

KÖZELÍTÉSEK

2025. 1.

MILTON FRIEDMAN
EGYETEM

negyedéves, internetes folyóirat

KÖZELÍTÉSEK

LEKTORÁLT FOLYÓIRAT

Minden publikálásra beküldött kéziratot két felkért opponens lektorál.

ISSN 2498-7816

Kiadja a Milton Friedman Egyetem

Megjelenik évente két vagy négy alkalommal online formában.

FŐSZERKESZTŐK:

Laki Ildikó, Haszonné Kiss Katalin

FELELŐS SZERKESZTŐ:

Szűts Zoltán

SZERKESZTŐK:

Iwona Florek PhD – Wyższa Szkoła Gospodarki Euroregionalnej w Jozefowie – Lengyelország

Grajczjár István – Milton Friedman Egyetem

Szatmári Péter – Milton Friedman Egyetem

Szegediné Lengyel Piroska – Milton Friedman Egyetem

Schottner Krisztina – Milton Friedman Egyetem

Bán-Forgács Nóra – Milton Friedman Egyetem

OLVASÓSZERKESZTŐ

Szűcs Katalin Ágnes

A SZERKESZTŐSÉG CÍME:

Milton Friedman Egyetem, 1039 Budapest, Kelta utca 2.

A KIADÓ NEVE:

Milton Friedman Egyetem

Székhelye: 1039 Budapest, Kelta utca 2.

A KIADÁSÉRT FELELŐS SZEMÉLY:

Schottner Krisztina rektor

A SZERKESZTÉSÉRT FELELŐS SZEMÉLY:

Laki Ildikó

Tördelő szerkesztő: Tárkányi Marietta

KAPCSOLAT:

Laki Ildikó (laki.ildiko@uni-milton.hu)

TARTALOMJEGYZÉK

Burján András

A megyei jogú városok 2024-es választási eredményeinek összehasonlító elemzése	7
DOI: https://doi.org/10.25116/kozelitesek.2025.1-1	

Horváth Anett

Az akkumulátorgyártás problematikája és a társadalmi párbeszéd	56
DOI: https://doi.org/10.25116/kozelitesek.2025.1-2	

Kristó Katalin – Klotz Balázs:

Önkormányzati képviselők képzése a Nemzeti Közzolgálati Egyetemen.....	56
DOI: https://doi.org/10.25116/kozelitesek.2025.1-3	

Oross Dániel, PhD – Herta Eduárd:

Demokratikus innovációk a magyar önkormányzatokban	71
DOI: https://doi.org/10.25116/kozelitesek.2025.1-4	

Zongor Gábor

A magyarországi autonómia helyzetének bemutatása a köznevelési intézmények példáján	84
DOI: https://doi.org/10.25116/kozelitesek.2025.1-5	

Dr. Szatmári Péter¹ - Dr. Szabó Tamás²

ELŐSZÓ

A Milton Friedman Egyetem saját kiadású, minősített társadalomtudományi folyóirata a Közelítés, amely negyedévente jelenik meg. A 2025. őszi lapszám tematikus összeállítás, fókuszában a helyi önkormányzatokkal.

Az egyetem graduális képzési kínálatában a társadalomtudományi terület fontos eleme immáron két évtizede a Politikatudomány alap- és mesterszak. 2010-ben a már addig is létező Európai Unió specializáció mellett létrehoztuk az alapszakon az önkormányzati specializációt, amely hat önálló stúdiumot foglalt magában, és változó hallgatói érdeklődés mellett működött 2022-ig. Ekkor került sor – gondos mérlegelést követően – a szakirány tematikus megújítására. Ennek során igyekeztünk tekintettel lenni az elmúlt másfél évtized hazai történéseire, a kimutatható szakpolitikai trendekre. Így vált a specializáció teljes tematikájában hangsúlyosabbá a várostársadalmi megközelítés, a fenntarthatóság, illetve az önkormányzatiság olyan posztmodern aspektusai, mint a részvételiség vagy a társadalmi felelősségvállalás. Természetesen a megújított tematika reflektált a magyarországi közjogi- és közpolitikai környezetben beállt paradigmatis változásokra: a 2011-ben elfogadott Magyarország Alaptörvényének önkormányzatokat érintő elemeire, a Magyarország helyi önkormányzatairól szóló 2011. évi CLXXXIX. törvényre, továbbá egy sor, a helyi közigazgatás szisztémáját – benne az önkormányzatokat – jelentős mértékben átalakító szabályozásra a köznevelés, a szociális ellátás, a településfejlesztés és -üzemeltetés stb. területén.

A megújított tartalmú szakirány komplex, holisztikus jelleggel igyekszik megközelíteni az önkormányzatiságot, amely egyszerre helyi hatalom és kormányzás, gazdaság- és területfejlesztés, társadalompolitika, köz- és humán szolgáltatások biztosítása. Az új szemléletet erősítve olyan oktatókat vont be az egyetem a képzésbe, akik jelentős döntéshozói, érdekvédelmi és szakmai-tanácsadói gyakorlattal rendelkeznek. Fontos törekvésünk, hogy megtaláljuk a Milton Friedman Egyetem Politikatudomány BA szak önkormányzati specializáció pontos helyét a hasonló hazai graduális képzések sorában.

¹ Dr. Szatmári Péter egyetemi docens, a Milton Friedman Egyetem általános és fejlesztési rektorhelyettese és

² Dr. Szabó Tamás főiskolai docens, a Milton Friedman Egyetem Politikatudomány BA szak önkormányzati specializációjának szakmai felelőse

A szakirány népszerűsítése és hangsúlyos megjelenítése érdekében a hazai felsőoktatási nyilvánosságban, most különszámot szentelünk az önkormányzatiságnak, amelyben öt önálló tanulmány foglalkozik a helyi közigazgatás autonóm, decentralizált ágával. Az önkormányzati specializáció keretében a közszolgáltatások rendszerét oktató és a legnagyobb hazai önkormányzati szervezet, a Települési Önkormányzatok Országos Szövetségének 1999–2016 között főtitkáráként tevékenykedő Zongor Gábor jegyzi a közoktatás és az önkormányzatok – az elmúlt közel másfél évtizedben rendkívül összeszűkült – kapcsolatrendszerét szintetizáló tanulmányát. A kifejezetten autonómista szemléletű írás az oktatásügy fenntartói viszonyaiból kiindulva a hatékonyság szempontjából vizsgálja a települési önkormányzatok 2013 utáni szerepét.

Oross Dániel, korábban a HUN-REN, ma az ELTE Társadalomtudományi Kutatóközpontjának tudományos kutatója és Herta Eduárd politológus az állampolgári részvétel elmélyítésére irányuló demokratikus innovációk (részvételi költségvetés, állampolgári tanácsok stb.) megjelenését vizsgálják a magyar önkormányzati rendszerben. A szerzők a kvalitatív információszerzés (személyes mélyinterjúk helyi politikusokkal) eszközével összegzik a hazai kezdeményezéseket, reálisan értékelve a fellelhető demokratikus önkormányzati innovációk eredményeit és a kimutatható nehézségeket. A téma várhatóan a helyi önkormányzatiságra épülő graduális képzési programok fontos progresszív eleme lesz a jövőben.

Horváth Anett, a Nemzeti Közzolgálati Egyetem adjunktusa az elmúlt évek egyik fontos hazai közpolitikai dilemmájából, a kormányzat támogatásával külföldről betelepített akkumulátorgyártás ügyéből kiindulva vizsgálja a helyi társadalmi párbeszéd és az önkormányzati közpolitikai döntéshozatal befolyásoló lehetőségeit – miként illeszthetők össze a stratégiai fontosságúnak minősített nemzetgazdasági törekvések a lokális politikai és társadalmi célokkal, a közvetlen demokráciagyakorlás ethoszával, valamint a környezeti fenntarthatóság holisztikus követelményével. A különböző álláspontokat szintetizáló, bonyolult horizontális mátrix körvonalazódik, amely közvetlen módon ütközteti a makro- és mikroszintű érveket, törekvéseket.

Kristó Katalin, a Nemzeti Közzolgálati Egyetem docense és Klotz Balázs, a Nemzeti Közzolgálati Egyetem Közigazgatási Továbbképző Intézetének (NKE-KTI) igazgatója közösen jegyzi a tanulmányt, amely a közszolgálati továbbképzési rendszer önkormányzatokat érintő elmúlt másfél évtizedes változásait tekinti át. Munkájuk széleskörűen vizsgálja a képzési rendszert, nemcsak az önkormányzati köztisztviselők, de a választott képviselők képzési lehetőségeit is számba véve. A közszolgáltatásban és így az önkormányzati igazgatásban egyre inkább felértékelődik a különböző skillek és kompetenciák fontossága – pl. a digitális készségek, az e-learning –, így ez az írás is kurrens témakört ölel fel.

A tematikus önkormányzati különszám záró tanulmányában Burján András dokumentarista

jelleggel elemzi a 2024. évi általános önkormányzati választások, illetve az aznap megtartott európai parlamenti (EP) választások eredményét a 25 magyarországi megyei jogú városban. A tanulmány egyszerre tartalmaz választójogi, statisztikai és egyéb politológiai (pl. pártok helyzete) vonatkozásokat, a közös nevező ez a kétségkívül sajátos és napjainkra elég heterogénne vált városkör.

Bízunk benne, hogy ez a tartalmában sokszínű, de minőségét tekintve egységesen magas színvonalú különszám még inkább ráirányítja a figyelmet a magyar önkormányzatiság ügyére és vele a Milton Friedman Egyetem Politikatudomány BA szak önkormányzati specializációján folyó szakmai tevékenységre.

Tartalmas olvasást kívánunk!

Budapest, 2025. szeptember 10.

Burján András

A MEGYEI JOGÚ VÁROSOK 2024-ES VÁLASZTÁSI EREDMÉNYEINEK ÖSSZEHASONLÍTÓ ELEMZÉSE

Bevezetés

Elemzésemben a Nemzeti Választási Iroda megyei jogú városokra vonatkozó adatai alapján tanulmányoztam a 2024. június 9-én egyszerre megtartott Európai Unió és önkormányzati választási eredményeket. Kiváló alkalmat nyújtott ez az egyidejű, eltérő választási rendszereket alkalmazó helyhatósági és Európával kapcsolatos országos megmérettetés. Az EP-választás tisztán listás szavazás, amely egyfajta országos méretű, maximálisan reprezentatív közvéleménykutatásként pontosan megmutatja a pártok valódi erejét. Az önkormányzati választás ezzel szemben vegyes választási rendszer alapján működik, arányos és többségi elemekkel.

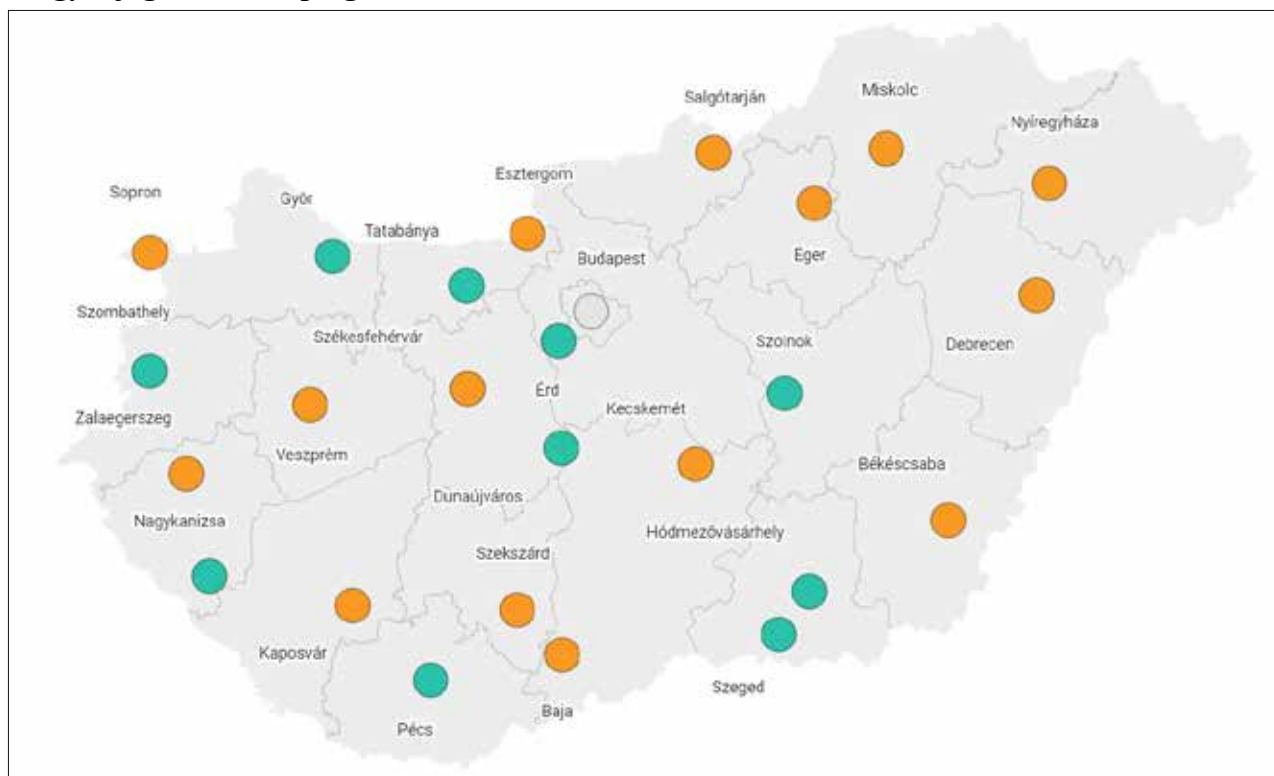
Megállapítható, hogy az önkormányzati és az EP-választáson rekordszámú szavazó járult az urnákhoz júniusban, a választók aktívan részt vettek az országos és helyi politikai döntéshozatalban. Az eredmények értékelésében nem értek egyet Novák Zoltánnak, a Méltányosság Politikaelemző Központ elemzőjének azon állításával, hogy nincsenek egyértelmű vesztesei és nyertesei az Európai Parlamenti választásnak. A Magyar Péter vezette Tisza Párt kétséget kizáróan nyertes, az összes mandátumát elvesztő Jobbik és Momentum pedig vitathatatlanul vesztesek. A DK-MSZP-Párbeszéd szövetség csupán 2 mandátumot szerzett, ami drasztikus visszaesés. A baloldal a rendszerváltozás utáni mélypontját érte el a 8,1 százalékos országos támogatottságával, a visszaesés a megyei jogú városokban a legerősebb, közel 17%. A Fidesz szereplésének megítélése nézőpont kérdése, de semmiképpen sem siker. Győzelme ellenére a Fidesz az eddigi EP-választások történetének legrosszabb százalékos eredményét érte el. Ugyanakkor helytálló a miniszterelnök eredményváron tett kijelentése, miszerint „A mai napon két választást tartottak, mindkettőt megnyertük.”¹ Az önkormányzati választáson hozzávetőleg az öt évvel ezelőttiekhez hasonló eredményeket értek el, a megyei jogú városokban növelték a különbséget az ellenzékkel szemben. Ugyanakkor egyet kell értenem Tóka Gáborral, a CEU professzorával, mivel az ellenzéki pártok eredményei egyértelműen a választók új alternatíva iránti igényére utalnak. A Nézőpont Intézet állításával szemben a Fidesz a 2024-es EP listán elért

¹ Orbán Viktor beszéde az Eredményváron 2024. június 10-én, MTI.hu

44%-ával nem nyerhette volna meg egy országgyűlési választáson a parlamenti mandátumok kétharmadát. Véleményem szerint ennek oka elsősorban a választók eddig tanúsított magatartása, akik a tisztán arányos és egy vegyes többségi választási rendszerben is másfajta preferenciával adják le szavazataikat. Az EP-választáson csak pártok listáira voksolnak, az országgyűlési választáson viszont pártlistát és egyéni képviselőket is kell választani. Utóbbiak esetében a megfelelő jelöltek kiválasztása, a közös nevező megtalálása kritikus az ellenzéki összefogás szempontjából.

A 2024-ben megtartott önkormányzati és Európai parlamenti választások eredményeképpen a pártstruktúra megváltozott, az ellenzék vezetője a DK helyett a Tisza Párt lett – annak ellenére, hogy a fővárosi listaállítást kivéve nem indított jelölteket az önkormányzatokban. Egyaránt integrálni tudta a protest szavazókat és az új alternatívákat keresőket. **Tovább erősödött a polarizáció,** a magyar politikai élet mélyen megosztott. **A Fidesz-KDNP továbbra is a legerősebb párt vidéken,** jelentős támogatottsággal bír. A kisebb településeken, községekben a kormánypárt felülreprezentált az országos átlaghoz képest, 2024. június 9-én maximalizálta mozgósítási képességét. Az önkormányzati választáson a **helyi problémák domináltak, az EP-választáson viszont a pártszimpátia és a központi kampányüzenetekre való rezonancia vált döntő tényezővé.** Fontos tanulságai vannak a 2024-es Európai parlamenti választásoknak a megyei jogú városok szempontjából, nem az Európai Unió közpolitikai témái, döntéshozatala iránti felfokozott érdeklődésnek köszönhetően, sokkal inkább az önkormányzati választás miatt átpolitizáltabb, belpolitikai tematizáltságból fakadóan. A megyei jogú városok vezetésében az ellenzéki politikai oldal fragmentáltsága okán a Fidesz fölénye nőtt: az öt évvel korábbi 13-10-es arány, majd a Bajával és Esztergommal való bővülés után 14-11-re **módosult** megoszlás 2024. június 9-én **úgy alakult, hogy** 15 városban a kormánypárt jelöltje győzött, 10 városban pedig az ellenzék indulója szerezte meg a polgármesteri címet. A 2010-óta a Parlament ellenzéki térfelén lévő pártok (Momentum, DK, MSZP, Párbeszéd, LMP, Jobbik) támogatottságának bezuhanását az alternatívát nyújtó protestpárt, a Magyar Péter vezette Tisza idézte elő. A magyarországi pártrendszer két nagy blokká tömbösödhet a 2026-os országgyűlési választásokig tartó időszakban.

Megyei jogú városok polgármesterválasztása 2019–2024

1. ábra: A megyei jog városok polgármestereinek pártállása 2024. 06. 10-én
(Forrás: 444.hu, adatok forrása: NVI, jelölés: narancs – kormánypárti, zöld – ellenzéki)

A 2019. októberi önkormányzati választásokon a 23 megyei jogú város közül az ellenzéki előretörés következtében a 2014-ben meglévő 2 helyett (Szeged, Salgótarján) összesen már 10 városban adhattak polgármestert a Fidesz szembeni összefogás pártjai, civil szervezetei (csatlakozott Dunaújváros, Eger, Érd, Hódmezővásárhely, Miskolc, Pécs, Szombathely és Tatabánya). Az ellenzék kulcshelyeket szerzett meg, de a megyei jogú városok többségét a Fidesz nyerte. Öt éve tehát a kormánypártok felé billent a mérleg, mivel a 23 településből 13-ban kormánypárti vagy a kormánypártok által támogatott jelölt (Békéscsaba) tudott polgármesteri címet szerezni. A 2024-es önkormányzati választásokon jelentős, bár a korábbiakhoz képest enyhébb átrendeződés történt. A 25 megyei jogú (2022-ben bővült Bajával és Esztergommal) város több mint negyedében leváltották a regnáló polgármestert. A 25 városból hétben cseréltek városvezetőt a választók. Az ország északkeleti részét a Fidesz jelentős sikerként visszaszerezte. A régióban található 5 megyei jogú város közül mindben kormánypárti polgármestert választottak. Egerben, Miskolcon és Salgótarjánban 2019-ben még jelentős fölényrel nyertek az ellenzéki jelöltek. Az ország délkeleti részében Kecskeméten és Békéscsabán ismét maradt a fideszes polgármester, Szegeden és Hódmezővásárhelyen az ellenzéki városvezetők újrazhathattak, Szolnokon az ellenzék vette át az irányítást. A Dunántúl északi és középső részében változatlan a felállás, Esztergomban és Székesfehérváron továbbra is a kormánypárti, míg Tatabányán, Érden, Dunaújvárosban az ellenzéki polgármester maradt a város élén. Az ország déli

részen egyedül Baján változott a városvezető személye, a 2022 óta megyei jogú városban a Fidesz jelöltje nyert. A nyugati megyékben nagyobb átrendeződés ment végbe, Győrben és Nagykanizsán is ellenzéki polgármestert választottak meg.

Megyei jogú városok helyzete a rendszerváltozást követően

A települési önkormányzat egyik típusa azokat a közszolgáltatásokat is biztosítja, melyek saját területén túl a megye egészére vagy nagy részére kiterjednek². Megyei jogú város a vármegyeszékhely, az Országgyűlés által e törvény hatálybalépése előtt megyei jogúvá nyilvánított város, valamint az a település, amelyet az Mötv. 3. melléklete megyei jogú városként határoz meg. A megyei jogú város képviselőtestülete a közgyűlés. Az Országgyűlés korábban a képviselőtestület kérelmére az ötvenezerénél nagyobb lakosságszámú várost megyei jogú várossá nyilváníthatta az 1990. évi LXV. törvény alapján. A megyei jogú városok jogilag nem a megyék részei, hanem azzal azonos rangú közigazgatási egységek. Rendelkeznek megyei szintű infrastruktúrával, a saját feladataikon és hatáskörükön kívül megyei szintű közszolgáltatásokat nyújtanak, egyaránt kezelik a települési és a megyei önkormányzathoz tartozó ügyeket. A rendszerváltozást követően 1990-ben 20 megyei jogú város létezett, 1994-ben csatlakozott Salgótarján és Szekszárd (népességük nem érte el az 50 ezres határt), valamint 2006-ban a gyors agglomerációs népességnövekedés miatt az addig nagyközség Érd is. A 2006–2022 közötti időszakban Magyarországon 23 megyei jogú város volt, a 18 megyeszékhely mellett Dunaújváros, Érd, Hódmezővásárhely, Nagykanizsa és Sopron. 2022. május 1. óta Magyarországon 25³ megyei jogú város van, Baja és Esztergom is megkapták a megyei jogú városi címet. A két új megyei jogú város sem a lakosságszámra vonatkozó korábbi kritériumnak, sem az infrastruktúrával kapcsolatos követelményeknek nem felel meg, a kormányzat történelmi okokra hivatkozva tekintett el ezektől. A 25 megyei jogú városból 18 megyeszékhely, 7 további város. Így Baján és Esztergomban 2024-ben már nem lehetett szavazni a megyei közgyűlés képviselőire.

A kormányzati centralizáció miatt a megyei jogú városi cím elsősorban presztízs és a térség szervezésében kiemelkedő lehetőség, ami megnövekedett feladatkörrel párosul.⁴ A 25 nagyváros kiemelkedik az ország 3155 települése közül, meghatározó gazdasági, közigazgatási és társadalmi szerepük van, magas tökevonzó képességgel. A városvezetők feladatai mellett az illetmény is megnövekedett a törvényben meghatározottak szerint. A megyei jogú városoknak a megye nem helyi lakosai számára is biztosítaniuk kell az egészségügyi, oktatási, kulturális, könyvtári, szociális közszolgáltatásokat. A finanszírozási többletlehetőségek ugyanakkor alacsonyak, bizonyos esetekben (pl. a Covid-járvány idején) alkalmi működési támogatásokban részesülhetnek ezek a települések a költségvetési tartalékból, és fejlesztési források is biztosítottak az operatív programokból (pl.: TOP

² 2011. évi CLXXXIX. törvény Magyarország helyi önkormányzatairól, <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1100189.tv>

³ <https://24.hu/kozelet/2022/03/10/parlament-megyei-jogu-varosok-baja-esztergom-torvenymodositok/>

⁴ <https://g7.hu/kozelet/20220502/mire-megy-a-visszakapott-presztizssel-a-ket-uj-megyei-jogu-varos>

Plusz). A 2015-ben indított, kifejezetten a megyei jogú városok igényeire szabott Modern Városok Program keretein belül közel 2500 milliárd forintot osztottak el a 23 megyei jogú város között.

Választási rendszerek

Európai Parlament

A 720 fős Európai Parlament 21 magyar tagját közvetlenül, listás rendszerben választják.⁵ Az egész ország egy választókerületet alkot a választáson. Azok a pártok állíthatnak listát, amelyek 20 ezer választópolgár ajánlását összegyűjtötték. A pártok listái d'Hondt-mátrix⁶ alapján kapnak mandátumot a leadott szavazatok arányában. A bejutási küszöb egységesen 5%, a jelölőszervezetek száma az EP-választáson irreleváns. Az önkormányzati választással ellentétben van mód szavazásra a lakóhelytől távol, át lehet jelentkezni, külföldön tartózkodás esetén a választás napján a külképviseleten lehet szavazni, kizárólag az EP listákra.

Az önkormányzati választáson alapvetően a polgármesterek és az önkormányzati képviselőtestület tagjainak megválasztására kerül sor. A fővárosban a főpolgármestert, a kerületi polgármestereket, valamint a fővárosi közgyűlés tagjait kell megválasztani. A megyei jogú városok esetében a vármegyei közgyűlés tagjairól nem kell dönten. Lakóhelytől távoli szavazás csak az EP-választáson lehetséges, a helyhatóságban erre nincs mód. A szavazáshoz az állandó lakóhelyen, a tartózkodási helyen kijelölt szavazóköriben kell megjelenni a választás napján. Az új alaptörvényben,⁷ illetve a választási eljárásban és szabályokban történt **változtatások** kisebb vagy nagyobb mértékben, de mind a **pártrendszer domináns pártját juttatják előnyhöz**.

Polgármester-választás⁸

Településtípustól függetlenül történik a polgármester megválasztása az egyfordulós önkormányzati választáson. A polgármesterjelöltek nevét tartalmazó szavazólapról egy jelölt választható, s az nyeri el a település vezetését, akire a legtöbb szavazatot, így nem szükséges a szavazatok több mint fele. A vesztesekre leadott szavazatokat nem kompenzálják (mint a képviselőtestületek esetében). Érvényességi küszöb nincs, a választás eredményessége független a részvétel mértékétől.

Településméret szerint kell a meghatározott számú ajánlást összegyűjteni a polgármesterjelöltséghez. A 10–100 ezer fő közötti települések és budapesti kerületek esetében legalább 300 választópolgár érvényes ajánlása szükséges a polgármesterjelöltséghez, a 100 ezer fő fölötti települések és budapesti kerületek esetében pedig legalább 500 ezer

⁵ <https://elections.europa.eu/hu/how-elections-work/>

⁶ [https://www.europarl.europa.eu/thinktank/hu/document/EPRS_BRI\(2024\)762352](https://www.europarl.europa.eu/thinktank/hu/document/EPRS_BRI(2024)762352)

⁷ Magyarország Alaptörvénye 35. cikk, 2013. évi XXXVI. törvény a választási eljárásról, 2011. évi CLXXXIX. törvény Magyarország helyi önkormányzatairól

⁸ <https://www.valasztas.hu/helyi-onkormanyzati-valasztasok2>

Képviselőtestület választása

A szavazás során vegyes választási rendszerben történik a képviselőtestület megválasztása. Lakosságszám alapján megkülönböztetik a 10 000 főnél kevesebb, illetve annál több lakosú településeket. Utóbbiak esetében a képviselőtestület az egyéni választókerületekben megválasztott képviselők és a kompenzációs listáról mandátumhoz jutott képviselők áll. A mandátumok mintegy 72%-át többségi elv alapján egyéni választókerületekben, 28%-át kompenzációs listán osztják ki ellensúlyozásként. A jogszabály szerint a képviselőtestület létszámát a lakosságszám határozza meg:

- 25 000 lakosig 11 fő (8 egyéni választókerületi és 3 kompenzációs listáról),
- 50 000 lakosig 14 fő (10 egyéni választókerületi és 4 kompenzációs listáról),
- 75 000 lakosig 17 fő (12 egyéni választókerületi és 5 kompenzációs listáról),
- 100 000 lakosig 20 fő (14 egyéni választókerületi és 6 kompenzációs listáról).

A településen élő további 10 000 lakos után nő eggyel az egyéni választókerületben választott képviselők száma, illetve minden további 25 000 lakos után ugyancsak eggyel nő a kompenzációs listáról bekerülőké.

Az egyéni választókerületekben a legtöbb érvényes szavazatot szerző jelölt lesz a képviselő. A megyei jogú városok esetében 14-32 tagúak a közgyűlések. Egy megyei jogú városban minimum 10 egyéni választókerületet alakítanak ki, ami a lakosság számától függően sávosan emelkedik. Debrecen rendelkezik a legtöbb, 23 egyéni kerülettel. A kompenzációs listás mandátumok száma hasonló metódus szerint alakul, a legkisebb értéktől (3) sávosan emelkedve, a gyakorlatban 9 kompenzációs helyig (Debrecenben). Az érintett megyei jogú városokban tehát 3-9 közötti kompenzációs listás mandátum talál gazdára.

A hatályos jogszabály szerint egyéni választókerületi képviselőjelöltjét az adott választókerület választópolgárainak legalább 1%-a ajánlotta. Kompenzációs listát az a jelölőszervezet állíthat, amely az adott településen (vagy fővárosi kerületben) található egyéni választókerületek több mint kétharmadában jelöltet állított. A választópolgárok kompenzációs listára nem, csak az egyéni választókerületi jelöltekre szavaznak. Az egyéni választókerületekben a legtöbb érvényes szavazatot kapó jelöltre lesz képviselő. A kompenzációs listáról az adott jelölő párt, civil szervezet az egyéni választókerületekből összesített töredékszavazatok arányában szerez közgyűlési mandátumot. A vesztes egyéni kerületi jelöltekre leadott szavazatokat jelölőszervezetként összesítik, és ezek arányában osztják ki a listás mandátumokat a Sainte-Lague-módszerrel.⁹ A bejutási küszöb egy jelölőszervezet esetén 5%, két jelölőszervezet esetén 10%, kettőnél több jelölőszervezet közös listája esetén 15%.

⁹ https://politicalcapital.hu/hirek.php?article_read=1&article_id=3361

Megyei jogú városok lakosságszáma

2024-ben országosan közel 200 ezerrel kevesebben szavazhattak, mint a 2019-es önkormányzati voksolásnál. A választópolgárok számának gyorsuló fogyását mutatja, hogy a 2019-es önkormányzati választáson mintegy 150 ezerrel kevesebben szerepeltek a névjegyzékben, mint 2014-ben. A választópolgárok fogyatkozása nagyrészt az elhalálozással, egy kisebb csoportjában a választójog elvesztésével hozható összefüggésbe.

Míg 2019. január 1-én összesen 1 960 841 volt a 23 megyei jogú város teljes lakosságszáma, addig 2024. év elején 1 936 886 fő, de ebben benne van már Baja és Esztergom is a 2022-ben elnyert megyei jogú városi rangjuk révén. A két város korrigált adataival számolva közel 90 ezerrel csökkent 5 év alatt a népesség a megyei jogú városok tekintetében, vagyis nagyjából egy Székesfehérváryi lakossal lett kevesebb a 25 településen. A legkisebb lélekszámú város Esztergom, a legnagyobb Debrecen. Utóbbi korábban egyedülként lépte át a 200 ezres határt, azonban ez is már a sáv alatt található. Mindössze 7 megyei jogú város haladja meg a 100 ezer lakost, 8 pedig el sem éri a korábban törvényi minimumként használatos 50 ezres nagyságot. A 25 megyei jogú város közül 24-ben csökkent, és csak Érden növekedett a lakosságszám, ám ott is 1% alatti mértékben. A legnagyobb csökkenés a legelmaradottabb és a munkanélküliséggel leginkább sújtott városban tapasztalható: Dunaújváros lakossága megtizedelődött egy EP/önkormányzati ciklus alatt, és Salgótarján alig maradt le (9%) a képzeletbeli dobogó legfelső fokáról. Szekszárd, Nagykanizsa és Miskolc egyaránt jelentős problémákkal küszködik ezen a téren. Bár a 2-3% is nagymértékű veszteség ilyen rövid időintervallum alatt, Nyíregyháza (2%), Esztergom, Szombathely, Kecskemét, Győr megyei jogú városokban jóval az átlag alatti a népességfogyás, köszönhetően a betelepüléseknek és a markáns régiós gazdasági, ipari és foglalkoztatói központi szerepüknek (emiat pl. Sopronban, Székesfehérváron, Debrecenben sem rekordközeli a csökkenés).

	2019	2024	Változás (%)
Esztergom	29 476	28 678	-3
Szekszárd	32 488	30 106	-7
Salgótarján	35 470	32 364	-9
Baja	36 041	34 051	-6
Dunaújváros	45 493	41 100	-10
Hódmezővásárhely	44 808	42 810	-4
Nagykanizsa	46 835	43 723	-7
Eger	52 660	49 486	-6
Veszprém	55 936	52 312	-6
Zalaegerszeg	57 513	54 297	-6
Sopron	58 294	56 179	-4
Békéscsaba	59 542	56 732	-5
Kaposvár	63 298	59 722	-6
Tatabánya	68 698	65 439	-5
Szolnok	70 447	66 004	-6
Érd	69 014	72 962	+0,6
Szombathely	76 334	74 149	-3
Székesfehérvár	96 373	92 220	-4
Kecskemét	110 621	107 477	-3
Nyíregyháza	119 767	116 834	-2
Győr	124 685	120 883	-3
Pécs	148 030	140 422	-5
Miskolc	159 265	148 906	-7
Szeged	162 868	156 051	-4
Debrecen	202 402	193 979	-4

1. táblázat: A megyei jogú városok lakosságának változása 2019–2024
(Forrás: saját szerkesztés, adatok forrása: KSH)

Megyei jogú városok közgyűlése

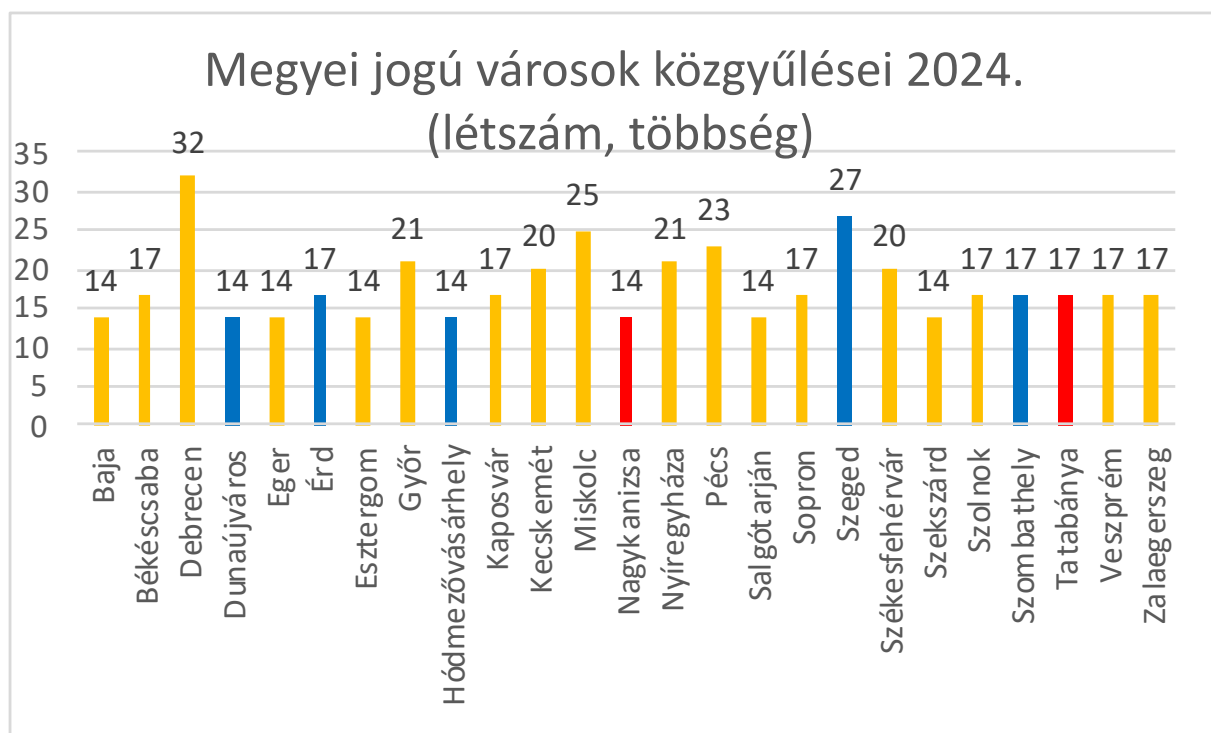
A törvényi szabályozás értelmében a lakosság szám alapján meghatározott megyei jogú városok közgyűlésében 14–32 képviselői hely van az egyéni és kompenzációs mandátumok számának meghatározott arányában. A legkisebb létszámú (14 fős) testület 8 városban áll fel: Baján, Dunaújvárosban, Egerben, Esztergomban, Hódmezővásárhelyen, Nagykanizsán, Salgótarjánban és Szekszárdon. Debrecenben osztották ki a legtöbb (32) képviselői helyet, ahol a megszerezhető 23 egyéni mandátum közül mindet a kormánypárti jelöltek nyertek el. Szeged, Miskolc, Pécs, Győr, Nyíregyháza, Kecskemét, valamint Székesfehérvár közgyűléseiben legalább 20 helyet osztanak ki, a felsorolásokból kimaradt városok esetében 17-et. Utóbbi megyei jogú városok népessége 50 001 és 75 000 fő közötti. A Fidesz (Székesfehérvár) és a Fidesz-KDNP képviselői az összesen 454 megyei jogú városi közgyűlési képviselői helyből 184-et nyertek el, ami 40,5%. Minden város közgyűlésébe delegálhatnak képviselőt egyéni

körzetből vagy kompenzációs listáról. A legtöbbet, szám szerint 23-at Debrecenben, a legkevesebbet, 3-at Érden szereztek meg. A 2024-es önkormányzati választásokon, minden megyei jogú várost vizsgálva, a Mi Hazánk összesen 22 képviselőt delegálhatott a közgyűlésekbe, ami a teljes létszám 4,8%-át teszi ki. Debrecenben és Miskolcon 2-2 helyet is szerzett, Győrben, Hódmezővásárhelyen, Salgótarjánban, Szegeden és Szolnokon viszont egyet sem. A maradék 18 város esetében mindenhol 1-1 képviselőt juttattak a testületbe. Az ellenzék és a függetlenek osztoznak a maradék 248 mandátumon (a tagok számának 45,37%-a), ám a 25 megyei jogú városban annyira eltérő struktúrában és megnevezéssel indultak a jelöltek az önkormányzati választásokon, hogy a Fidesszel és a Mi Hazánkkal ellentétben az eredményük nem vizsgálható egységesen minden városban.

	Községi-létszám (fő)	Egyéni-kompenzációs megosztás (fő)
Baja	14	10+4
Békéscsaba	17	12+5
Debrecen	32	23+9
Dunaújváros	14	10+4
Eger	14	10+4
Érd	17	12+5
Esztergom	14	10+4
Győr	21	15+6
Hódmezővásárhely	14	10+4
Kaposvár	17	12+5
Kecskemét	20	14+6
Miskolc	25	18+7
Nagykanizsa	14	10+4
Nyíregyháza	21	15+6
Pécs	23	16+7
Salgótarján	14	10+4
Sopron	17	12+5
Szeged	27	19+8
Székesfehérvár	20	14+6
Szekszárd	14	10+4
Szolnok	17	12+5
Szombathely	17	12+6
Tatabánya	17	12+7
Veszprém	17	12+8
Zalaegerszeg	17	12+9

2. táblázat: A megyei jog városok közgyűléseinek létszáma 2024

(Forrás: saját szerkesztés, adatok forrása: NVI)

2. ábra: A megyei jogú városok közgyűlései (létszám, többség) 2024

(Forrás: saját szerkesztés, adatok forrása: NVI, jelölés: narancs – kormánypárti, **kék** – ellenzéki, piros – patthelyzet)

Választási részvétel

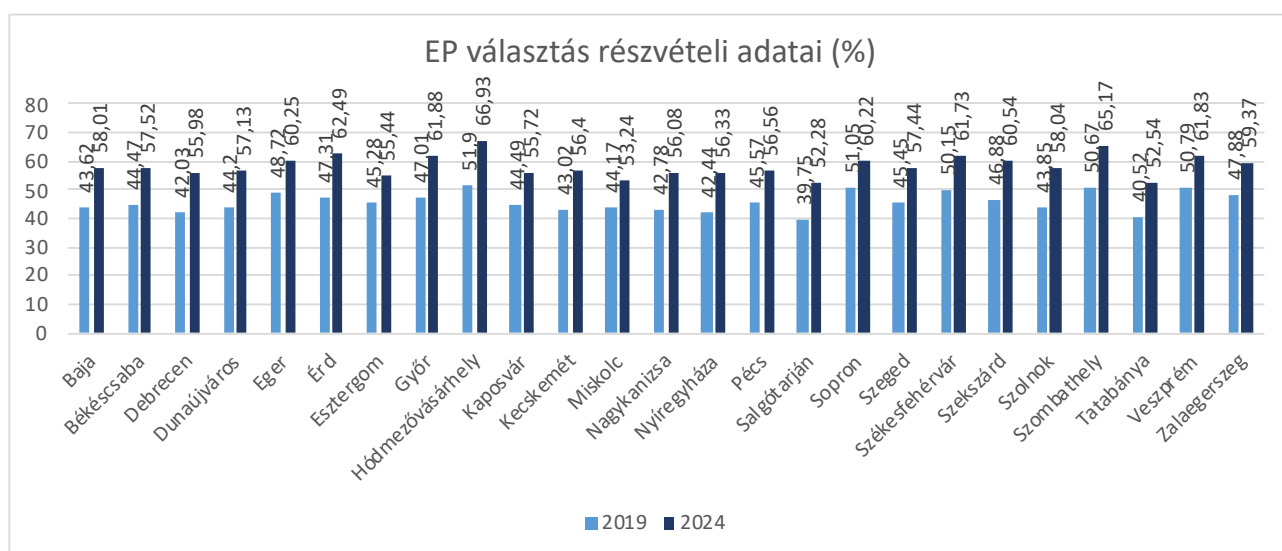
A 2024. június 9-én megtartott önkormányzati és Európai parlamenti választáson a korábbiakhoz képest jelentősen többen vettek részt. A növekedés ebben az esetben egyértelműen a két választás egyidejű megrendezésének, a felfokozott hangulat mozgósító hatásának és a protest szavazatok megjelenésének tudható be. A két szavazás összevonásának racionális oka nem is a költségtakarékosság (kb. 10 milliárdos spórolás, ami az ország éves költségvetésében elhanyagolható tétel), hanem a részvételnövelési hatás.

Az Európai parlamenti választáson 7 803 603 szavazásra jogosult volt, ebből az 59,46%-os részvétel alapján 4 640 398 fő jelent meg. Az EP-választás 2019-ben közel 15,9%-kal alacsonyabb, 43,58%-os részvétellel zajlott, 2014-ben 28,92% szavazott, ami 14,7%-os csökkenés. A 2019 és 2024 közti szignifikáns eltérés döntően az önkormányzati és az EP-választások egy időpontban történő megtartásából és a turbulens politikai klímából ered. Az önkormányzati voksoláson 7 850 000 jogosultból 4 560 000 járult az urnákhoz, ami 58,1%-os részvételi eredménynek felel meg. A részvétel 2019-ben közel 10%-kal alacsonyabb, 48,58% volt, 2014-ben pedig ennél is kevesebb, mindössze 44,30%. A növekedés – mint említettem – ebben az esetben egyértelműen a felfokozott hangulat (pl.: háború kérdése) mozgósító hatásának és a protest szavazatok megjelenésének tudható be.

Az önkormányzati és az EP-választáson kis mértékben eltérő a szavazásra jogosultak köre, csak az EP-választáson lehetséges a külképviseleti és a levélben történő szavazás, és az átjelentkezés

szabályai sem egyeznek. Az EP-választáson országosan a fent jelzett jogosultak közül 126 753-an magyarországi lakcím nélküli magyar állampolgárok, akik levélben szavazhattak, továbbá 4 635-en az EU más tagországának állampolgárai, akik kérték, hogy a magyar listákra szavazhassanak. A szavazati joggal rendelkezők közül összesen 35 928 fő menekültként elismert, valamint huzamos tartózkodási jogosultsággal rendelkező is volt. Átjelentkezéssel, bejelentett tartózkodási helyükön összesen 43 351-en szavazhattak a helyi önkormányzati képviselőkre és polgármesterekre.

Egyetértek a Republicon Intézet azon elemzésével, amely szerint a politikai haszonszerzés és nem a költségtakarékosság vezette a Fideszt,¹⁰ hogy a jövő évi európai parlamenti és önkormányzati választást egy napon rendezze. Az önkormányzati választásokon rendszerint többen vesznek részt, mint az EP-voksolásokon. A választások összevonása növeli a részvételt, ami a kormánypártoknak kedvez, az EP-képviselők megválasztása mindig is kevésbé aktivizálta a szavazókat.

3. ábra: A megyei jogú városok részvételi adatai az EP-választásokon 2019–2024

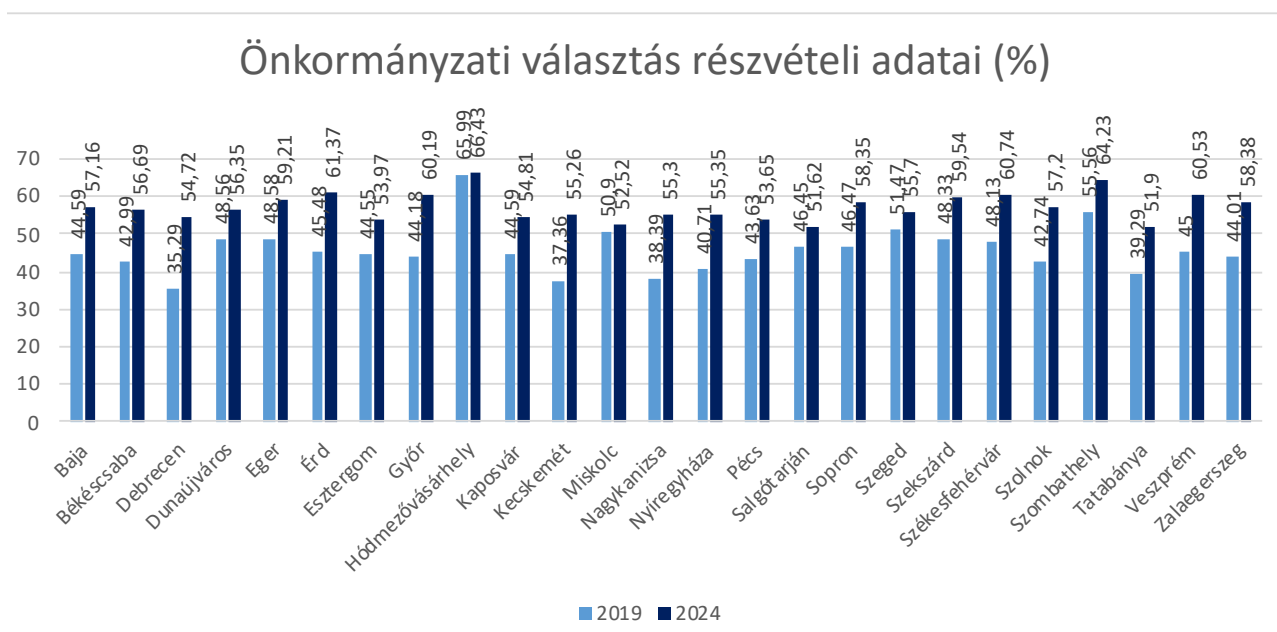
(Forrás: saját szerkesztés, adatok forrása: NVI)

A 2024. június 9-i Európai parlamenti választáson a belföldi, valamint a külképviseleti névjegyzékben szereplők és a levélben szavazásra jogosultak közül összességében 4 640 398-

an vettek részt, ami a szavazásra jogosultak 59,46%-a. Az adat minden eddigi EP választás eredményét meghaladó, rekord részvétel. A 2019-es EP szavazáson 43,58%, 2014-ben 28,92%, 2009-ben 36,31%, az első 2004-ben tartott választáson 38,48% jelent meg a szavazásra jogosultak közül. 2024-ben a megyei jogú városok esetében az átlagos részvétel 58,36% volt, az országos érték alatt. Legtöbben a Márki-Zay Péter vezette Hódmezővásárhelyen járultak az urnákhoz, a választásra jogosultak majdnem 67%-a, legkevesebben Salgótarjánban vettek részt a voksoláson (52,28%). 2019-ben szintén Hódmezővásárhelyen szavaztak a legtöbb (51,9%), s a legkevesebben

¹⁰ https://hvg.hu/360/20231012_onkormanyzati_valasztas_epvalasztas_2024_Fidesz_Borsod_Heves_ellenzek_Republikon_Intezet

akkor is Salgótarjánban, ahol 40% sem vett részt az EP-választáson. A megyei jogú városok átlaga 45,76%-ot tett ki, ami több mint 2%-kal meghaladta az országos átlagot. 2024-ben átlagon felül teljesített Eger, Érd, Győr, Hódmezővásárhely, Sopron, Székesfehérvár, Szekszárd, Szombathely, Veszprém, Zalaegerszeg. A 10 városból 6-ban kormánypárti jelölt nyerte az egyidőben tartott polgármesterválasztást, ugyanakkor a TOP 4 részvétel mindegyik esetben ellenzéki győzelemmel párosult. A 2 új megyei jogú város esetében mindkettőnél átlag alatti részvétel volt tapasztalható.

4. ábra: A megyei jogú városok részvételi adatai az önkormányzati választásokon 2019–2024

(Forrás: saját szerkesztés, adatok forrása: NVI)

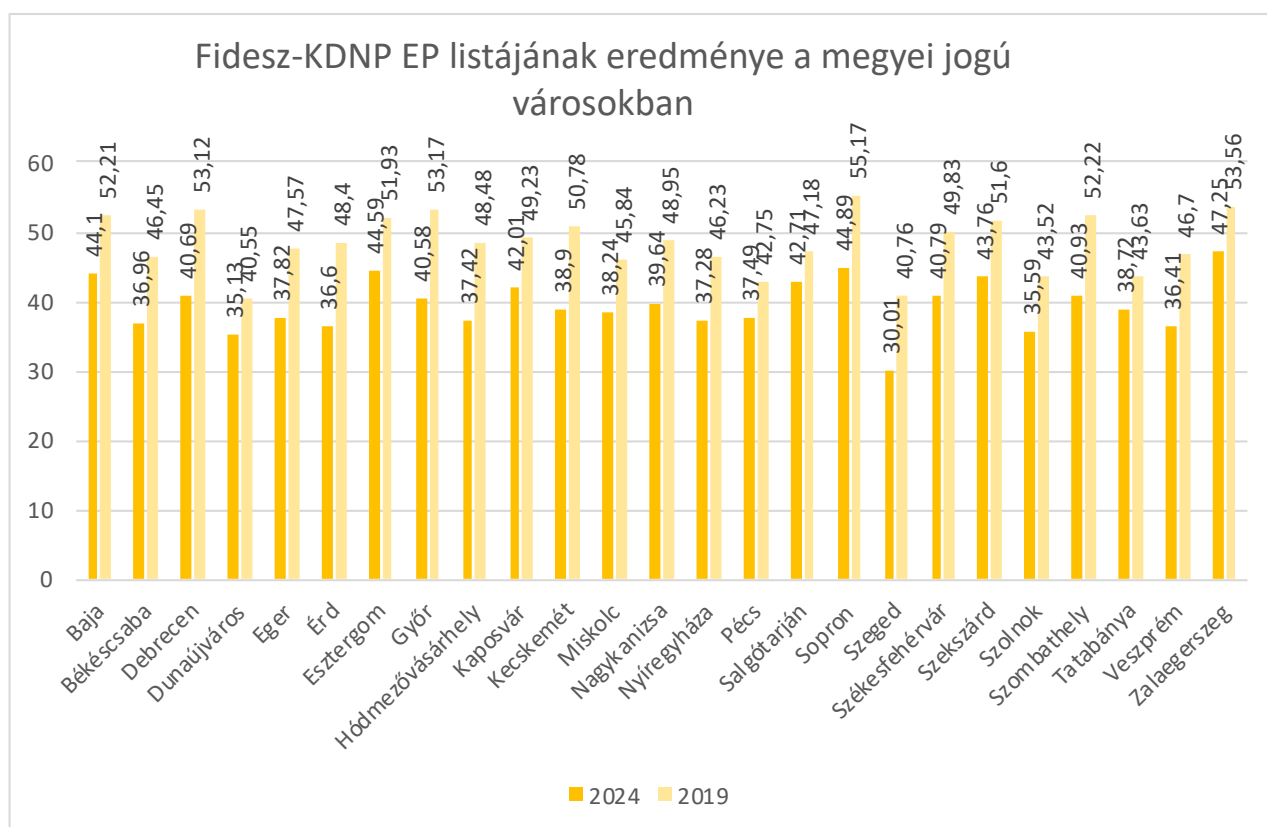
2024. június 9-én az Európai parlamenti választással egy napon tartották az önkormányzati választásokat is egy törvénymódosításnak köszönhetően, amit a kormány elsősorban takarékosági okokkal magyarázott, az ellenzék pedig őt hátráltató, a választási rendszerek stratégiáját, kampányát erőteljesen megváltoztató intézkedésként könyvelt el. A megyei jogú városok átlagos részvétele 57,25% volt, ami 11,52%-kal magasabb, mint a 2019-es érték. Legmagasabb részvétel mindkét alkalommal Hódmezővásárhelyen volt (ahogyan az EP-szavazás esetében is), a legalacsonyabb Salgótarjánban. 2019-ben Hajdú-Bihar megyeszékhelyén, Debrecenben járultak a legkevesebben az urnákhoz (35,29%). 2019-ben a 3 legalacsonyabb részvétel a kizárólag fideszes polgármesterrel rendelkező Debrecenben, Kecskeméten és Nagykanizsán fordult elő. A TOP 3 részvétel az önkormányzati választások esetében is ellenzéki városvezetésű településeken (Hódmezővásárhely, Szombathely, Szeged) volt tapasztalható, ezek mindegyikében megőrizte tisztségét a regnáló polgármester. 2024-ben a 3 legalacsonyabb részvételnél Salgótarjánban a Fidesz legyőzte az ellenzéki polgármesterjelöltet (51,62%), Tatabányán megőrizte az ellenzék a várost (51,9%), míg Miskolcon elnyerte a kormánypárt indulója a városvezetői széket az ellenzékétől (52,52%). A TOP

3 pedig evvel ellentétben a 2019-es adatokkal megegyezően az ellenzéki Hódmezővásárhely, Szombathely és Szeged volt. Az idén polgármestert váltó 7 megyei jogú város (Baja, Eger, Győr, Miskolc, Salgótarján, Nagykanizsa, Szolnok) részvételi adatait vizsgálva megállapítható, hogy a kormánypártivá vált Baján, Miskolcon és Salgótarjánban átlag alatti, míg Egerben átlag feletti volt a részvétel. Az ellenzék által megnyert Győr városa átlag fölött, míg Nagykanizsa és Szolnok átlag alatt teljesített. A legnagyobb növekedés, változás az előző önkormányzati ciklussal összevetve Debrecenben (19,4%), Nagykanizsán (16,9%), Győrben (16%) és Érden figyelhető meg. Az egy napon tartott két választáson egyedül Székesfehérváron adták le többen a szavazatukat az önkormányzati választáson, mint az Európai Parlamenti szavazáson – 0,2%-kal nagyobb volt a részvétel. Az EP választáson pedig Pécsen (2,91%), Szekszárdon (2,19%) és Sopronban (1,87%) fordult elő kiugró különbség az önkormányzati választáson való részvételhez képest.

A Fidesz-KDNP Európai parlamenti szereplése

A 2024. június 9-i választásokon a Fidesz-KDNP listája az Európai parlamenti voksoláson országosan 44,82%-t ért el, ami 2 480 211 szavazatot jelent, míg 2019-ben 52,56%-ot, 1 824 220 szavazattal. A megyei jogú városok esetében a Fidesz-KDNP átlagosan 39,54%-ot kapott, és összesen 345 878 szavazatot. 2019-ben 48,39%-os támogatottságot tudhatott maga mögött a párt, ám az alacsonyabb részvétel miatt ez alig valamivel több, mintegy 357 000 szavazatot jelentett. A 25 megyei jogú városból 22 településen végzett 1. helyen a Fidesz-KDNP listája, az összesen 10 ellenzéki vezetésű városban 8 helyen (Szegeden és Szolnokon nem), a jobboldali irányítású Nyíregyházán viszont a Tisza megelőzte. Az eredményekből megállapítható, hogy a Fidesz a leggyengébben a baloldali fellegrvárban, Szegeden szerepelt. Legerősebben pedig a hagyományosan markáns jobboldali beállítottságú Zalaegerszegen és Sopronban, illetve a két újonnan megyei jogúvá minősített városban. A TOP 5 olyan megyei jogú városokban szerezte eredményét, ahol kivétel nélkül kormánypárti a polgármester. Meglepetésre a 2024-ig ellenzéki városvezetésű, de aztán kormánypárti polgármestert választó, alapvetően baloldali színezetű Salgótarjánban is az egyik legjobb eredményét érte el – vélhetően az ellenzék fragmentáltsága miatt. A 2024 júniusában az ellenzék jelöltje által elnyert 10 város közül 7-ben átlaga alatt szerepelt a Fidesz, némileg meglepő módon az októbertől 15 kormánypárti vezetésű településből csak 9-ben végzett a megyei jogú városok átlagán felül és mindössze 4-ben az országos átlagon felül. Ez egyértelműen gyengébb szereplést mutat a vidéki megyei jogú városokban az országoshoz képest. Veszprémben, Békéscsabán és Nyíregyházán mint jobboldali bázisokban jóval az átlag alatti támogatottsággal rendelkezik. A 2019 után visszavett Eger és Miskolc esetében megjelenő átlagos adatok nem a kormánypárt előretörésére, hanem az ellenzék polarizációjára utalnak. A 2019-es EP választáson legjobb eredményét (55,17%) Sopronban szerezte (most Zalaegerszeg után a 2. helyen végzett), a legrosszabbat (40,55%) pedig Dunaújvárosban (idén

a 2019-ben 2. helyet megszerző Szegeddel megcserélték helyezésüket). A legrosszabb és legjobb adatok is közel 8-10%-kal haladták meg a 2024-es értékeket. Összességében a Fidesz-KDNP drasztikusan (8,7%) gyengült 2024-re a megyei jogú városokat tekintve, de abszolút értékben, a szavazatszámok alapján csak csekély, nagyjából 3,2%-os csökkenés fedezhető fel. A szavazóit tehát a vidéki alacsonyabb lakosságszámú településeken kívül is megőrizte, viszont az újonnan belépő politikai szereplő okozta felfokozott érdeklődés és a 14 évi kormányzást övező protesthangulat következtében jelentősen megnövekedett részvételt már nem tudta ellensúlyozni a stabil bázisával.

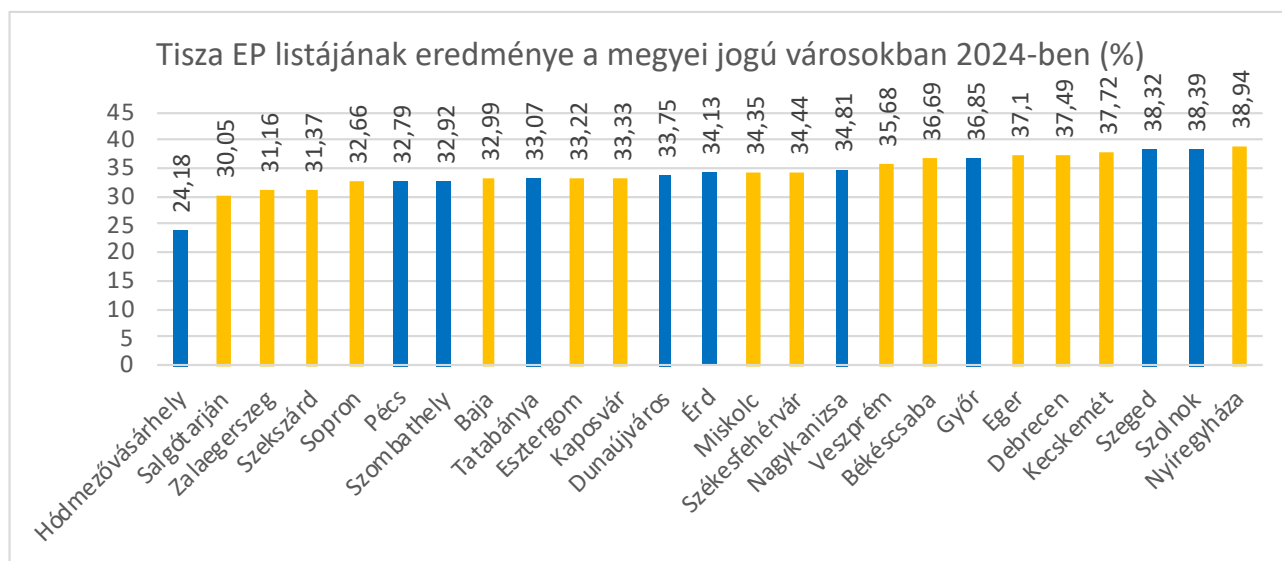
5. ábra: Fidesz-KDNP EP-listájának eredményei a megyei jogú városokban 2019–2024

(Forrás: saját szerkesztés, adatok forrása: NVI)

A Tisza Párt Európai parlamenti szereplése

A 2024. június 9-i választásokon a Magyar Péter vezette Tisza Párt listája az Európai parlamenti választásokon országosan 7 mandátumot és 29,6%-ot ért el, ami 1 352 699 szavazatot jelent. 2019-ben a Tisza nem mérettette meg magát, Magyar Péter nem sokkal a választások előtt vette át a Pártot. A megyei jogú városok esetében a 2024-es választáson átlagosan 34,26%-ot kapott. Az eredményekből megállapítható, hogy a Tisza leggyengébben a Márki-Zay Péter által irányított, legmagasabb részvétellel rendelkező városban, Hódmezővásárhelyen szerepelt. Az öt leggyengébb eredményéből négy olyan városban született, ahol fideszes jelölt nyert és októbertől fideszes polgármester vezeti

a településeket. A két újonnan megyei jogúvá minősített városban is gyenge eredménnyel végzett. Legerősebben a hagyományosan markáns jobboldali beállítottságú Szabolcs-Szatmár-Bereg vármegye székhelyén, Nyíregyházán, valamint Szegeden és a fideszes színezetű polgármestert leváltó Szolnokon szerepelt. A TOP 5 közé még Debrecen és Kecskemét fért be, mindkettő jelentős kormánypárti bázissal bír. A 25 megyei jogú város közül csak Hódmezővásárhelyen volt a támogatottsága az országos átlaga alatt, e településkategóriában a Tisza felülreprezentált, míg a megyei jogú városokban elért 34,26%-os átlaga felett mindössze az ellenzéki városok 40%-ában végzett. A kormánypárti vezetésűeket vizsgálva többségében a megyei átlaga felett volt, még a stabilan jobboldali vezetésű Székesfehérváron, Veszprémben is. A Tisza 3 megyei jogú városban győzte le a Fidesz listáját: Nyíregyházán, Szolnokon és az ellenzéki fellegetvárban, Szegeden is. Abban a 4 megyei jogú városban, ahol a Fidesz átvette a városvezetést, összességében a Magyar-féle Tisza Párt egyértelműen az ellenzéki térfél legjelentősebb szereplőjévé vált pár hónapos létezése alatt, a megyei jogú városok esetében jóval az országos átlagát meghaladó sikert könyvelhetett el. A vidéki községekben túlteljesítő Fidesz-lista átlagát ezeken a településeken 5,3%-os differenciára közelítette meg, az országos átlag 15,2%-ával szemben.

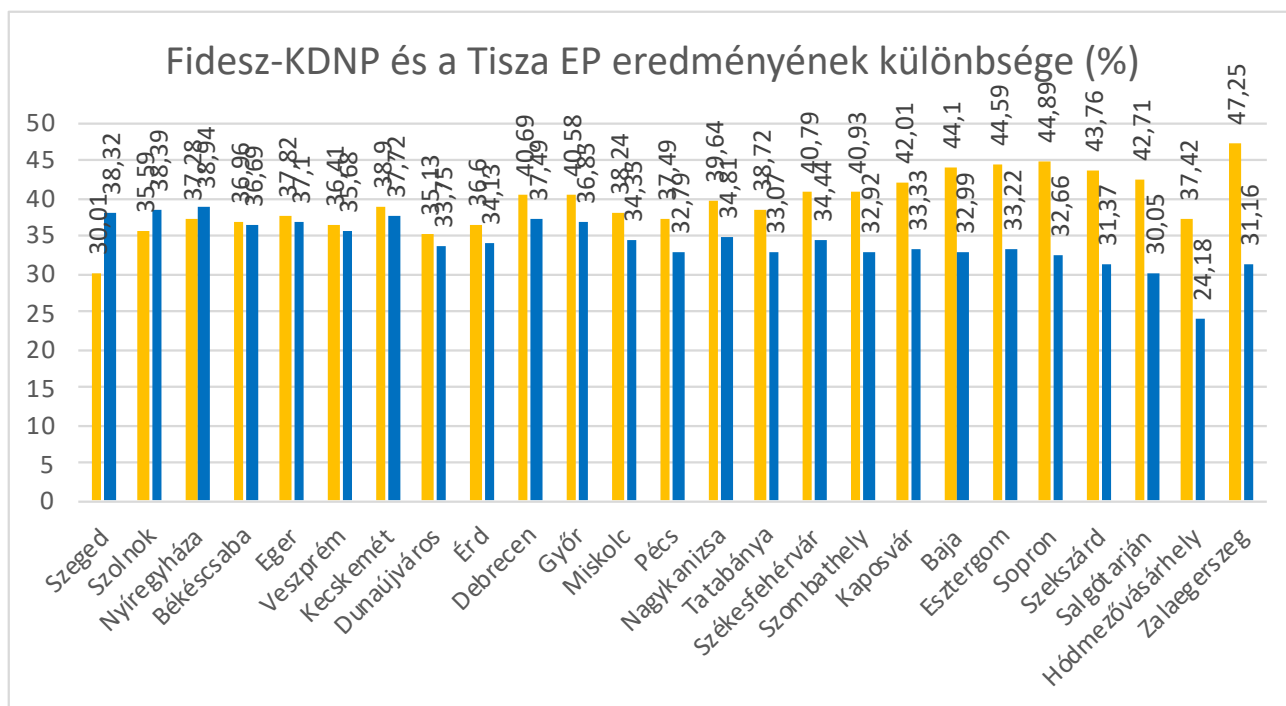
6. ábra: A TISZA EP-listájának eredménye a megyei jogú városokban 2024

(Forrás: saját szerkesztés, adatok forrása: NVI)

A Fidesz-KDNP és a TISZA EP-eredményének különbsége

A Fidesz-KDNP és a Tisza Párt EP-listájának eredményei közti különbség országosan 4 mandátum, 15,62% és 695 512 szavazat. A megyei jogú városok esetében az átlagos eltérés 5,3%. A legnagyobb eltérés a Fidesz javára sorrendben Zalaegerszegen (16,09%), Hódmezővásárhelyen (13,24%), Salgótarjánban (12,66%), Székszárdon (12,39%) és Sopronban (12,23%) tapasztalható. Legnagyobb differenciájú Tisza-előny az ellenzéki erődnél számító Szegeden (8,31%), Szolnokon (2,8%) és Nyíregyházán (1,66%) volt. Ezekben a városokban le is győzte a kormánypárti listát, további három

városban, Békéscsabán (0,27%), Egerben (0,72%), illetve Veszprémben (0,73%) 1%-on belüli különbséggel maradt alul. Ugyanakkor szoros, 5%-nál nem nagyobb eltérés állapítható meg 8 megyei jogú város esetében. A Fidesz jelentős előnye Hódmezővásárhely kivételével (ahol Márki-Zay pártja lett a második helyezett) fideszes vezetésű településeken található. A Tisza 21 megyei jogú városban végzett második helyen, 1-ben harmadikként- Azon a 3 településen, ahol a legtöbb szavazatot kapta százalékban, első helyen is végzett.

7. ábra: A Fidesz-KDNP és a Tisza EP-eredményének különbsége 2024
(Forrás: saját szerkesztés, adatok forrása: NVI, jelölés: narancs – Fidesz-KDNP, kék – TISZA)

A DK-MSZP-Párbeszéd baloldali összefogás Európai parlamenti szereplése

A DK-MSZP-Párbeszéd összefogás a 2024 márciusában létrejött stratégiai megállapodás révén valósult meg. A turbulens politikai klíma miatt drasztikus és permanens változások következtek be, melyek a Tisza Párt előzetes várakozásokat felülmúló eredményét okozták az EP-választáson. A februári kegyelmi ügyet és a köztársasági elnök lemondását követő 5 hónapos időszakban olyan mértékű átalakulás ment végbe elsősorban a kormánnyal elégedetlen, protest választói réteg körében, hogy a baloldali pártszövetség rapid erodálása révén a magát nyíltan kormányváltó erőnek tartó formáció éppen csak meghaladta az 1 EP-mandátumhoz szükséges szavazatmennyiséget. A közös lista az uniós választáson elért 8,03%-os eredményével mindössze 2 képviselőt szerzett. A 2019-es adatok alapján a mandátumban és szavazatokban mért csökkenés összesen 3 mandátumot jelentett (ebből a DK 2, az MSZP-Párbeszéd 1 képviselő), 14,63%-ot és közel 420 000 voksot. Vagyis ezek a baloldali pártok közel 2/3-át (65%-át) elvesztették a táboruknak a két EP-választás

között. 2024-ben a baloldali szövetség a megyei jogú városokban az országos eredményéhez képest felülreprezentált, a 9,39%-os támogatottsággal több mint 1,3%-kal haladta meg az országos adatot. Legjobban a baloldali fellegvárnak tekintett (bár a 2024-es önkormányzati választáson elvesztett) Salgótarjánban szerepelt (14,18%), legrosszabbul Hódmezővásárhelyen (3,97%) és a Fidesz által uralt Debrecenben (6,24%). Átlagon felüli támogatottsággal rendelkezett a választási szövetség az ellenzéki Tatabányán, Szegeden, Pécsen, Dunaújvárosban, Szombathelyen és a kormánypárti Veszprémben, Kaposváron, Nyíregyházán, de a polarizált ellenzék miatt oldalt váltó Miskolcon is, illetve a fideszes városvezetéstől átvett Szolnokon és Nagykanizsán. A két új megyei jogú városban, valamint a Fidesz nyugat-magyarországi bázisain viszont átlag alatt szerepeltek. Hódmezővásárhelyen a polgármester Márki-Zay Péter erős személyes jelenléte és támogatottsága miatt, a mozgalmával (MMM) egyfajta „magányos harcos” pozícióban, nagyfokú politikai aktivitás mellett a kormánnyal való országos küzdelemmé emelte a helyi politikai küzdelmet, ami az ezen kívül eső pártok EP-támogatottságában is megmutatkozott (a Tisza itt szerzett egyedül 3. helyet, illetve a DK-MSZP-Párbeszéd a leggyengébb eredményét itt könyvelhette el). A 2019-es választásokon a külön induló pártok közül a DK Tatabányán, míg az MSZP-Párbeszéd Szegeden érte el legnagyobb sikerét, legalacsonyabb támogatottságát a DK a Botka vezette Szegeden, az MSZP-Párbeszéd pedig Esztergomban. A két EP-ciklus közötti támogatottságban bekövetkező elmozdulások elemzése során egyértelműen megfigyelhető, hogy döntően ott következett be a legmarkánsabb visszaesés, ahol korábban erős pozíciókat tartottak fenn. Szegeden (21,76%), Salgótarjánban, Tatabányán, Szolnokon, Hódmezővásárhelyen, Nyíregyházán, Dunaújvárosban közel 20%-ot veszített a baloldali összefogás a szavazói körében, de átlag feletti elmozdulás történt Nagykanizsán, Kaposváron, Békéscsabán is 5 év alatt.

	DK 2019	MSZP– Párbeszéd 2019	DK+MSZP– Párbeszéd 2019	DK–MSZP– Párbeszéd 2024	Különbség 2019-2024
Baja	18,24	5,83	24,07	7,93	16,14
Békéscsaba	20,22	6,22	26,44	8,57	17,87
Debrecen	15,96	5,42	21,38	6,24	15,14
Dunaújváros	24,19	6,6	30,79	12,12	18,67
Eger	17,76	6,92	24,68	9,14	15,54
Érd	18,38	6,79	25,17	8,96	16,21
Esztergom	18,34	4,56	22,9	7,08	15,82
Győr	16,64	5,57	22,21	7,03	15,18
Hódmezővásárhely	16,05	6,99	23,04	3,97	19,07
Kaposvár	21,36	6,5	27,86	10,67	17,19
Kecskemét	16,75	5,95	22,7	6,87	15,83
Miskolc	18,3	8,1	26,4	10,56	15,84
Nagykanizsa	23,62	6,12	29,74	12,55	17,19
Nyíregyháza	20,08	8,66	28,74	9,62	19,12
Pécs	20,31	7,7	28,01	11,85	16,16
Salgótarján	21,14	12,74	33,88	14,18	19,7
Sopron	14,65	6,45	21,1	6,89	14,21
Szeged	14,5	18,57	33,07	11,31	21,76
Székesfehérvár	17,67	6,61	24,28	8,26	16,02
Szekszárd	17,05	8,54	25,59	9,01	16,58
Szolnok	20,54	9,31	29,85	10,35	19,5
Szombathely	18	8,13	26,13	10,9	15,23
Tatabánya	24,54	7,23	31,77	12,74	19,03
Veszprém	18,64	7,21	25,85	10,15	15,7
Zalaegerszeg	16,91	6,05	22,96	7,48	15,48
Átlag:	18,79	7,55	26,34	9,39	16,97

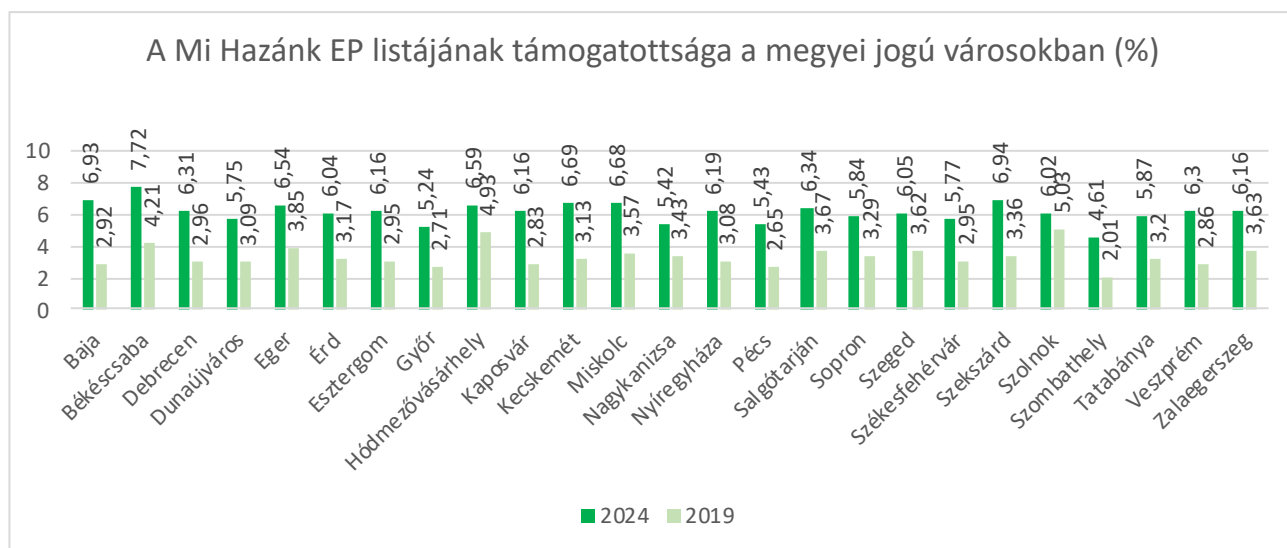
8. táblázat: DK–MSZP–Párbeszéd szereplése az Európai parlamenti választásokon 2019–2024

(Forrás: saját szerkesztés, adatok forrása: NVI)

A Mi Hazánk Európai Parlamenti szereplése

Az unióskeptikus, a politikai paletta jobboldalának szélére pozícionált Mi Hazánk 2018 nyarán alakult a Jobbik parlamenti frakciójából kizárt és kilépett képviselőkkel (pl.: Novák Előd, Dúró Dóra), illetve jobbikos párttagokból az országgyűlési választások után, az ellenzék kormányváltási kísérletének kudarcát követően. Vezetője a 2013–2022 között Ásotthalom polgármestere, 2016–2018 között a Jobbik alelnöki tisztségét betöltő Toroczkai László, aki azt követően alapította meg a Mi Hazánk Mozgalmat (majd augusztus végétől pártot), hogy Vona Gábor 2018. április 8-án a sikertelen választások estéjén lemondott a Jobbik elnöki tisztségéről, a megüresedett helyére kiírt júniusi választáson pedig alulmaradt Sneider Tamással szemben. A párt a 2024-es Európai parlamenti választáson országosan 6,71%-os eredményt ért el, 306 404 szavazattal 1 EP-mandátumot megszerezve. A 2019-es adatokhoz képest jelentős erősödéssel több mint megduplázta a támogatói

táborát, akkor 3,29%, 114 156 fő választotta a pártot – amivel nem jutott be az EP-be. A megyei jogú városok esetében 2024-ben összességében az országos átlag alatti 6,15%-os támogatottsággal bír. Legjobb eredményét, 7,72%-ot Békéscsabán érte el a Mi Hazánk EP-listája, a legrosszabbat (4,61%) Szombathelyen. A megyei jogú városokban (nagyobb lakosságszámú városok) kizárólag Baján, illetve Békéscsabán haladta meg az országos átlagot az elért százalékos szavazatarány. Általánosságban elmondható, hogy a Mi Hazánk ott volt erősebb, ahol a Fidesz listája is, míg az ellenzéki vezetésű városokban rosszabbul teljesített. Abban a 15 megyei jogú városban, ahol fideszes polgármester nyert 2024-ben, 13 esetben a Mi Hazánk EP-listája is átlag fölötti eredménnyel szerepelt. A Tisza Párt eredményeit elemelve fordított arányosság fedezhető fel néhány kivétellel (pl.: Veszprém, Békéscsaba, Eger, Sopron). A 2019-ben megtartott EP-választáson a megyei jogú városokban 3,32%-ot szerzett, minimálisan a 3,29%-os országos átlag felett. Legjobb eredményét (5,01%) akkor a kormánypárti Szolnokon érte el, a leggyengébbet (2,01%) ezúttal is az ország nyugati határánál fekvő, ellenzéki irányítású Szombathelyen. A két választás közti változások alapján Baján javított leginkább a támogatottságán (2,37x), legkevesbé pedig Hódmezővásárhelyen (1,33x). Megduplázta a szavazóit Baján kívül Debrecenben, Esztergomban, Kaposváron, Kecskeméten, Nyíregyházán, Pécsen, Szekszárdon, Szombathelyen és Veszprémben – összesen 10 megyei jogú városban. Az adatokból megállapítható, hogy bár szignifikáns javulást ért el a Mi Hazánk a 2024-es EP választásokon az előző választáshoz viszonyítva, azonban a megyei központokban az átlag alatt szerepelt. A párt fő bázisa a vidéki, alacsonyabb lakosságszámú településeken található, ahol a Fidesz erős és stabil törzsszavazói is.

8. ábra: A Mi Hazánk EP-listájának támogatottsága a megyei jogú városokban 2019–2024

(Forrás: saját szerkesztés, adatok forrása: NVI)

A Momentum, MKKP, Jobbik, LMP–Zöldek, 2RK Párt, MMN, MEMO Európai Parlamenti szereplése

A 2024-es Európai Parlamenti választáson 11 lista mérettette meg magát, ezek közül csupán 4 szerzett mandátumot és jutott be az EP-be. A maradék listák nem érték el a szükséges 5%-os küszöböt. A lemaradók esetében országosan a Momentum végzett az élen (3,7%), majd teljesítmény szerint sorrendben az MKKP (3,59%), a Jobbik (0,99%), az LMP (0,87), a Vona Gábor által újonnan alapított 2RK Párt (0,68%), Márki-Zay Péter mozgalma, az MMN és a Gattyán György féle MEMO, amely a 2022-es országgyűlési választáson elért 1%-kal megszerezte az évenkénti állami támogatáshoz való jogot is – most azonban utolsóként zárt 0,37%-kal. A legnagyobb veszteséget a Momentum és a Jobbik szenvedte el az 5 évvel korábbi eredményéhez képest. A Momentum 2 képviselői helyet, 6,2%-ot és 175 ezer szavazót veszített. A Jobbik gyakorlatilag totális vereségével 1% alá került, 1 mandátummal, 5,3%-kal és 174 ezer voksal múlta alul önmagát. Az MKKP nem indult korábban, az LMP 1,3%-ot és 36 ezer szavazatot csökkent, a maradék 3 párt 2019-ben nem indult.

A megyei jogú városok részletes eredményei a 2024-es választásokon

Baja

A 2024. június 9-én, az előzőnél lényegesen nagyobb részvétellel tartott önkormányzati választás az ellenzék összefogásának hiányában és a polgármester mögött álló egység megbomlása közepette zajlott le. Nyiráti Klára nyilvánosan kritizálta saját pártja, a Momentum akkori EP-képviselőjét és pártelnökét, Donáth Annát. Nyiráti a kritikája után kilépett a Momentumból. A Nyirátiéktól távozó 2019-es szövetségesek a 2024-ben alapított Bácskaiak a Városért Egyesület jelöltjei lettek, a DK-ból kilépett László Károly egykori alpolgármester vezetésével. Az 5 induló közül a Fidesz új jelöltje, a jogász végzettségű, addig frakcióvezetőként tevékenykedő Kámánné Bari Bernadett több mint 1500 szavazattal győzte le Nyiráti Klárát. A Mi Hazánknak ebben a megyei jogú városban is volt jelöltje, a független jelölt pedig 2019-hez hasonlóan most is elindult, fele annyi voksot gyűjtve. A képviselőtestületben hatalmas változás állt be, az összes egyéni helyet a Fidesz képviselői nyerték el, biztosítva a stabil többséget az új polgármesternek. A Nyiráti mögött álló új szerveződés 2, a Mi Hazánk és a Bácskaiak a Városért Egyesület 1-1 kompenzációs helyet kaptak. Az önkormányzati választással megegyező időpontban tartott EP-választáson közel 60%-os rekord részvétel mellett a majdnem 10 százalékpontot vesztő, ugyanakkor 400 szavazattal többet elnyerő Fidesz végzett az élen, az újonnan induló Tisza és a tőle jelentősen lemaradó DK-MSZP-Párbeszéd szövetség előtt.

Békéscsaba

A 2024. júniusban az előzőnél lényegesen nagyobb részvétellel (közel 60%) tartott, fő kampánytemaként az elvándorlás megakadályozását és a munkahelyteremtést középpontba

állító önkormányzati választás az ellenzéki összefogas összeomlásában telt. Szarvas Péter regnáló polgármesterként harmadszorra is elnyerte a városvezetői címet (csak 250 szavazatot veszve 2019-hez viszonyítva) – deklaráltan kormánypárti színekben, de civil indulóként. Második helyen a Patrióta Békéscsaba Egyesület jelöltje végzett, akit vidéken egyedülálló módon a Magyar Péter fémjelezte Tisza Párt is támogatott, amiről hivatalos megállapodás is született. Az egyértelmű és személyes kiállítás sem hozta meg a várt sikert, hiszen jelentősen lemaradva, 40%-kal kevesebbet kapott, mint a jelenlegi városvezető. Jelentős szavazatmennyiséget nem hajtott az együttműködés Bodóczi István malmára. Harmadikként a várost korábban 4 cikluson át vezető (1990–2006 között, SZDSZ-es színekben), az ellenzék által támogatott Pap János végzett, alig 11%-ot elérve. Ennek oka valószínűsíthetően az utolsó ciklusa óta eltelt jelentős idő (18 év), az ellenzék általános meggyengülése és a Tisza Párt protest szavazókat elszívó hatásainak együttese lehetett. A 4 induló közül a Mi Hazánk az öt évvel korábbi jelöltjét indítva megháromszorozta a voksainak számát. A képviselőtestületben a polgármester mögött álló civil szerveződés megtartotta képviselőinek számát, a Fidesz ismét jelentősen gyengülve 4 helyet szerzett (felét egyéniben), szintén 4 helyet a Patrióták delegálhattak, a Mi Hazánk pedig 1 képviselővel először jutott be. Az önkormányzati választással megegyező időpontban tartott EP-választáson közel 60%-os részvétel mellett az előző, 2019-es EP-választáshoz viszonyítva majdnem 10 százalékpontot veszítő és így a megyei jogú városok átlaga alatt szereplő Fidesz végzett az élen, az újonnan induló Tisza minimálisan maradt le a kormánypárttól (átlag fölötti eredményével), a tőlük jelentősen lemaradó DK-MSZP-Párbeszéd szövetség és a Mi Hazánk előtt.

Debrecen

Június 9-én az előzőnél 30 ezer fővel magasabb részvétellel tartott önkormányzati választáson ismét 4 induló közül Papp László polgármestert választották meg újra. Sem a belvárostól messze épülő kínai akkugyár körüli, az elmúlt időszakban felerősödő viták, sem a május 5-én több mint tízezer ember előtt megtartott Magyar Péter féle demonstráció nem befolyásolta érdemben a végeredményt. Az ellenzék ezúttal nem pártokkal, hanem civil jelöltekkel mérettette meg magát – sikertelenül. Bár Papp 13%-kal kapott kevesebb voksot, mint 2019-ben, ám a nagyszámú új szavazó megjelenése miatt, a voksok számát figyelembe véve 5 ezernél is többet szerzett. A képviselőtestületben ismételen 23 helyet töltött be a Fidesz, a két civil szervezet összesen hetet, a Mi Hazánk párt jelöltjei 2 kompenzációs hellyel gazdagodtak új indulóként. Az önkormányzati választással megegyező időpontban tartott EP-választáson közel 56%-os rekord részvétel mellett a majdnem 13 százalékpontot és 5 ezer szavazatot veszítő Fidesz-KDNP lista végzett az élen, az újonnan induló Tisza Párt szoros küzdelemben, 3%-kal lemaradva ezen a vármegyeszékhelyen is másodikként végzett. A Mi Hazánk listája erős eredményt elérve a harmadik lett, hajszálnyival

megelőzve a DK-MSZP-Párbeszéd szövetséget. A korábban sikeresebben szereplő Jobbik az 1%-ot sem érte el, de hasonlóan gyengén szerepelve, 1%-ot sem elérve végzett az LMP, Vona Gábor pártja, a 2RK, Márki-Zay mozgalma és a Gattyán-féle MEMO is.

Dunaújváros

A korábbinál 7%-kal nagyobb részvétellel tartott önkormányzati választások ritka eseteinek egyikeként Dunaújvárosban történt, hogy az ellenzék teljes összefogásával Pintér Tamásnak csak a Fidesz-KDNP új jelöltjével, Magyar Andrásal kellett megvívnia. Így tehát mindössze 2 jelölt mérkőzött meg a polgármesteri címért, s a Fidesz új jelöltje fele annyi szavazatot sem szerzett (32%), mint a győztes Pintér (67,78%). Magyar András 2022-ig a szocialisták helyi vezetője volt, de a baloldal jelöltjei miatti nézeteltérés következtében lemondott. A Fidesz vereségének súlyosságát csak fokozta a képviselőtestületben ismét 11 helyet megszerző (ebből 10 az összes egyéni körzet megnyerését jelenti) Rajta Újvárosi Egyesület és a Mi Hazánk sikere, ami 1 kompenzációs helyet elvett a Fidesztől, amely így 3 kompenzációs listáról bejutott képviselővel rendelkezik a városban. A helyi Fidesz helyzetét nehezítette a Dunaferri tulajdonosi vitájára adott kormányzati válasz és a központi iránymutatás alapján a várostól elvett több milliárdnyi iparüzési adóbevétel is. Az önkormányzati választással egyszerre tartott EP választáson 57%-os részvétel mellett az 5 százalékpontot veszítő, ugyanakkor mégis több szavazatot elnyerő Fidesz végzett az élen, rendkívül szorosan (1,38%-kal) mögötte az újonnan induló Tisza és a tőlük jelentősen lemaradó DK-MSZP-Párbeszéd szövetség előtt. A Jobbik az országos átlaghoz képest – a korábbi erős jobbikos beágyazottság okán – viszonylag kiemelkedő, 4%-os eredményt ért el a városban.

Eger

A közel 60%-os részvétellel tartott önkormányzati választáson Mirkóczki Ádám mögött már nem állt fel az ellenzéki összefogás, ennek hiányában és a széttöredezettség miatt a Fidesz visszavette a város vezetését. Vágner Ákos lett az új polgármester, aki a helyi politikától távol, az agrárkamaránál töltött be megyei és országos pozíciókat, és saját tanácsadó céget vezetett. A 2014–2024 közötti időszakot tekintve százalékos arányban a leggyengébb eredménnyel nyert, de a szavazatszámot tekintve megközelítette a 2019-es eredményt. Az egység hiánya nem csak az ellenzék soraiban, de a Fideszben is megjelent a 2019–2024-es ciklusban – így fordulhatott elő a rekordszámú, 8 polgármesterjelölt, akik közül többen is a Fidesz frakciójában politizáltak (pl.: Oroján Sándor, Orosz Lászlóné), a szavazáskor viszont civil szervezet támogottjaként vagy független indulóként mérettették meg magukat. A 8 induló közül a Fidesz új jelöltje több mint 2 ezer szavazattal győzte le a regnáló polgármestert, aki októberig még hivatalában maradt a jogszabályok értelmében. Mirkóczki eredményén látszik igazán az ellenzéki összefogás megbomlása, hiszen 20%-kal és 3 500 vokssal kapott kevesebbet, a megugró részvétel ellenére. A Mi Hazánk ebben a megyei jogú városban is indított jelöltet, 5% alatti eredménnyel. A 15 fős képviselőtestületben is át- és visszavette

a hatalmat a Fidesz, stabil többséget biztosítva az új polgármesternek az irányításhoz. A korábbi 6 helyett ezúttal 9 helyet szerezve, a 10 egyéni körzetben 8 esetében végeztek elsőként. Az ellenzék jelöltjei nem, csak 2 független nyert még egyéniben. Az ellenzéknek a Mi Hazánk képviselőjével együtt mindössze 4 hely jutott. Az önkormányzati választással együtt tartott EP-választáson 60%-os rekord részvétel mellett a majdnem 10 százalékpontot veszítő, ugyanakkor csak 753 szavazattal kevesebbet kapó Fidesz végzett az élen, az újonnan induló Tisza alig, 0,7%-kal maradt le, sem a DK-MSZP-Párbeszéd szövetség, sem a Momentum, sem a Mi Hazánk nem érte el a 10%-ot sem. A városban tehát az ellenzéket teljesen leváltotta a Tisza párt, az egykor erős Jobbik pedig teljesen eltűnt.

Érd

A 60% feletti részvétellel megtartott önkormányzati választáson az ellenzéki összefogást a polgármester lecserélte a civil háttérre. A 4 induló közül a Szövetség Érdért új jelöltjeként óriási fölényrel, közel 30%-kal és 10 000 szavazattal győzte le ismét a Fidesz jelöltjét. T. Mészáros Andrást a 2019-es kudarcot követően a kormánypárt Kardosné Gyurkó Katalinra, a Nagycsaládosok Országos Egyesülete elnökére cserélte. A Mi Hazánk ebben a megyei jogú városban is tudott indítani jelöltet, de 4%-nál is kevesebb voksot kapott. Kardosné 8%-kal szerzett kevesebb voksot, mint az 5 évvel korábban induló párttársa, de a szavazatok számában ez a csökkenés is 1 293 pluszt jelentett. Érdekes módon Kardosné 1 428 szavazattal kevesebbet gyűjtött be, mint a Fidesz listája az ugyanezen a napon megrendezett EP-választáskor. A képviselőtestületben még erősebb felhatalmazást kapott az ellenzék, 10-ről 12-re növelve a képviselői helyei számát, elvívva az összes egyéni körzetet a városban. A Fidesz 6-ról 3-ra felezte a helyeit, de szerzett még 1-1 kompenzációs mandátumot a Mi Hazánk és a Kutyapárt is. Az-EP választáson 62% fölötti rekord részvétel mellett a majdnem 12 százalékpontot veszítő, ugyanakkor 517 szavazattal többet elnyerő Fidesz végzett az élen (36,6%), utána az újonnan induló Tisza csak 2,5%-kal maradt le, tőlük jelentősen távol, harmadikként pedig az DK-MSZP-Párbeszéd szövetség futott be.

Esztergom

Az előzőnél lényegesen nagyobb részvétellel (+10%) tartott önkormányzati választáson az ellenzék ismét a Szeretgom szerveződés mögé állva, új jelölttel sem volt képes legalább megszorongatni a város első emberét. Az ezúttal is 3 jelölttel zajló polgármester választáson rendkívül fölényes, 70%-ot meghaladó győzelmet ért el Hernádi Ádám. A Fidesz jelöltje 2 500 szavazattal szerzett többet 5 évvel korábbi eredményénél, majdnem 50%-kal (!) megelőzve Bádi Gábort, a Szeretgom új jelöltjét. Rajtuk kívül a Mi Hazánk ebben a megyei jogú városban is állított jelöltet, az országos átlagnál jobb, 7,34%-ot összegyűjtve. A közgyűlésben a Fidesz-KDNP ugyanannyi képviselői helyet nyert el, mint

2019-ben - ezúttal is megnyerve az összes egyéni körzetet. A polgármester által szabott irányvonal és program végrehajtásához garantált a stabil többség. A Szeretgom sovány vigaszként plusz 1 helyhez (mindhárom kompenzációs mandátum) jutott az 5 évvel korábbi közgyűlés összetételéhez viszonyítva, a Mi Hazánk 1 kompenzációs helyet kapott. Az EP-választás közel 55%-os részvétel mellett zajlott, ami 10 százalékponttal haladja meg a korábbi adatokat. A Fidesz-KDNP végzett az élen a megyei jogú városban 7%-ot veszítve, ám a jelentősen megnövekedett számú voksok miatt mégis 115-tel több szavazatot szerzett a kormánypárti lista. Az újonnan induló Tisza az átlaga alatt szerepelve jelentősen elmaradt a Fidesztől, a Mi Hazánk majdnem beérte a harmadik helyet elérő DK-MSZP-Párbeszéd összefogást.

Győr

A 2019-es adatoknál 16%-kal magasabb, 60%-ot is meghaladó részvétellel, és 7 polgármesterjelölt elindulásával tartott önkormányzati választáson az ellenzék teljes összefogásának hiánya ellenére leváltották a választók Dézsi Csaba polgármestert. Pintér Bence győri győzelme (31,15%-ot ért el) a leginkább meglepő változás a megyei jogú városok vezetői estében, hiszen nem állt fel mögötte egységesen az ellenzék, Glázer Tímea is elindult DK-Jobbik támogatással (mindössze 3% szavazatot kapott). Győr a Fidesz számára hatalmas kudarc, egy kiemelkedően fontos város, két országgyűlési választókerületnek része. Ennek a városnak az irányítása került el részben a kormánypárttól, mert a képviselőtestületben megmaradt a kényelmes többségük. A váratlan fejlemény mögött vélhetően Borkai Zsolt, korábbi városvezető visszatérése áll, mellyel a Fidesz táborát osztotta meg, illetve folyamatosan gyarapodtak a Dézsi városvezetői munkáját és személyét ért kritikák. Mindezek együttes hatása révén Dézsi a 4 évvel korábbi eredményéhez képest több mint 6 000 szavazatot veszített és 0,76%-os különbséggel maradt le az újrázásról. A 2019-ben második Glázer Tímea 39%-ot veszített, így az ellenzéki jelölt Pintér Bence a TSZV-LMP-Momentum támogatásával „nevető harmadikként” tudta megszerezni a győzelmet. Az új polgármesternek megnehezíti a munkáját a 22 fős közgyűlésben lévő többség hiánya. A választók ugyanis csak polgármestert váltottak, a testületben a ciklusról ciklusra állandó és jelentős fideszes fölény megmaradt – 15-ből 14 esetben az egyéni mandátumot elhozták. Borkai civil szerveződése 2 kompenzációs helyet szerzett, a Szentiváni Civilek jelöltje pedig egyedülként verte meg a fideszes riválisát az egyéni választókerületében. Az önkormányzati választással egyidőben tartott EP-választáson közel 62%-os rekord részvétel mellett a majdnem 13 százalékpontot és így 730 szavazatot veszítő Fidesz-KDNP lista végzett az élen (40,58%), az újonnan induló Tisza (3,7%-kal lemaradva) második helyre ért be a tőle mintegy 30%-kal lemaradó DK-MSZP-Párbeszéd szövetség előtt.

Hódmezővásárhely

Az önkormányzati választást megelőzően Lázár János, a körzet országgyűlési képviselője többször is kijelentette (2023. június és november), hogy Márki-Zay újraválasztása esetén nem kap támogatást és fejlesztési forrást a kormánytól a város.¹¹ Ennek ellenére Márki-Zay Pétert polgármesterként ismét nagy – majdnem 17%-os – többséggel választották meg a kudarcos 2022-es parlamenti választást és miniszterelnökjelölti vereségét követően. Grezsa István 2019-hez képest ezúttal már a Fidesz jelöltjeként indult, és a Mi Hazánk, illetve egy független jelölt is csatlakozott a polgármesterségért vívott megmérettetéshez. A független induló, Kovács Pál húsz éven át volt városstratégiai tanácsadója Lázár Jánosnak, aki ha kis mértékben is (3,82%-ot szerezve), de megoszthatta a jobbboldalt. A Fidesz-KDNP által indított Grezsa közel 1 400 szavazattal szerzett kevesebbet, mint 2019-ben független jelöltként. A közgyűlésben erősödött az előző ciklus óta párttá váló Mindenki Magyarországa Mozgalom. Elnyerte az összes egyéni helyet a Fidesz indulóitól, így a Fidesz 5 helyett csak 4 hellyel rendelkezik, egytől egyik kompenzációs képviselői mandátumként. Az EP-választás majdnem 67%-os rekord részvétellel zajlott, s a csaknem 11 százalékpontot veszítő, ugyanakkor csak 483 szavazattal kevesebbet kapó Fidesz végzett az élen (37,42%). A Tisza (24,18%) és a DK-MSZP-Párbeszéd összefogás Hódmezővásárhelyen érte el legrosszabb (3,97%) eredményét a megyei jogú városok esetében, a harmadikként végző Mindenki Magyarországa pedig itt érte el a legerősebb (21,63%) országos eredményét, a Mi Hazánk átlagos szereplése mellett.

Kaposvár

Az önkormányzati választáson az előzőnél 10%-kal nagyobb részvétellel tartott és a töredezett ellenzéki összefogás miatt Szita Károly ezúttal is abszolút többséggel újrázott. Az 5 induló közül Szita a Fidesz jelöltjeként közel 8 000 szavazattal (30%-kal) győzte le a második helyen végzett Pintér Attilát, a DK-Jobbik-MSZP-Momentum jelöltjét – a több, mint két évtizede képviselő, egykor MSZP-tagot. A polgármester egykori irodavezetője, Nadrai Norbert 7,58%-ot szerzett, a Mi Hazánk ebben a megyei jogú városban is tudott indítani jelöltet, aki 6,18%-kal utolsóként végzett. Teljesítményével Szita Károly a megyei jogú városokat tekintve a legrégebb óta viseli a polgármesteri címet, 1994 óta, vagyis 30 éve vezeti Kaposvárt. Az idei a nyolcadik voksolás, amit megnyert. A képviselőtestületben a Fidesz jelöltjei ugyanolyan eredményt értek el, mint az 5 évvel korábbi önkormányzati megmérettetésen. A DK-Jobbik-Momentum-MSZP fele annyi kompenzációs helyet kapott, a Mi Hazánk és a civil jelöltek 1-1 kompenzációs helyhez jutottak. A 2024-es EP-választáson 55%-os részvétel mellett a 7 százalékpontot veszítő, ugyanakkor a magasabb részvétel miatt 134 szavazattal többet szerző Fidesz végzett az élen a majdnem 10%-kal lemaradt második helyezett Tisza, a DK-MSZP-Párbeszéd listája, a Mi Hazánk, a Kutypárt és a Momentum előtt.

¹¹ <https://hang.hu/belfold/lazar-lehazaarulozta-marki-zayt-es-megismetelte-hogy-nem-kaphat-tamogatast-az-altala-vezetett-varos-159471>

Kecskemét

2024-ben az előző, 2019-es választásnál lényegesen nagyobb részvétellel tartott önkormányzati választás során az ellenzéki összefogás hiába állt be névlegesen is az egyesület indulója mögé, csak 1 700 szavazattal ért el többet. A Fidesz által indított Szemereyné Pataki Klaudia polgármesterként ezzel szemben 3 200-zal (összesen 41,89%) – a 6 induló közül 12%-kal győzte le Király Józsefet, az ellenzék jelöltjét. A Mi Hazánk indulója ebben a megyei jogú városban 11%-ot elérve az átlagnál magasabban végzett. A közgyűlésben a Fidesz összességében 1 hellyel erősödött, egyéniben 3 hellyel, 11-re növelve a nem kompenzációs mandátumait – kompenzációs helyei evvel összefüggésben csökkentek, 3-ról 1-re. A Szövetség a Hírös Városért meggyengült, 9 korábbi képviselői mandátumából 2024. októbertől mindössze 5 maradt (6 helyett 3 egyéniben), az MKKP, a Mi Hazánk és a Civil Összefogás osztozott 3 kompenzációs mandátumon. A Fidesz képviselői biztosították a stabil többséget a polgármester számára. Az önkormányzati választással megegyező időpontban tartott EP-választáson közel 60%-os részvétel mellett majdnem 12 százalékpontot gyengülő, 534 szavazatot veszítő Fidesz-lista végzett az élen (38,9%), a Tisza minimálisan maradt csak le a kormánypárttól (37,72%), ahogy a harmadik helyet elérő DK-tól (6,87%) a Mi Hazánk (6,69%).

Miskolc

A 2019-es választáshoz viszonyítva meglepő módon alig nagyobb részvétellel tartott önkormányzati választás során az ellenzéki összefogás szétesett, a korábbi győztes mögül kiálltak az ellenzéki pártok. Veres Pál bár tervezte, de végül nem indult újra a város vezetéséért. A polgármesterségért 7-en szálltak versenybe, az ellenzék széthullását kihasználva a Fidesz vissza tudta szerezni a polgármesteri széket és a közgyűlési többséget egyaránt. A győztes rádiós szakember, Tóth-Szántai József eredményéről sokat elárul, hogy magasabb részvételnél is majdnem 1 500-zal kevesebb szavazatot kapott, mint a 2019-ben fideszes induló Alakszai Zoltán. A 7 induló közül Tóth-Szántai a Pont Mi Egyesület és a Fidesz-KDNP közös indulójaként 40,2%-ot szerezve 18%-kal győzte dr. Barkai László helyi gyermekorvost, a második helyezett DK-LMP-MSZP-Párbeszéd jelöltjét. A harmadik helyezett Varga Andrea alpolgármester, a SZIVE-Jobbik-Momentum indulója 13,54%-ot gyűjtött. A Jakab Péter féle Nép Pártján jelöltje legerősebb országos eredményét érte el 12,3%-kal. Miskolc elvesztése egyértelműen az ellenzék kudarca, a vereséget az összefogás hiánya okozta, Veres Pál visszalépése után nem találták meg a közös jelöltet. A 26 fős közgyűlésben a Fidesz összességében 6 hellyel erősödve vette vissza a hatalmat, egyéniben 11 hellyel 15-re növelte mandátumait. A külön induló ellenzéki pártok esetében a DK-LMP-Párbeszéd frakció a korábbi 16 helyett mindössze 5, a Mi Hazánk megduplázva előző 1 mandátumát, már 2 hellyel rendelkezik, a SZIVE-Momentum-Jobbik 2, míg a Nép Pártján 1 helyet szerzett. Az önkormányzati választással azonos napon

tartott EP-választáson 53%-os részvétel mellett 7,5 százalékpontot gyengülő, 1 700 szavazatot veszítő Fidesz-lista (38,24%) végzett az élen, 4%-kal megelőzve a Tisza Pártot. A harmadik helyen a nagyjából harmadannyi voksához jutó DK-MSZP-Párbeszéd-lista végzett.

Nagykanizsa

Az előzőnél lényegesen magasabb részvétellel (55,3%) tartott önkormányzati választás során Nagykanizsa egyike volt azon 3 megyei jogú városnak, ahol leváltották a kormánypárti polgármestert. A 4 induló közül Horváth Jácint 5,5%-kal, több mint 1 000 szavazattal győzte le Balogh Lászlót, aki ugyan 1 205 vokssal jobban szerepelt korábbi győzelméhez képest, ám az ellenzéki összefogás és a magasabb részvételből adódó közel 5 300 új választópolgár megjelenése egyértelműen átbillentette a mérleget Horváth javára. Hokker Tibor, a Mi Hazánk jelöltje 6%-kal végzett (2022-ben az országgyűlési választáson minimálisan 5% felett), Víg Attila függetlenként kevesebb mint 4%-ot ért el. A képviselőtestületben az ellenzéki szerveződés megtartotta képviselőinek számát, a Fidesz frakció 1 helyet gyengülve 6 mandátumot szerzett (ezúttal is 4 egyénit), az elvesztett 1 helyet a Mi Hazánk gyűjtötte be kompenzációs listáról. Horváth Jácint tehát a győzelme mellett a közgyűlésben is megszerezte a többséget. Ez a szűk (1 fős) többség az előző ciklus példája alapján kitarthat 2029-ig. Az önkormányzati választással egyidőben tartott EP-választáson 60% alatti részvétel mellett az előző, 2019-es EP-választáshoz viszonyítva majdnem 10 százalékponttal, összesen 85 vokssal kevesebbet kapott és így a megyei jogú városok átlaga alatt szereplő Fidesz végzett az élen, mögötte a Tisza kevesebb mint 5%-kal lemaradva második, a DK-MSZP-Párbeszéd szövetség harmadik, a Mi Hazánk pedig negyedik lett.

Nyíregyháza

A 2019-es választáshoz viszonyítva nagyobb részvétellel tartott önkormányzati választás során 12 500-zal többen adták le szavazatukat. Kovács Ferenc előnye minimálisan csökkent (5,68%-ról 4,33%-ra) a baloldali ellenzéki összefogáshoz képest. A baloldal és a regnáló városvezető egyaránt mintegy 3 000-3 000 vokssal bővítette bázisát, viszont a 4 résztvevős küzdelemben új szereplőként a Mi Hazánk jelöltje közel 10%-ot (4 887 szavazat) ért el, Kovács 45,98%-os sikerét mégsem veszélyeztették. A 21 fős közgyűlésben a Fidesz megerősödött, 13 helyéből 12-t egyéniben megnyerve. A baloldal 9 helyett mindössze 6 helyet szerzett (melyből 3 egyéni mandátum), a Mi Hazánk 1-et és az MKKP is 1-et. Az önkormányzati választással egy napon, vasárnap tartott EP-választáson 56%-os részvételnél hatalmas meglepetésre a Fidesz elvesztette első helyét, annak ellenére, hogy 715 szavazattal többet kapott, mint 2019-ben. A megyei jogú városban 1,66%-kal (közel 1 000 szavazattal) megelőzte a pár hónapja formálódott Tisza Párt. A harmadik helyen a DK-MSZP-Párbeszéd lista végzett 9,6%-kal, a negyedik, a Mi Hazánk 6,19%-kal. Az 5 évvel korábbi Európai parlamenti megmérettetéshez képest

elmondható, hogy Nyíregyházán az újonnan megjelenő politikai alakulatot elsősorban a DK és az MSZP korábbi hívei, a nagyobb részvételből eredően megjelenő többlet döntő része, a Momentum és a szinte teljesen eltűnő Jobbik szimpatizánsai választották. A Fidesz a stabil bázisán kívül nem tudott elegendő friss szavazót maga mellé állítani, amivel a 2024-ben megjelenő jelentősen bővült részvételt kompenzálni tudta volna.

Pécs

A korábbinál lényegesen nagyobb részvétellel tartott önkormányzati választás során az ellenzék – már az új, Pécs Jövőjéért Egyesület zászlaja alatt – ismét megszerezte Péterffy Attila révén a polgármesteri címet, a közgyűlésben viszont az addig meglévő 2/3-os stabil többségét elvesztette, részben azért, mert a korábbi teljes összefogás szétesett. A 2019-ben Péterffy mögé felsorakozó civil kezdeményezés, a Mindenki Pécsért Egyesület a polgármester és Mellár Tamás független parlamenti képviselő közti konfliktus miatt kizárta tagjai közül a polgármestert, és a Mellár által irányított szervezet kihátrált a támogatásból. Péterffy ennek ellenére még növelte is támogatottságát 407 szavazattal, a második helyen végző új Fidesz-KDNP-Összefogás Pécsért Egyesület jelöltjével, a jogász dr. Csizmadia Péterrel szemben közel 10%-os fölényrel nyert. Csizmadia Páva Zsolt hivatali ideje alatt a pécsi közgyűlés gazdasági bizottságának elnökeként dolgozott. A két indulón kívül megmérettette magát a Mi Hazánk és két független magánszemély, valamint Bognár Szilvia volt alpolgármester a Tiszta Kezek frakció képviselőjében, de négyük támogatottsága nem érte el a 20%-ot. A közgyűlésben a Fidesz visszaszerezte a többséget (ha nem is az abszolút többséget), összességében 11 helyhez jutva. 16 egyéni körzetből 10-ben végzett első helyen az 5 évvel ezelőtti 2-vel szemben. A polgármestert támogató összefogás az ellenzéki jelöltek egymásra indítása miatt 17 helyett már csak 8 mandátummal rendelkezik. A maradék 4 helyre 1-1 képviselőt a TEE Egyesület, az MKKP, a Mi Hazánk és a Mindenki Pécsért Egyesület delegált a kompenzációs listáról. A helyzetet komplikálja, hogy a 15. számú választóközvetben szavazategyenlőség miatt eredménytelen lett a választás, így újat kell tartani szeptember 22-én. A végeredmény pedig értelemszerűen az egyéni, és a kompenzációs mandátumokra is hatással lesz. A polgármester és a fideszes közgyűlés közt feszülő patthelyzetet feloldhatja, ha a szétaprózódott ellenzék ismét képessé válik az összefogásra. Az Európai parlamenti választáson 56%-os részvételnél 5 százalékpontot gyengülő, ellenben 363 szavazattal gyarapodó Fidesz-lista végzett az élen (37,49%), 21 másik megyei jogú városhoz hasonlóan a Tisza szerezte meg a második helyet, 4,7%-kal elmaradva a Fidesztől, a harmadik helyre a DK, míg a negyedikre 4,48%-kal a Kutyapárt került.

Salgótarján

Az 51% feletti részvétellel megtartott önkormányzati választáson Fekete Zsolt már nem indult el. Bár a 2019-es választáson könnyedén nyert, más megyei jogú városhoz hasonlóan Salgótarjánban is szétesett az ellenzéki összefogás az elmúlt ciklusban. Ennek hatására nem indult el a polgármesteri székért Fekete. Az utódjaként indított dr. Huszár Máté alpolgármester (36,56%) azonban már nem tudta megőrizni a városvezetői széket és a közgyűlési támogatást a baloldal számára. Salgótarján így azon 4 megyei jogú város egyike lett, amelyiknél a kormánypárt elhódította a polgármesterséget a korábbi ellenzékétől. A Fidesz jelöltjeként a helyi vállalkozó Kreicsi Bálint 10%-kal győzte le Huszárt. A további 4 induló közül egyik sem ért a 10%-os szint közelébe. A Mi Hazánk és a Munkáspárt jelöltjei 5 éve is megmérettették magukat. Jakab Péter mozgalma, a Nép Pártján Rákos Tamással vágott neki a választásnak. Huszár nagy mértékben veszített Fekete Zsolt szavazói bázisából, az 5 évvel korábbi támogatók mintegy harmada elpártolt tőle, Kreicsi evvel ellentétben 600-zal bővítette a rá leadott voksok számát Szabó Csaba 2019-es eredményével összevetve. A közgyűlésben majdnem megduplázva helyeinek számát, átvette a hatalmat a Fidesz-KDNP-Hajrá Salgótarján Egyesület. Kettő helyett már 7 egyéni körzetben nyertek Fidesz színekben képviselők az 1 kompenzációs mandátum mellé, a baloldal 5 helyet elbukva, 3 egyéniben szerezte meg az első helyet, és járt még az eredmények után 2 kompenzációs mandátum. A dr. Ferkó Attilát elindító Jobb Páholy Egyesület 1 képviselőt delegálhatott a kompenzációs listáról a testületbe. Az Európai parlamenti választáson 52% fölötti részvételnél a Fidesz végzett az élen 42,71%-kal, ami 4% veszteség a 2019-es eredményhez képest, ugyanakkor 500 szavazattal több a magasabb részvétel miatt. A Tisza Párt az átlagosnál jobban lemaradva, Salgótarjánban is a másodikként végzett. A DK-MSZP-Párbeszéd összefogás, a Mi Hazánk és az MKKP fért még sorrendben az első 5 listájába.

Sopron

A júniusi Európai parlamenti választáson magas, 60% fölötti részvételnél a Fidesz végzett az élen 44,89%-ot szerezve, ami 10%-os csökkenés (868 szavazat). A Tisza az átlagos eredményénél kevesebbet gyűjtve, jobban lemaradt a Fidesztől. Másodikként végzett, a DK-MSZP-Párbeszéd összefogást, a Mi Hazánkat, az MKKP-t és a Momentumot megelőzve. Az 58% feletti részvétellel megrendezett önkormányzati választáson Farkas Cipriánt abszolút többséggel választották újra polgármesterre (50,85%-kal, ami közel 6%-os csökkenés a korábbi eredményhez képest, szavazatokban mérve mégis 43-mal több) – jelentős mértékben, 30%-kal előzte meg független vetélytársát. Az 5 évvel korábbi 3 helyett 2024-ben 6 jelölt indult el. Az ellenzék nem állt be egy független vagy civil jelölt mögé sem, emiatt a protest szavazatok megoszlottak, polarizálódott az ellenzéki térfél. A közgyűlésben a Fidesz megőrizte a stabil többségét és helyeinek számát, az ellenzék töredezettsége miatt újraosztódtak a képviselői helyek: az 5 kompenzációs helyen a Momentum (2), az MKKP (1), a Párbeszéd-DK-MSZP (1) és a Mi Hazánk (1) osztozott.

Szeged

A 2019-esnél 4%-kal magasabb részvétellel tartott önkormányzati választáson is Botka László nyerte a polgármesteri címet, majdnem 68%-ot szerezve. A Fidesz ezúttal az újságíró dr. Fülöp Lászlóval indult, tehát 2014 és 2019 után 2024-ben ismét egy új jelölttel próbálkozott. Fülöp a jobboldal legrosszabb eredményét érte el 2014 óta. A Mi Hazánk 5%-ot, a baloldali frakcióból kizárt Joób Márton függetlenként 2,3%-ot, a botrányairól hírhedt Szabó Bálint függetlenként 1% alatt kapott. A közgyűlésben a Fidesz 2 helyet veszített (1 egyénit és további 1 kompenzációsat), már csak 7 fős frakcióval bír 9 helyett. Az összefogás megőrizte a 18 képviselőjét, az MKKP pedig új indulóként 1-et gyűjtött. A párhuzamosan megtartott Európai parlamenti választáson 57%-os részvételnél a Fidesz jelentős szavazatcsökkenést könyvelhetett el (kb. 3 000 voks), s második helyre kényszerült. A Tisza Párt 38,32%-os eredményével Szegeden érte el legnagyobb sikerét a megyei jogú városok között. A kormánypárt EP-listája előtt 8%-nál is többel győzött, hagyva a 11%-os DK-MSZP-Párbeszéd összefogást, a 6%-os Mi Hazánkat s az 5% fölött végző Kutyapártot és Momentumot is.

Szekszárd

A júniusi Európai parlamenti választáson 60% fölötti részvételnél a Fidesz végzett az élen 8%-ot veszítve, ellenben 76 szavazattal többet szerezve. A Tisza Párt az átlagosnál jobban, 12%-kal lemaradva Szekszárdon is a másodikként végzett, a DK-MSZP-Párbeszéd összefogás, a Mi Hazánk, a Momentum és az MKKP előtt. Az önkormányzati választáson a Fidesz-KDNP új jelöltje, a Babits Mihály Kulturális Központ ügyvezetője nyerte meg a polgármesteri székért folytatott küzdelmet. Berlinger Attila az ÉSZ támogatásával újrainduló ellenzéki Bomba Gábort közel 20%-kal győzte le. Bomba 5 évvel ezelőtti eredményéhez képest 942 szavazattal szerzett többet. Berlinger a korábbi fideszes polgármester, Ács Rezső eredményét jelentősen túlszárnyalta százalékban (4,2%) és a szavazatok számában (1435) mérve is. A 14 fős közgyűlésben az ellenzéki polarizáció miatt a Fidesz visszaszerezte a hatalmat, a 6 képviselő helyett 10-et juttattak be. Az összes egyéni mandátumot megnyerték az ÉSZ-szel szemben, akik mindössze 3 (kompenzációs) képviselői helyhez jutottak a 2019-es 8 mandátummal szemben, új indulóként pedig a Mi Hazánk jelöltje egyet kapott. A választók tehát a megyei jogú város eredményes és hatékony irányítását Ács betegsége, illetve felmentése ellenére továbbra is fideszes városvezetőben és megvonva az ellenzéktől a többséget, már kormánypárti közgyűlésben látták biztosítva.

Székesfehérvár

2024. június 9-én, az előző választást 12%-kal meghaladó, 60,7%-os részvételnél az ezúttal is 4 polgármesterjelölt közül a kormányzati intézkedésekkel szemben kritikus Cser-Palkovics András országos rekorddal győzött (74,11%) a Fidesz jelöltjeként. A megyei jogú városok százalékos

eredményeit figyelembe véve érte el a legnagyobb sikert. Cser-Palkovics az egyetlen kormánypárti polgármesterjelölt a megyei jogú városokban, aki mögött támogató szervezetként kizárólag a Fidesz szerepel, a KDNP már nem. Azonban ez egyáltalán nem tekinthető újdonságnak, az előző önkormányzati megmérettetéseken sem a Fidesz-KDNP pártszövetséget tüntették fel. Legfőbb ellenfelét a 2019-ben az 1. számú OEVK-ban induló DK-s, de Cser-Palkovics ellen már a civil Fehérvárért Közös Egyesület jelöltjeként Földi Judit óriási vereséget szenvedett. Az országgyűlési képviselő offshore-gyanúba keveredett, el sem érte a 13%-ot, a hivatalban lévő polgármester evvel szemben majdnem megszerezte a $\frac{3}{4}$ -es többséget. A korábban rekordernek számító nyugat-magyarországi régió adatait is túlszárnyaló eredmény egyértelműen a hivatalban lévő polgármester iránti választói bizalmat, személyes szimpátiát, eredményességet, emberközeli városvezetői filozófiát tükrözi. A helyhatósági választáson még az ellenzék szimpatizánsai közül is több ezren támogatják (kb. szavazóinak 1/3-a) Cser-Palkovicsot. A Mi Hazánk 5% alatt végzett, a Válasz Független Civilek Fehérvárért (FCF) Egyesület jelöltje, Juhász László 8,4%-ot gyűjtött össze. Juhász harmadszor mérettette meg magát, előtte 2019-ben és 2014-ben is elindult a polgármesteri címért. A Fidesz megőrizte a közgyűlésbeli domináns súlyát (13 helyet, mindet egyéni képviselőkből), a baloldali pártok összefogása ellenben teljesen felszámolódott. Az MKKP új szereplőként 2 helyet szerzett, a Mi Hazánk is 1-et, a Válasz FCF szintén 1-et, a Földi Judit mögött álló FKE pedig 2-t. Az önkormányzati választással egyidőben megrendezett Európai parlamenti választáson közel 62%-os részvételnél 9%-ot és így 849 szavazatot veszítő Fidesz-KDNP lista az élen végzett. Az újonnan induló Tisza 6,3%-kal lemaradva a második helyre elegendő szavazatot kapott a tőle 26%-kal lemaradó DK-MSZP-Párbeszéd szövetség előtt. Székesfehérvár a polgármester személyét, a közgyűlési többség állandóságát, az országgyűlési képviselők sorozatos újrázását és az EP-választáson való szereplést figyelembe véve a Fidesz egyik legerősebb és legstabilabb bázisa az országban.

Szolnok

Az 57% feletti részvétellel megtartott legutóbbi, 2024-es önkormányzati választáson a 7 induló közül az évek óta tartó trendet követve végül a közel sem teljes ellenzéki összefogás a város MSZP-s alpolgármestere, Győrfi Mihály indításával, majdnem 40%-nyi szavazattal bravúrosan megszerezte a városvezetői pozíciót. Szalay Ferenc addigi fideszes polgármestert 1,2%-os (375 szavazat) előnnyel váltotta le Győrfi. Az LMP külön indult polgármesterjelöltje 9,5%-ot, a Mi Hazánk 6% fölötti eredményt ért el. Szolnok a váltással így azon 3 megyei jogú város (Győr, Nagykanizsa, Szolnok) egyike, ahol a kormánypárti polgármestert a választók leváltották. A közgyűlésben patthelyzet alakult ki. A 17 fős (a polgármestert nem számítva) közgyűlésben a Fidesznek 9 tagú frakciója van (melyből 3 helyett már 7 az egyéni mandátum), az ellenzéki összefogás korábbi 10 képviselője 8-ra csökkent (a veszteség 4 egyéni választókörből ered).

Az LMP 1, kompenzációs helyről bejutott képviselője a mérleg nyelve lehet az új testületben a baloldal és a kormánypártok között.

Az Európai parlamenti választáson magas, 58% fölötti részvételnél a Tisza Párt Szolnok városában is legyőzte a Fideszt (Nyíregyháza és Szeged mellett). A Tisza 38,39%-os eredményével közel 3%-kal előzte meg a kormánypártot. Az EP-választás nagy vesztese Szolnokon a DK-MSZP-Párbeszéd összefogás, a Momentum és a Jobbik is. A 2019-es értékeket vizsgálva a DK-MSZP-Párbeszéd összefogástól támogatói 2/3-a pártolt el, a Momentumtól 70%, a Jobbiknál ez közel 85%-ra tehető. Egyedülként a Mi Hazánk könyvelhetett el erősödést, 5%-ról 6%-ra bővült a bázisa.

Szombathely

A 2024-ben 64% feletti, magas részvétellel megtartott önkormányzati választáson Nemény András nem csak megőrizte a városvezetői székét, de jelentősen javított 2019-es eredményéhez mérve. A polgármester támogatottsága jóval túlmutat már az ellenzéki térfélen, és emiatt szélesebb a társadalmi támogatottsága. Nemény 16%-kal nagyobb arányban nyert (64,92%), 8 469-cel több szavazatot kapott, míg a fideszes Lenkai Nóra a Fidesz korábbi indulójánál 17%-kal gyengébben szerepelt, és veszített 4 600 választót. A polgármester már nem az ellenzéki pártok közös jelöltjeként szerepelt a szavazólapokon, hanem kizárólag az Éljen Szombathely Egyesület nevű civil szervezet támogatásával. Nemény a 17 fős közgyűlésben is javított, 11 egyéni képviselővel közel 2/3-os többséghez jutott. A Fidesznek a korábbi helyei felével kellett beérnie (4-en kerültek be a testületbe, listáról), 1 független jelölt egyéni körzetben győzött, a Mi Hazánk 1 képviselőt juttathatott be. Az Európai parlamenti választáson 65% fölötti részvételnél a Fidesz nyert 40,93%-ot szerezve, ami több mint 11%-kal alacsonyabb az előző EP-szavazáson elért eredményénél. Ugyanakkor a hatalmas csökkenés a magasabb részvétel miatt csak 376 szavazatvesztéset jelent. A Tisza 8%-os hátránnyal követte a Fideszt, a DK-MSZP-Párbeszéd 10,9%-ot szerzett, a Mi Hazánk 4,6%-ot, az MKKP és a Momentum 4% alatt végzett.

Tatabánya

A 2024. június 9-ei Európai parlamenti választáson 52% fölötti részvételnél a Fidesz nyert 38,72%-ot szerezve, ami 5%-kal kevesebb az előző EP-szavazáson elérténél. Ugyanakkor a százalékos csökkenés ellenére a magasabb részvétel 907 szavazattal többet eredményezett. A Tisza Párt közel 6%-os hátránnyal követte a Fideszt, a DK-MSZP-Párbeszéd majdnem 13%-ot szerzett, a Mi Hazánk 5,9%-ot, az MKKP és a Momentum 4% alatt végzett. Az önkormányzati választáson 51,9%-os részvételnél Szücsné Posztovics Ilona kényelmes, abszolút többséget elérő 50,14%-os sikerével, 10%-ot meghaladó előnnyel végzett ismét az élen és kezdheti meg a 2. ciklusát. Szücsné ezúttal új formáció, a Többségben Tatabányáért színeiben indult. A korábbi polgármester, Schmidt Csaba

hosszan tartó betegség után 2023 márciusában bekövetkezett halála miatt 2024-ben a Fidesz-KDNP Gál Csabát jelölte. Gál 2023-ban került be a képviselőtestületbe, a Fidesz helyi szervezetét is vezeti. Szavazatszámában hozzávetőlegesen 1 000 vokssal múlta felül Schmidt 2019-es eredményét. A Mi Hazánk 6,2%-ot, a Generációk Tatabányáért korábban az MSZP-ből kizárt jelöltje 3,6%-ot kapott. Az ellenzéki polgármesternek a közgyűlésbe azonos számú képviselője került be (egyeniben 6 helyett már 7 képviselő), mint 2019-ben, a Fidesz által elvesztett 1 helyet a Generációk Tatabányáért szervezet szerezte meg, a Mi Hazánk ezúttal is 1 kompenzációs helyhez jutott.

Veszprém

A 2024. június 9-ei Európai parlamenti választáson 61% fölötti részvételnél a Fidesz listája 36,41%-ot szerezve nyert, ami 10%-kal kevesebb az előző EP-szavazáson elértnél, ám szavazatokban ez kevesebb, mint 1 200-as csökkenést jelentett. A második helyen végzett Tisza Párt rendkívül szoros küzdelemben maradt le, alig 0,7%-os különbséggel (191 szavazat). E koncentráció miatt kizárólag a DK-MSZP-Párbeszéd szerzett még 10% feletti támogatottságot, a Mi Hazánk 6,3%-ot, az MKKP 4%-ot, a Momentum 3,93%-ot. Az EP-választással egyidejűleg megrendezett önkormányzati választáson 60,53%-os részvételnél Porga Gyula magabiztos (18%-ot meghaladó) előnnyel végzett és kezdhette meg újabb 5 éves városvezetői ciklusát Veszprémben. A 4 induló közül a regnáló polgármester 47,56%-os eredményével bővítette a támogatóinak számát 1 046-tal. Hartmann Ferenc korábbi alpolgármester a megosztott baloldal jelöltjeként 29,43%-ot, az új induló Együtt Veszprémért 17,11%-ot, a Mi Hazánk 5,91%-ot kapott. A polgármesternek biztosított a többsége a közgyűlésben, ismét azonos számú képviselője került be (egyeniben 8 helyett már 10 képviselő), mint az előző választáson. A széteső ellenzék felosztotta korábbi 7 képviselői helyét, amiből a Híd a Városért-DK-MSZP-Momentum-Párbeszéd csoportosulás 1 egyéniből és 2 kompenzációs listáról bejutott képviselővel rendelkezik, az Együtt Veszprémért 1 egyéni és 1 kompenzációs helyet, az MKKP és a Mi Hazánk 1-1 kompenzációs helyet szerzett.

Zalaegerszeg

Az Európai parlamenti választáson 59% fölötti részvételnél a Fidesz 47,25%-ot szerezve nyert, ami 6%-kal kevesebb az előző EP-szavazáson elértnél. Ugyanakkor a százalékos csökkenés ellenére a magasabb részvétel 371 szavazattal többet eredményezett. A Tisza jelentős hátránnyal, több mint 16%-kal lemaradva követte a Fideszt, a DK-MSZP-Párbeszéd 8%-ot sem szerzett, a Mi Hazánk 6,16%-ot, az MKKP és a Momentum 3% alatt végzett. Az önkormányzati választáson 58%-os részvételnél (14%-kal magasabb, mint 2019-ben) Balaicz Zoltán a 73,08%-os eredményével a megyei jogú városok körében a 2. legnagyobb győzelmet aratta (a legnagyobb siker a székesfehérvári Cser-Palkovics Andrásé). A város az elmúlt évtized egyik nagy gazdasági nyertesének számít, amit a

szavazók masszív támogatással honoráltak. Az előző választáshoz képest az ellenzéki összefogás kettészakadt, a DK a Momentummal közösen Keresztes Csabát indította, aki másodikként óriási hátránnyal, mindössze 13,55%-ot kapott. A Tiéd a Város Egyesület színeiben Góra Balázs 6,93%-ot, Kiss Ferenc, utolsóként végezve, 6,45%-ot gyűjtött. A közgyűlésben a Fidesz-KDNP megőrizte a többségét Balaicz polgármester munkájának támogatásához, a DK-Momentum 2 kompenzációs helyhez jutott, a Mi Hazánk 1-et szerzett, az EZE megőrizte 1 mandátumát, a külön induló Tiéd a Város Egyesület 1 kompenzációs helyet kapott.

Összegzés

A 2024. június 9-én megtartott önkormányzati és Európai pParlamenti választáson rekordszámú választó járult az urnákhoz a hatékony mozgósítási kampány, az érzékelhető protesthangulat révén. Az EP-szavazás eredményeképpen a pártstruktúra megváltozott. A választások nyertese a Magyar Péter vezette Tisza Párt, az ellenzék vezetője a DK helyett a Tisza Párt lett. Az összes EP-mandátumát elvesztő Jobbik és Momentum pedig vitathatatlanul a legnagyobb vesztesek. A baloldal a rendszerváltozás utáni mélypontját érte el, a visszaesés a megyei jogú városokban volt a legerősebb. Győzelme ellenére a Fidesz-KDNP az eddigi EP-választások történetének legrosszabb százalékos eredményét érve kapta a legtöbb mandátumot. Az önkormányzati választáson hozzávetőleg az öt évvel korábbi eredményeihez hasonló eredményeket ért el, a megyei jogú városok esetében az ellenzék polarizáltsága miatt még növelte is a különbséget. A magyar pártrendszer két nagy blokká tömbösödhet a 2026-os országgyűlési választásokig tartó időszakban.

Felhasznált irodalom:

- 24.hu(2022): *Két új megyei jogú városa lett az országnak*, 2022.03.10., <https://24.hu/kozelet/2022/03/10/parlament-megyei-jogu-varosok-baja-esztergom-torvenymodositok/>
2011. évi CLXXXIX. törvény Magyarország helyi önkormányzatairól, <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1100189.tv> (Letöltés: 2024.08.18)
- Európai Parlament: *Hogyan működnek az európai választások?*, <https://elections.europa.eu/hu/how-elections-work> (Letöltés: 2024.08.18)
- Európai Parlament: [https://www.europarl.europa.eu/thinktank/hu/document/EPRS_BRI\(2024\)762352](https://www.europarl.europa.eu/thinktank/hu/document/EPRS_BRI(2024)762352) (Letöltés: 2024.08.18.)
- Kolozsi Ádám (2022): *Mire megy a visszakapott presztízzsel a két új megyei jogú város?*, 2022.05.22. <https://g7.hu/kozelet/20220502/mire-megy-a-visszakapott-presztizszel-a-ket-uj-megyei-jogu-varos/> (Letöltés: 2024.08.18.)
- Magyar Hang (2023): *Lázár lehazaárulózta Márki-Zayt és megismételte, hogy nem kaphat támogatást az általa vezetett város*, 2023. november 20. <https://hang.hu/belfold/lazar-lehazaarulozta-marki-zayt-es-megismetelte-hogy-nem-kaphat-tamogatast-az-altala-vezetett-varos-159471>
- Magyarország Alaptörvénye, <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1100425.atv×hift=20241101> (Letöltés: 2024. 08.18.)
- Nemzeti Választási Iroda: *A helyi önkormányzati képviselők és polgármesterek választása*, https://www.valasztas.hu/onk_alt_taj_2024 (Letöltés: 2024.08.18.)
- Nemzeti Választási Iroda: *Jelölt, lista állítása az önkormányzati választáson*, <https://www.valasztas.hu/helyi-onkormanyzati-valasztasok2> (Letöltés: 2024.08.18.)
- Orbán Viktor (2024): *Eredményváró 2024. június 10.*, www.MTI.hu (Letöltés: 2024.08.18)
- Political Capital: *Választási kisokos 2024*, https://politicalcapital.hu/hirek.php?article_read=1&article_id=3361 (Letöltés: 2024.08.18.)
- HVG 360: *Főleg Borsodban és Hevesben kedvezhet a Fidesznek, hogy egy napra tette az önkormányzati és az EP-választást*, 2023.10.12. https://hvg.hu/360/20231012_onkormanyzati_valasztas_epvalasztas_2024_Fidesz_Borsod_Heves_ellenzek_Republikon_Intezet (Letöltés: 2024.08.18.)

Ábrák és táblázatok jegyzéke

Ábrák:

1. ábra: A megyei jog városok polgármestereinek pártállása 2024. 06. 10-én
2. ábra: A megyei jogú városok közgyűlései (létszám, többség) 2024
3. ábra: A megyei jogú városok részvételi adatai az EP-választásokon 2019–2024
4. ábra: A megyei jogú városok részvételi adatai az önkormányzati választásokon 2019–2024
5. ábra: A Fidesz-KDNP EP-listájának eredménye a megyei jogú városokban 2019–2024
6. ábra: A TISZA EP-listájának eredménye a megyei jogú városokban 2024
7. ábra: A Fidesz-KDNP és a Tisza EP-eredményének különbsége 2024
8. ábra: A Mi Hazánk EP-listájának támogatottsága a megyei jogú városokban 2019–2024

Táblázatok:

1. táblázat: **A megyei jogú városok lakosság számának változása 2019–2024**
2. táblázat: **A megyei jogú városok közgyűléseinek létszáma 2024**
3. táblázat: **A DK–MSZP–Párbeszéd szereplése az Európai parlamenti választásokon 2019–2024**

Horváth Anett¹

AZ AKKUMULÁTORGYÁRTÁS PROBLEMATIKÁJA ÉS A TÁRSADALMI PÁRBESZÉD

THE PROBLEM OF BATTERY PRODUCTION AND THE SOCIAL DIALOGUE

Absztrakt

Magyarországon a 2010-es évek végétől jelentek meg az elektromobilitásra való átállásban kulcsfontosságú akkumulátoripari szereplők, zömmel kelet-ázsiai cégek magyarországi leányvállalatai. A folyamat fellendülésével egyidőben vagy azzal párhuzamosan megjelentek a folyamathoz kapcsolódó különböző aggályok és vélemények. Az elektromos járművekhez használt lítium-ion-akkumulátor gyártása során keletkező környezetterhelés vizsgálata mellett érdemes kiemelt figyelmet szentelni az érintett lakosság hozzáállására is az akkumulátorgyárakhoz, főként az önkormányzatok szerepére.

Kulcsszavak: helyi önkormányzatok, deliberáció, akkumulátorgyártás, aggályok, társadalmi párbeszéd, együttműködés

Abstract

From the end of the 2010s, key players in the battery industry, mostly Hungarian subsidiaries of East Asian companies, appeared in Hungary in the transition to electromobility. Various concerns and opinions related to the process appeared at the same time or in parallel with the upswing of the process. In addition to the examination of the environmental impact caused by the production of lithium-ion batteries for electric vehicles, it is worth paying special attention to the attitude of the affected population towards battery factories, especially to the role of local governments.

¹ Horváth Anett PhD adjunktus, Nemzeti Közszolgálati Egyetem Államtudományi és Nemzetközi Tanulmányok Kar, Kormányzástani és Közpolitikai Tanszék (horvath.anett@uni-nke.hu)

Keywords: local governments, deliberation, battery production, concerns, social dialogue, cooperation

A négy „hagyományos” demokráciaelmélet

Alapvetően négy „hagyományos” demokráciaelméletről beszélhetünk: képviseleti, részvételi, közvetlen és deliberatív demokráciaelméletekről. A képviseleti demokrácia esetében a nép által közvetlenül vagy közvetve választott képviselők hozzák meg a közügyekkel kapcsolatos döntéseket, amelyeket az alapszabály, az alkotmány vagy az alapszerződés határol be; a delegált hatalomgyakorlás rendelkezik primátussal. A részvételi demokrácia politológiai értelemben a döntések közös meghozatalát, a közügyek közös kezelését jelenti. Pontosabb, ha a képviseleti demokrácia részvételi elemekkel való kibővítéséről beszélünk. A közvetlen demokrácia eszköze a népszavazás.² A képviseleti rendszerek közvetlen demokratikus eszközökkel való kiegészítése nem új keletű igény, számos demokráciaelmélet hirdeti a participáció szükségességét. Ezekben fontos szerep jut a deliberációnak és/vagy a népszavazásnak. Valószínűleg nem lenne azonban életképes egyetlen tisztán közvetlen demokratikus rendszer sem, ugyanis nem lehet minden kérdést vitával eldönteni, minden kérdésben konszenzusra jutni, és nem feltétlenül rendelkezik a lakosság minden egyes tagja vagy legalábbis többsége azokkal a kompetenciákkal, amelyek segítségével akár az egész országra kiterjedő döntést hozhatna meg. Emiatt szükséges a képviseleti rendszer, mely tiszta formájában szintén nem nyújt megfelelő beleszólási lehetőséget a lakosság számára az országos vagy a helyi ügyek intézésébe. Közvetlen demokráciáról szigorú értelemben véve abban az esetben lehet szó, amikor a potenciális döntéshozói kör és a döntés által potenciálisan érintettek köre azonos. Direkt vagy közvetlen részvételen alapuló demokráciában a közösség minden tagja személyesen vehet részt a közügyek eldöntésében. Ennek gyakorlásához szükséges a népgyűlés (egy kis létszámú tevékeny közösség), vagy a népszavazás jogintézménye.³ A deliberatív demokráciában központi szerepet játszik a nyilvános vita, amelyben az állampolgárok nem pusztán kinyilvánítják már előzetesen is meglévő preferenciáikat, hanem a fontolgatás során bekövetkező változások alapján alakítják ki álláspontjaikat. Az ideális deliberatív procedúrában a demokráciák intézményeinek tükrözniük kell, hogy a résztvevők egyenlők és szabadon érvelnek a konszenzust keresve. A szabadság abban nyilvánul meg, hogy a javaslatok megfontolását nem befolyásolja az előzetes normák ereje. A résztvevőket csak a vitájuk eredménye kötelezi és a döntés elfogadásához elegendő ok, hogy deliberatív vita eredményét tükrözi. A vitában az érvek és nem a résztvevők hatalma a döntő. Lényeges kikötés, hogy a deliberáció során az egyének elvonatkoztatnak saját érdekeiktől

² A népszavazás „mintaállamának” Svájcot tekinthetjük, ahol szinte minden kérdésben kikérlik a lakosság véleményét. E gyakoriság azonban a politikai aktivitás rovására is történhet. A rövid időközönként megtartott referendumok még itt is csökkenthetik a részvételt.

³ Bővebben a témáról itt olvashatunk: Antal Attila (2009): A környezeti demokrácia elmélete és gyakorlata, *Politikatudományi Szemle*, 18 (4). pp. 82-101.

és mindahányan a közjót keresik. Ebben a folyamatban egyfelől minden résztvevő egyenrangú, mindenkinek egyenlő lehetősége nyílik a megszólalásra, másfelől nyitottak egymás véleményére és respektálják azt. A nyilvános vita pozitív következményei közé tartozik például az információk gyors és hatékony terjedése, valamint a politikai tudásanyag kiszélesítése. A vélemények átgondoltabbakká válnak, a közös problémákra új megoldásokat találhatnak a résztvevő felek, s könnyebbé válik az attitűd- és véleményváltás, valamint a konszenzus. A deliberatív demokraciáelmélettel szemben elhangzó vélemények között szerepel, hogy a nyilvános vitából nem szükségképpen következik egyhangú és racionális egyetértés a résztvevők között, így a deliberáció csak kiegészítheti, de nem helyettesítheti a preferenciák összesítését. Ha mégis egyetértés alakul ki, fennáll a veszély, hogy a konformitás, a csoportnak való megfelelés igénye alakította az egyéni nézeteket, nem a belátás az érvek hatására. A közjó hangoztatása pedig a nyilvános érvelésben adott esetben pusztán az önző szempontok elkendőzését szolgálhatja. A deliberatív demokrácia lényege „...a döntéshozás kollektivitása, a releváns aktorok részvétele (a részvétel egyenlősége növelésének mértékében a demokrácia is nő), az érvek és indítékok kicserélése és megfontolása – a preferenciák átalakulása céljából. Ez a néhány elem még elég tág és rugalmas elképzelések megalkotását teszi lehetővé, de egy bizonyos határon túl tágítani a deliberáció fogalmát azzal a veszéllyel jár, hogy az elmélet jelentését veszti és feleslegessé válik.”⁴ A deliberatív demokraciáelméletek elterjedése azt jelzi, hogy az elvi megfontolásokat legalább részben megpróbálják meghonosítani különböző társadalmi intézményekben és gyakorlatokban.⁵

A helyi önkormányzatok és a közvetlen demokrácia eszközei

A helyi önkormányzás a választópolgárok közösségét érintő helyi közügyek önálló, demokratikus intézése, a helyi közhatalomnak a lakosság érdekében való gyakorlása. A választópolgárok a helyi önkormányzást az általuk választott képviselő-testület útján, illetőleg helyi népszavazással gyakorolják. A helyi népszavazásban és népi kezdeményezésben az vehet részt, aki a helyi önkormányzati választáson választásra jogosult. Az önkormányzati törvény a helyi népszavazásnak csak az alapvető szabályait határozza meg, a további feltételeket a képviselő-testület önkormányzati rendeletben rögzíti. A helyi önkormányzatok nem mások, mint az adott település, illetve megye lakosságának összessége, vagyis az önkormányzat alanyai azok a polgárok, akik a helyi közügyeket az általuk választottak, a polgármesterek és a helyi képviselők útján gyakorolják. Végző soron a helyi közügyek urai a választópolgárok, miközben az őket érintő döntéseket többnyire az általuk felhatalmazottak hozzák. Magyarország az 1990-es politikai rendszerváltoztatással a képviseleti demokrácia útjára lépett mind az országos, mind a helyi politikában. A helyi önkormányzás

⁴ Kerékgyártó (2009): A deliberáció esélyei az intézményesült – nyilvánosságban, in: *RODOSZ konferenciakötet 2009* (fel. szerk.: Székely Tünde), Clear Vision, Kolozsvár, 12. p.

⁵ Horváth Anett (2013): *Deliberatív közvélemény-kutatások világszerte*, in: Szoboszlai-Kiss, Katalin – Deli, Gergely (szerk.) *Tanulmányok a 70 éves Bihari Mihály tiszteletére*, Győr, Magyarország : Universitas-Győr Nonprofit Kft., pp. 216-222, <https://dfk-online.sze.hu/images/egyedi/bihari/horv%C3%A1thA.pdf>

a közhatalom gyakorlása a lakosság érdekében. A helyi önkormányzás zavartalanságának fenntartása, feltételeinek biztosítása a helyi képviselő-testületnek és a polgármesternek egyaránt alkotmányos kötelessége.⁶

A közvetlen demokrácián pragmatikus módon a nép által közvetlenül, képviseleti szervek kiiktatása mellett vagy beiktatása nélkül hozott döntéshozást értjük.⁷ Abból adódóan, hogy a helyi önkormányzás legfőbb ura az érintett lakosság közössége, az állampolgárok közvetett, képviselőik útján történő hatalomgyakorlása mellett – többnyire törvényi keretek és korlátok között – lehetőség nyílik a döntések közvetlen befolyásolására, sőt magára a döntésre is. A közvetlen demokrácia legerőteljesebb és leghatásosabb eszköze az önkormányzati rendszerben a helyi népszavazás, amellyel a választópolgárok választott képviselőik útján és a helyi népszavazáson történő részvételükkel gyakorolják az önkormányzáshoz való közösségi jogaikat. A helyi népszavazás célja, hogy az érintett választópolgárok közvetlenül hozzanak döntést valamely, a települést vagy a megyét, illetőleg annak egy részét érintő lényeges kérdésben. A helyi önkormányzat képviselő-testülete helyi népszavazást rendelhet el a képviselő-testület hatáskörébe tartozó ügyben, nem lehet azonban helyi népszavazást tartani:

- a) a költségvetésről és a zárszámadásról,
- b) a helyi adókról,
- c) a képviselő-testület hatáskörébe tartozó személyi és szervezetalakítási kérdésről,
- d) a képviselő-testület feloszlásának a kimondásáról. (Nsztv. 32. § (1-2) bek.)

A képviselő-testület helyi népszavazást köteles elrendelni abban a kérdésben, amelyben törvény vagy önkormányzati rendelet helyi népszavazás megtartását írja elő. (Nsztv. 34. § (2) bek.)⁸

A helyi népszavazás lehet kötelezően elrendelendő vagy mérlegelésen alapuló, kötőereje szerint pedig ügydöntő.

Mérlegelésen alapuló népszavazás: helyi népszavazást rendelhet el a települési képviselők legalább egynegyede, a képviselő-testület bizottsága, illetve az önkormányzati rendeletben meghatározott számú választópolgár, ami nem lehet kevesebb a választópolgárok tíz százalékánál, és nem lehet több a választópolgárok huszonöt százalékánál. (Nsztv. 34. § (1) bek.) A képviselő-testület helyi népszavazást rendelhet el a képviselő-testület feladat- és hatáskörébe tartozó ügyben. (Nsztv. 32. § (1) bek.)

Kötelezően elrendelendő népszavazás: a képviselő-testület köteles elrendelni a helyi népszavazást, ha azt az önkormányzati rendeletben meghatározott számú választópolgár kezdeményezte. A kezdeményező választópolgárok szükséges számáról a helyi/területi választási iroda ad tájékoztatást.

Ügydöntő népszavazás: a népszavazás eredménye minden esetben kötelező a képviselő-testületre

⁶ Zongor Gábor (2010): *A helyi önkormányzatok szervezete és működése* – Háttéranyag önkormányzati képviselők számára, Települési Önkormányzatok Országos Szövetsége.

⁷ Küpper, Herbert: A közvetlen demokrácia keretében hozandó döntés minőség-megőrzése és minőség-ellenőrzése, in: *Pro Publico Bono*, 2011/2. szám, 2.

⁸ 2013. évi CCXXXVIII. törvény a népszavazás kezdeményezéséről, az európai polgári kezdeményezésről, valamint a népszavazási eljárásról

nézve, mely azzal ellentétes, vagy attól eltérő döntést nem hozhat. Az érvényes és eredményes helyi népszavazással hozott döntés a képviselő-testületre a helyi népszavazás napjától – ha a helyi népszavazás rendeletalkotási kötelezettséget keletkeztet, a rendelet kihirdetésétől – számított egy évig kötelező. (Nsztv. 60. § (1)-(2) bek.)

A közvetlen demokrácia alkalmazása mellett szóló egyik legjelentősebb érv az, hogy a választópolgároknak lehetőségük nyílik a pártok és jelöltek közötti választáson túl egy konkrét probléma kapcsán dönteni, ami által a politikai egyenlőség elve is megerősödhet. A népi kezdeményezések mellett szól továbbá az is, hogy az új politikai irányvonalak és napirendi javaslatok illetően előterjesztésével a politikai döntéshozatali folyamatok még inkább nyilvánossá válnak. Ezáltal egyfajta felelősségrevonhatóság és politikai kontroll keletkezik a választott politikai elit döntéshozatala felett.⁹ Az önkormányzat képviselő-testületének hatáskörébe nem tartozó ügyekben – ha törvény eltérően nem rendelkezik – nem lehet népszavazást kiírni.

Zöld jövőnk egyik záloga

Az akkumulátorgyártás zöld jövőnk egyik kulcsa, de csak akkor, ha a környezetvédelem és a fenntarthatóság elvei teljes mértékben érvényesülnek. Az elmúlt évtized egyik legfontosabb és legmeghatározóbb folyamata, amelyet láthatunk, hogy a teljes világgazdaságban gőzerővel zajlik a klímasemlegességi átmenet, ezáltal minden szektorban az egyik legfontosabb feladattá fejlődött a zöldítés megvalósítása. Mindez a fenntarthatósági fordulat részeként ma már természetesnek hathat, vannak azonban területek, ahol számos olyan kérdés és probléma merül fel, amelyek alapos áttekintése és vizsgálata elengedhetetlen. Többek között ilyen a fenntarthatósági fordulat egyik legnagyobb nyerteseként aposztrofálható elektromobilitás és a vele összefonódott akkumulátorgyártás. Az akkumulátorgyártás és a hozzá kapcsolódó környezetterhelési aggályok kérdések sorát gördítik elénk, amelyek megoldása és feloldása a közeljövő fontos feladata lehet.

- Az akkumulátorgyártás kulcsfontosságú szerepet játszik az elektromos mobilitás és a megújuló energiaforrások térnyerésében.
- A helyi önkormányzatok aggályokat fogalmaznak meg a környezeti kockázatok és a közösségi félelmek miatt.
- A fenntartható ipari fejlesztés érdekében szükséges megvizsgálni az akkumulátorgyártás körüli kihívásokat és lehetőségeket.
- A szabályozási keretek és az érintett felek közötti párbeszéd fontos a helyi igények és kockázatok kezelése érdekében.
- Az innovatív és fenntartható megoldások kulcsfontosságúak a költség-haszon elemzés szempontjából.

⁹ Schiller, Theo szerk. (2011): Local Direct Democracy in Europe, VS Verlag für Sozialwissenschaften, Wiesbaden

Környezettudatosan, elektromos autóval?

Az elektromos autók elterjedése csökkenti a környezetszennyezést és a károsanyag-kibocsátást, ami fontos a fenntartható városi mobilitás és a levegőminőség javításához. Az akkumulátorgyártás biztosítja az elektromos járművek számára a megfelelő energiatárolást. Mennyire környezetbarát valójában az elektromos autózás? Milyen előnyökkel és hátrányokkal jár a járműipar ilyen irányú fejlődése? Az elektromos járművekhez használt lítium-ion akkumulátorgyártás során keletkező környezetterhelés mit takar és milyen problémákat jelenthet mindez a helyi lakosok számára? Ilyen és ezekhez hasonló kérdések sorát lehetne feltenni, főleg, hogy elég gyakran találkozhatunk azzal az érveléssel, miszerint tulajdonképpen nem is olyan környezetbarát az elektromos autózás. A közlekedés közbeni üvegházgáz- és füstkibocsátást persze megszünteti, de cserébe a járművek gyártása sok szempontból szennyezőbb, mint a fosszilis üzemanyagokkal működőké. A kritikának van alapja, mivel az elektromos járművekhez nélkülözhetetlen akkumulátorokhoz ma még sok kártékony tevékenység tapad. Akkor miért is ez az irány, amely a fenntarthatósági fejlődés útját jeleníti meg? Ez annak köszönhető, hogy az éghajlatváltozás fenyegetése miatt minden más környezetvédelmi szempont fölé került az üvegházhatású gázok kibocsátásának visszaszorítása. Mindezt tovább erősíti, hogy az Európai Unióban 2035-től befejezik a belső égésű motoros autók, azaz a benzin- és a dízelüzemű járművek értékesítését. A kérdések tengerében ezen írás egy kiemelt kérdést igyekszik körbejárni: milyen problémák detektálhatóak az akkumulátorgyártás és a helyi önkormányzati autonómia relációjában?

A lítium-ion akkumulátorok gyártásának technológiája viszonylag fiatal, de a 90-es évek elején történt piacra dobásuk óta tartós hatást gyakoroltak az energiatároló piacra és fokozatosan kiszorították a régi technológiákat. Napjainkban a lítium-akkumulátorok a mindennapi életünk nélkülözhetetlen részévé váltak – jó okkal: különösen kicsik és ugyanakkor nagyon hatékonyak lehetnek, s ezért számos alkalmazás számára érdekesek. A lítiumos akkumulátorok nemcsak az okostelefonok és a táblagépek számára szolgáltatnak energiát, hanem az elektromobilitás területén is fontos szerepet játszanak. A lítium-energiatároló eszközöket többek között nagy energiasűrűségük, kis súlyuk és gyors töltésük teszi népszerűvé.

Az érem másik oldala, hogy az ember újra és újra hallja a lítium-ion akkumulátorgyártáshoz kapcsolódó aggályokat. Ma sok elektronikai és elektromos autónk lítiumra, egy alkáli fémre épül. A lítium kitermelése és előállítása környezeti kihívást jelent, a lítium-ion gyártási folyamata pedig az embereket és a bolygót állítja kihívások elé, mivel a gyártás során nagy mennyiségű vizet és energiát igényel. Ezenkívül talaj- és légszennyezési problémákat is okoz, amelyek hatással vannak világunk éghajlatára és biztonságára.

Környezetvédelmi aggályok

Az akkumulátorgyártás komoly kihívásokat jelent a környezet számára. Ez a probléma a nyersanyagok kitermelésétől kezdve a vegyszerhasználaton át a szennyvíz- és hulladékkezelésig s a levegőszennyezésig terjed.

- A nyersanyag-kitermelés és a vegyszerhasználat jelentős ökológiai terhelést okozhat.
- A szennyvíz- és hulladékkezelés kérdése komoly logisztikai és környezetvédelmi kihívás.
- A gyártási folyamatok levegőszennyezése is aggodalomra ad okot a helyi közösségek körében.

Göd, Komárom, Iváncsa, Debrecen – egyre több hazai település vált az elektromos járművekhez használt akkumulátorok gyártásának kiszemelt helyszínévé. Az ilyen mértékű projekteknél szem előtt kell tartani, hogy Magyarországon is végesek az erőforrásaink, márpedig a szóban forgó gyáraknak óriási a vízigénye, elképesztő mértékű energiát használ a működtetésük, nem beszélve arról, hogy a hozzájuk kapcsolódó infrastruktúra kiépítése is környezetrombolással jár.

A beruházások vonatkozásában környezetvédelmi aggályok merülnek fel:

- Értékes termőföldeket szüntetnek meg. Magyarország egyik legnagyobb természeti értéke rendkívül termékeny talaja, azonban a termőtalajaink egyre nagyobb hányada válik ipari beruházások áldozatává.
- A gyárakhoz köthetően megnövekszik a forgalom, amely a térségben élők nyugalma és biztonságát is zavarhatja.
- Egy nagyberuházás károsítja a helyiek életminőségét, valamint a természeti és környezeti értékeket.
- A jelenleg működő és tervezett akkumulátorgyáraknak jelentős a vízigénye az egyre drámaibb aszályok sújtotta Magyarországon.
- Az akkumulátorgyárak esetében nem csak a tervezés és építés során kell figyelembe venni a környezet- és természetvédelmi kockázatokat. Az akkumulátorok gyártásához számos veszélyes és mérgező vegyi anyagot használnak, ami a környezetbe, természetbe kikerülve károsíthatja az élővilágot, valamint az emberi egészséget, és ez a veszély a gyár működése során végig fennáll.¹⁰

¹⁰ Greenpeace Magyarország (2023): *Mi a baj környezeti szempontból a hazánkban megjelenő akkumulátorgyárakkal?*, <https://www.greenpeace.org/hungary/blog/10267/mi-a-baj-kornyezeti-szemponthol-a-hazankban-megjeleno-akkumulatorgyarakkal/>

Ipari fejlesztés és gazdasági hatások

Az akkumulátorgyártás azonban jelentős gazdasági lehetőségeket rejt a helyi közösségek számára. Fontos elemei a munkahelyteremtés és a szakképzett munkaerő iránti növekvő kereslet.

A gyártókapacitás kiépítése infrastrukturális beruházásokat igényel. Ezek közé tartozik a közlekedési hálózatok fejlesztése és az energiaellátás korszerűsítése. Ezek a fejlesztések támogatják az akkumulátorgyártást és a térség gazdaságát is. Az akkumulátorgyártás kiemelkedő lehetőséget jelent a térség számára mind a munkahelyteremtés, mind a gazdasági aktivitás növelése szempontjából.

Közösségi aggályok és félelmek

Az akkumulátorgyártás sokakban sokféle aggodalmat generál, elsősorban környezetvédelmi, fenntarthatósági szempontból, de nem utolsósorban a potenciális egészségügyi kockázatokat tekintve. A sikeres megoldások érdekében fontos a helyi önkormányzatok, a központi kormányzat és az akkumulátorgyártó vállalatok közötti együttműködés, mert csak így biztosítható, hogy a helyi aggályok kezelése mellett a gazdasági fejlődés és a munkahelyteremtés is sikeres legyen. A szabályokat összehangoltan kell kialakítani, ez segít a fenntartható fejlesztésben.

Fenntarthatósági szempontok

A fenntarthatóság nem luxus, hanem szükségszerűség az akkumulátorgyártás jövője szempontjából! Az akkumulátorgyártás kihívásainak megoldásában sok jó példa van. Ezek bemutatják, hogyan lehet összehangolni a helyi érdekeket, a fenntarthatóságot és a felek együttműködését.

A németországi Salzgitter városában lévő Volkswagen akkumulátorgyár körforgásos gazdaságot alkalmaz a gyártás és a hulladékkezelés terén.

A kínai BYD vállalat a közösségi bevonásával és párbeszéddel építette fel új gyárát Dél-Kínában.

Az Egyesült Államokban a Tesla gigagyára példája az energiahatékonyságnak és a megújuló energiaforrások kiaknázásának.

Gyakorlat	Helyszín	Kulcstényezők a sikeres megvalósításban
Volkswagen akkumulátorgyár	Németország, Salzgitter	Körforgásos gazdaság, fenntarthatósági szempontok
BYD akkumulátorgyár	Kína, Dél-Kína	Közösség bevonása, széles körű párbeszéd
Tesla gigagyár	Egyesült Államok	Energiahatékonyság, megújuló energiaforrások

Ezek a példák mutatják, hogy az akkumulátorgyártás kihívásai megoldhatóak. Elengedhetetlen a tervezés, az együttműködés és az innovatív megoldások összehangolása.

Deliberáció – Közvetlen demokrácia – Zöld Jövő Záloga

Magyarországon az eddigi legnagyobb méretű beruházás, de Európában is a második legnagyobb kapacitású akkumulátorgyár a kínai CATL (Contemporary Ampere Technology Co.Limited) 2022 augusztusában bejelentett gyára, ami Debrecenben épül fel. A gyár méretei, helye és hatásai miatt lakossági tiltakozás alakult ki, ami felkeltette a hazai és külföldi sajtó érdeklődését is. Az épülő gyárak engedélyeztetési eljárásai kötelezően előírják lakossági közmeghallgatások megtartását. Itt a biztonsági, környezethasználati terveket mutatják be a dokumentációt készítő szakértők, kérdésekre reagálnak az adott gyár és a hatóságok képviselői. Az akkumulátorgyárakkal kapcsolatos közmeghallgatásokon a lakosság általában számos kérdést tesz fel, amelyekre nem minden esetben kapnak kielégítő választ. Az évek során kirajzolódott egy mintázat, miszerint az érintett lakosság félelemmel telve figyeli az akkumulátorgyárak építéséhez és működéséhez kapcsolódó, elsősorban egészségügyi és környezeti terhelések által okozott és vizionált folyamatokat. Ezek részben a nem megfelelő tájékozottságként, de a rossz kommunikációból fakadó eredményként is értelmezhetőek. Továbbá a szabályalkotó örök dilemmájaként értelmezhető dichotómia is megjelenik: nemzeti/nemzetgazdasági érdek vs. helyi érdekek prioritása?

Rendkívüli fontosságú minden ilyen, a helyi közösség életét alapjaiban meghatározó döntés esetében az előzetes konzultációk, vitafórumok megszervezése, hogy az érdekek ütköztetése (akár deliberációs eszközökkel is) meg tudjon valósulni. Ehhez természetesen prioritásként kell kezelni az állampolgárok és a különböző hatóságoknál dolgozó tisztviselők tájékoztatását, ismeretbővítését, környezettudatosságuk növelését, szemléletük formálását.¹¹ Az, hogy a szabályozás lehetővé teszi-e az adott témakörben helyi népszavazás kezdeményezését, nagymértékben meghatározza a közvetlen demokrácia eszközének kiüresedését vagy meglétét. A kiemelt beruházásokról szóló törvény módosításával ez a kettősség kerül/t a középpontba.

A továbbiakban a környezeti és egészségügyi hatásvizsgálatok komolyan vételét előirányzó szigorításokkal javulhat a társadalmi megítélése minden ilyen és ehhez hasonló beruházásnak, eltávolítható a méregfog, ha a helyi érdekeket kiemelten kezelik és veszik figyelembe, s ezáltal a munkahelyteremtés, a zöld energia és a fenntartható fejlődés paradigmái kerülhetnek előtérbe.

¹¹ A hazai közigazgatási tisztviselők fenntarthatósággal kapcsolatos tájékozottságáról, szemléletmódjáról és értékrendjéről, illetve a munkakörükön belül és kívül tanúsított környezettudatos magatartásmintáikról szóló kutatás eredményeit lásd: Kis Norbert – Pálvolgyi Tamás – Szűcs Gábor – Györfyné Kukoda Andrea – Klotz Balázs: A környezeti fenntarthatósággal kapcsolatos közigazgatási attitűdök, in: *Acta Humana*, 2023/3. szám, 9–27. A tisztviselők továbbképzésében – a konkrét ismeretátadáson kívül – évek óta hangsúlyos a szemléletformálás, illetve az értékorientáció. Kristó Katalin – Klotz Balázs (2022): *A nagy tölgyfa asztal új hajtásokat hozott, avagy a közszolgálati továbbképzés elmúlt tíz évének tíz fontos eredménye*, in: Koltay András – Geller Balázs (szerk.): *Jó kormányzás és büntetőjog, – Ünnepi tanulmányok Kis Norbert egyetemi tanár 50. születésnapjára*, Ludovika Egyetemi Kiadó, Budapest, 439. A közszolgálati továbbképzési programkínálat környezetvédelmi és fenntarthatósági témájú képzéseket is tartalmaz.

A kötelező környezeti hatásvizsgálatok kiterjesztése az akkumulátorgyárakra

2024-ben merült fel a kötelező környezeti hatásvizsgálatok bevezetése az akkumulátorgyáraknál a biztonságos, szigorú feltételeknek megfelelő működtetés minden ipari üzemmel szemben támasztott elvárásának jegyében. A magyar emberek egészségének védelme és a környezetvédelmi célkitűzések további erősítése miatt vetődött fel e hatásvizsgálatok kötelezővé tétele. Az módosítást előkészítő Energiaügyi Minisztérium által előkészített módosítás nyomán az egységes hatósági eljárási gyakorlat kiszámíthatóbb és rövidebb lehet: az akkumulátorgyártást érintő környezetvédelmi hatósági engedélyezéssel összefüggő szabályozás bevezetésekor még csak a „hagyományos” savas-ólom akkumulátorok léteztek. A lítium-ion akkumulátorok megjelenésével és egyre szélesebb körű elterjedésével elengedhetetlenné vált a gyártásukra, valamint az ahhoz kapcsolódó tevékenységekre vonatkozó környezetvédelmi engedélyezés felülvizsgálata és egységesítése.

Az akkumulátorgyártásnál a 2024. őszi kormányrendeletmódosítást megelőzően az illetékességgel rendelkező környezetvédelmi hatóság (Pest Vármegyei Kormányhivatal) előzetes vizsgálati eljárás során döntött arról, hogy a tervezett beruházásból származhatnak-e olyan jelentős környezeti hatások, amelyek miatt szükséges környezeti hatásvizsgálati eljárást lefolytatni. Az elmúlt években azonban számos esetben került sor olyan környezeti hatásvizsgálati eljárás lefolytatására, ami alátámasztotta a törekvést, hogy az akkumulátorgyártásban az előzetes vizsgálat általános kötelezettségként jelenjen meg. A környezeti hatásvizsgálati és az egységes környezethasználati engedélyezési eljárásról szóló 314/2005. (XII. 25.) kormányrendelet 2024. nyári módosítása alapján az új eljárások során egységesen valamennyi akkumulátortípus és részegységeinek (katód, anód, elektrolit, szeparátor fólia) gyártása, valamint hulladékainak előkezelése, hasznosítása környezeti hatásvizsgálat-köteles tevékenységnek minősül, ami így már nem lehetőség, hanem általános kötelezettség – 314/2005. (XII. 25.) Korm.rendelet 1. sz. melléklet 27.a, 51.a, 66. pontok.

Kompromisszumok és megoldások keresése

Az akkumulátorgyártás kihívásainak megoldásához fontos a nemzeti és nemzetközi együttműködés. Az önkormányzatok, iparágak és kormányzati szervek közötti párbeszéd elengedhetetlen. Ez segít a fenntartható megoldások kitalálásában. A fenntarthatóság ugyanis összkormányzati kérdés: a közigazgatás minden ágazata, szakterülete és szintje szakpolitikai, igazgatási és szabályozási feladatokkal kapcsolódik az ökoszisztéma fenntarthatóságának céljaihoz.¹² A nemzeti és nemzetközi együttműködés segít a közös irányelvek és standardok kialakításában. Ezek biztosítják, hogy az akkumulátorgyártás a legjobb gyakorlatokkal és magas minőségi követelményekkel valósuljon meg. Így a helyi közösségek és a környezet védelme is biztosított.

¹² Kis Norbert – Pálvölgyi Tamás – Szűcs Gábor – Györfyné Kukoda Andrea – Klotz Balázs (2023):: A környezeti fenntarthatósággal kapcsolatos közigazgatási attitűdök, in: Acta Humana, 2023/3. szám, 8.

Társadalmi párbeszéd és az Alaptörvényből fakadó felelősség

Ahhoz, hogy a gyárak telepítésével kapcsolatos társadalmi bizalom javuljon, szükséges lenne olyan lépéseket tenni, amelyek a környezetvédelmi jogszabályok hatékonyabb alkalmazását és az intézményrendszer megerősítését szolgálják. Szintén bizalmatlanságra ad okot a környezetvédelmi mérések lassúsága, a mért adatok transzparenciájának hiánya, továbbá a veszélyhelyzet ürügyén lehetetlenül lassúvá tett adatigénylés. Az is gyakran előfordul, hogy egy szennyezés bejelentését követően igen sokára érkezik ki a hatóság, amikor a zaj már elcsitult, a víztest szennyezése kihígult, a szag már nem érződik. Végezetül fontos lenne, hogy az állam és a gyártók valódi párbeszédet folytassanak a társadalmi szereplőkkel. Természetesen nem arról van szó, hogy minden egyes politikai döntésben ki kell kérni a civil társadalom álláspontját, de amikor egy újabb iparágra alapozzuk gyermekeink jövőjét, igenis van beleszólása a társadalomnak a döntésekbe.

Az Alaptörvényben foglaltak szerint a természeti erőforrások – különösen a termőföld és a vízkészlet – a nemzet közös örökségét képezik, amelynek védelme, fenntartása és a jövő nemzedékek számára való megőrzése az állam és mindenki kötelessége. A gyárak hatásai miatt aggódó civilek sem tesznek mást, csak komolyan veszik az alkotmányunk preambulumban foglaltakat: „MI, A MAGYAR NEMZET TAGJAI (...) Felelősséget viselünk utódainkért, ezért anyagi, szellemi és természeti erőforrásaink gondos használatával védelmezzük az utánunk jövő nemzedékek életfeltételeit.”

Összefoglalás

Egyre több helyi tiltakozás kíséri a Magyarországon sorra nyíló akkumulátorgyárakat, amelyeket a kormány sok esetben nemzetgazdasági szempontból kiemelt beruházássá minősít. Ez a lépés azt eredményezi, hogy könnyítést kap a beruházó az engedélyeztetés során, rövidül a környezetvédelmi vizsgálatok ideje, ami gyakorlatilag ellehetetleníti a kockázatok alapos feltérképezését és a helyi lakosok véleményének becsatornázását. Az ilyen üzemeknek nagyon jelentős az energia- és vízigénye, emellett a Magyarországon jelenleg működő gyárak rengeteg veszélyes anyagot használnak, így adódik a kérdés, mekkora a környezeti ára annak, hogy a döntéshozók hazánkat akkumulátorgyártó nagyhatalommá kívánják tenni.

A holnap fenntarthatóságához elengedhetetlen az akkumulátorgyártás körüli aggályok kezelése, az érintettek bevonása és az innovatív megoldások megvalósítása.

Ezek lehetnek az első és legfontosabb, akutként megvalósítandó feladatok, mert a problémakör már évek óta velünk van, de biztos, hogy még évtizedekig tovább guruló és velünk maradó megoldandó feladatokat és kihívásokat fog okozni.

Felhasznált irodalom:

1995. évi LIII. törvény a környezet védelmének általános szabályairól – A környezetvédelem érvényesítése a szabályozásban és más állami döntéseknél, 43–44. §
2013. évi CCXXXVIII. törvény a népszavazás kezdeményezéséről, az európai polgári kezdeményezésről, valamint a népszavazási eljárásról
- 2/2005. (I. 11.) Korm. rendelet egyes tervek, illetve programok környezeti vizsgálatáról
- Antal Attila, (2009): A környezeti demokrácia elmélete és gyakorlata, *Politikatudományi Szemle*, 18 (4). pp. 82–101.
- Dedák Dalma (2023): *Szálamiba csomagolt akkumulátorgyarak*, WWF Magyarország, 2023. 02. 14., <https://wwf.hu/szalamiba-csomagolt-akkumulatorgyarak/>
- Éltető Andrea (2023): *Akkumulátorgyártás Magyarországon*, in: KRTK Világgazdasági Intézet, Műhelytanulmányok No. 147.
- Gowdy, J. (2001): Our hunter-gatherer future: Climate change, agriculture and uncivilization, *American Antiquity*, 66:3, pp. 387–411, doi: 10.2307/2694241
- Green Peace Magyarország (2023): *Mi a baj környezeti szempontból a hazánkban megjelenő akkumulátorgyarakkal?*, <https://www.greenpeace.org/hungary/blog/10267/mi-a-baj-kornyezeti-szemponbol-a-hazankban-megjeleno-akkumulatorgyarakkal/>
- Horváth Anett (2013): *Deliberatív közvélemény-kutatások világszerte*, in: Szoboszlai-Kiss, Katalin – Deli, Gergely (szerk.): *Tanulmányok a 70 éves Bihari Mihály tiszteletére*, Győr, Magyarország : Universitas-Győr Nonprofit Kft. pp. 216–222., <https://dfk-online.sze.hu/images/egyedi/bihari/horv%C3%A1thA.pdf>
- Kerékgyártó Ágnes (2009): *A deliberáció esélyei az intézményesült nyilvánosságban*, in: RODOSZ konferenciakötet 2009 (fel. szerk.: Székely Tünde), Clear Vision, Kolozsvár, 12. p., <http://www.rodosz.ro/files/Kerekgyarto%20Agnes.pdf>
- Kis Norbert – Pálvölgyi Tamás – Szűcs Gábor – Győrfyné Kukoda Andrea – Klotz Balázs (2023): A környezeti fenntarthatósággal kapcsolatos közigazgatási attitűdök, in: *Acta Humana*, 2023/3. szám, 7–28.
- Kristó Katalin – Klotz Balázs (2022): *A nagy tölgyfa asztal új hajtásokat hozott, avagy a közszolgálati továbbképzés elmúlt tíz évének tíz fontos eredménye*, in: Koltay András – Geller Balázs (szerk.): *Jó kormányzás és büntetőjog*, Ünnepi tanulmányok Kis Norbert egyetemi tanár 50. születésnapjára, Ludovika Egyetemi Kiadó, Budapest, 425–439.
- Küpper, Herbert (2011): A közvetlen demokrácia keretében hozandó döntés minőség-megőrzése és minőség-ellenőrzése, in: *Pro Publico Bono*, 2011/2. szám, 2.

Schiller, Theo szerk. (2011): *Local Direct Democracy in Europe*, VS Verlag für Sozialwissenschaften, Wiesbaden

Zongor Gábor (2010): *A helyi önkormányzatok szervezete és működése* – Háttéranyag önkormányzati képviselők számára, Települési Önkormányzatok Országos Szövetsége

Kristó Katalin – Klotz Balázs:

ÖNKORMÁNYZATI KÉPVISELŐK KÉPZÉSE A NEMZETI KÖZSZOLGÁLATI EGYETEMEN

Absztrakt

A Magyarország helyi önkormányzatairól szóló 2011. évi CLXXXIX. törvény sok tekintetben hozott változást a helyi önkormányzatok szabályozásában. A korábbi törvényhez képest új előírásként jelent meg, hogy az önkormányzati képviselő eskütételét követően három hónapon belül köteles részt venni az illetékes megyei vagy fővárosi kormányhivatal által szervezett képzésen. A helyi önkormányzati tisztviselők képzése, továbbképzése Magyarországon hosszú múltra tekint vissza, és a helyi önkormányzati képviselők képzésére irányuló szándék sem előzmény nélküli: az 1989-1990-es rendszerváltás óta számos tanfolyam indult, és megannyi önálló felkészülést támogató szakkönyv, segédlet, kommentár született. 2014-től kötelezővé vált a képviselők képzése, s ezzel kezdetét vette a helyi önkormányzatok rendszerében a laikus elem (vagy mondhatjuk úgy is, hogy a politikusok) egységes kötelező felkészítése a képviselői munkára, mégpedig az alapvető önkormányzati ismeretek átadásával. Az elmúlt évtizedben a kormányhivatalok és a hatáskörrel rendelkező minisztériumok, majd a Nemzeti Közzolgálati Egyetem között oszlottak meg a képzéssel kapcsolatos feladatok. 2019-től az NKE felnőttképzésben és digitális oktatásban meglévő széles körű tapasztalatára építve a helyi önkormányzati képviselők képzése megújult, és elektronikus platformra került. Tíz év elteltével immár a második kurzus indul – fenntartva a képzési célcsoport sajátosságait messzemenően figyelembe vevő rugalmas távoktatási rendszert, biztosítva a minőségi képzés feltételeit.

Kulcsszavak: helyi önkormányzat, helyi önkormányzati képviselő, képviselők kötelezettségei, képviselők képzése, felnőttkori tanulás, digitalizáció

Abstract

Act CLXXXIX of 2011 on local governments of Hungary brought changes in the regulation of local governments in many respects. Compared to the previous law, it was published as a new requirement that representatives must participate in training organized by the government office within three months after taking their oath of office. The training and further training of local government officials in Hungary has a long history, and the intention to train local government representatives is also unprecedented: since the transition, numerous courses have been held, and many specialized books, manuals, and commentaries have been created to support independent preparation. Since 2014, the training of representatives has become mandatory, marking the beginning of the uniform mandatory preparation of the lay element (or we could say politicians) for representative work within the local government system, specifically through the transfer of basic local government knowledge.

Over the past decade, the tasks related to training have been shared between government offices, competent ministries, and later the Ludovika University of Public Service. Since 2019, building on the LUPS's extensive experience in adult education and digital teaching, the training of local government representatives has been renewed and moved to an electronic platform. After ten years, the second course is now starting – maintaining a flexible distance learning system that fully considers the characteristics of the training target group, ensuring the conditions for quality training.

Keywords: local government, local government representatives, duties of representatives, training of representatives, adult learning, digitalization

I. Az önkormányzati képviselők képzési kötelezettsége

Magyarországon a helyi közügyek intézése és a helyi közhatalom gyakorlása érdekében helyi önkormányzatok működnek [Magyarország Alaptörvénye 31. cikk (1) bekezdés]. A helyi önkormányzat feladat- és hatásköreit a képviselő-testület gyakorolja [Magyarország Alaptörvénye 33. cikk (1) bekezdés]. A helyi önkormányzati képviselőket és polgármestereket a választópolgárok általános és egyenlő választójog alapján, közvetlen és titkos szavazással, a választók akaratának szabad kifejezését biztosító választáson választják [Magyarország Alaptörvénye 35. cikk (1) bekezdés]. A helyi önkormányzati képviselők és polgármesterek választásán minden nagykorú magyar állampolgárnak, valamint az Európai Unió más tagállamának magyarországi lakóhellyel rendelkező minden nagykorú állampolgárának joga van ahhoz, hogy választható legyen [Magyarország Alaptörvénye XXIII. cikk (1)–(2) bekezdés].

A választópolgárok közössége tehát az önkormányzáshoz való jog gyakorlására önkormányzati képviselőket, képviselő-testületet választ. A képviselők megbízatása 2014-től ötéves időtartamra szól.

Az önkormányzati képviselő a testület alakuló ülésén veszi át a megbízólevelét, esküt tesz a testület előtt, és erről okmányt ír alá. A képviselő-testület tagja a helyi önkormányzati képviselők mellett a (fő)polgármester is, aki a képviselő-testület (közgyűlés) határozatképessége, döntéshozatala, működése szempontjából önkormányzati képviselőnek tekintendő. A képviselő-testület törvényes képviselője a polgármester, a vármegyei közgyűlés elnöke, a főpolgármester. A helyi önkormányzati feladatok címzettje alapvetően a képviselő-testület, de a feladatok ellátásában részt vállalnak a képviselő-testület szervei¹ is.

Az önkormányzati képviselő a választók érdekeit képviseli a település egészéért vállalt felelősséggel. Figyelemmel arra, hogy az önkormányzati képviselő a tevékenységét társadalmi megbízatásban (Szabó – Horváth, 2022: 30) látja el, eredményes munkavégzését biztosítandó a képviselő-testület az önkormányzati képviselőnek rendeletben meghatározott tiszteletdíjat, természetbeni juttatást állapíthat meg, valamint a képviselő-testületi munkában való részvételéhez szükséges időre a képviselőt fel kell menteni a munkavégzési kötelezettség alól a munkahelyén (Árva – Balázs – Barta – Zákány, 2024: 121).

„A 2012. január 1-én hatályba lépett Alaptörvény koncepciója sok tekintetben gyökeres fordulatot hozott a helyi önkormányzatok szabályozásában, míg más téren megőrizte a korábbi alapokat. Az Alaptörvény mentén született koncepció mindenekelőtt szakítani kívánt a korábbi fragmentált önkormányzati szabályozással és a legtöbb helyi önkormányzatokkal kapcsolatos szabályt” új, sarkalatos törvénybe foglalta (Árva – Balázs – Barta – Zákány, 2024: 24). A Magyarország helyi önkormányzatairól szóló 2011. évi CLXXXIX. törvény (a továbbiakban: Mötv.) hatálybaléptetése öt lépcsőben zajlott, 2012. január 1-jétől 2014. október 12-ig, azaz a 2014. évi helyi önkormányzati általános választások napjáig, amikor az ötödik lépcsővel a helyi önkormányzati képviselőre, a polgármesterre és az alpolgármesterre vonatkozó új szabályok is hatályba léptek (Mogyorósi, 2014).

Az Mötv.-ben a helyi önkormányzati képviselők jogainak és kötelezettségeinek szabályozása is eltérő a korábbiakhoz képest. Mogyorósi a jogokat és a kötelezettségeket a változás szempontjából három csoportra osztja: a) azok, amelyek már az előző önkormányzati törvényben² is léteztek és tartalmi változtatás nélkül szerepelnek az Mötv.-ben is; b) azok, amelyek már az Ötv.-ben is léteztek, de tartalmilag az Mötv.-ben másképpen szerepelnek; c) azok, amelyek csak az új törvényben találhatók meg (Mogyorósi, 2014). Az utóbbi csoportba tartozik többek között az az új előírás is, amelynek értelmében a képviselő eskütételét követően három hónapon belül köteles részt venni a kormányhivatal által szervezett képzésen [Mötv. 32. § (2) bekezdés j) pont]. Ez a rendelkezés tehát azok számára ír elő kötelező képzést, akik nem kinevezett tisztségviselőként tevékenykednek az önkormányzatnál, hanem demokratikus úton megválasztott laikus állampolgárként vesznek részt a helyi önkormányzáshoz való jog gyakorlásában. Mogyorósi ezt az új kötelezettséget célszerűnek

¹ A képviselő-testület szervei a polgármester, főpolgármester, vármegyei közgyűlés elnöke, a képviselő-testület bizottságai, a részönkormányzat testülete, a polgármesteri hivatal, a vármegyei önkormányzati hivatal, a közös önkormányzati hivatal, a jegyző, az önkormányzati társulás.

² 1990. évi LXV. törvény a helyi önkormányzatokról (Ötv.)

tartja; álláspontja szerint „fontos, hogy a képviselő az önkormányzatot érintő alapvető szabályokról, előírásokról hivatalos keretek között is tájékoztatást kaphasson” (Mogyorósi, 2014). Figyelemmel arra, hogy az Alaptörvény fentiekben idézett XXIII. cikke alapján a helyi passzív választójog igen széles körű – voltaképpen sem az Alaptörvény, sem a jogszabályok semmilyen iskolai végzettséget, képzettséget nem írnak elő –, a megválasztott képviselő nem biztos, hogy rendelkezik az alapvető, szükséges ismeretekkel (Belányi – Hegyesi – Heltai – Horváth – Tatárvári – Vértessy, 2021: 120), vagy éppenséggel az önkormányzati képviselők ismeretei, felkészültsége, tapasztalata rendkívül különböző. Ugyanakkor a képviselő-testület munkájának színvonala, eredményessége döntően az önkormányzati képviselők munkájától függ (Józsa, 2014: 5), alapvető önkormányzati, közigazgatási ismeretek nélkül nem tudják felelősségteljesen ellátni képviselői munkájukat. Másfelől a kormányhivataloknak kötelessége is tájékoztatást, ismereteket adni a képviselőknek az önkormányzati munkáról, a működés jogi, gazdasági, pénzügyi feltételeiről, az elnyerhető pályázatokról stb. Az önkormányzati képviselők Mötv.-vel keletkezett képzési kötelezettsége új minőséget hozhat az önkormányzati munkába, valamint az országosan egységes tematikájú képzés alkalmas lehet arra, hogy azonos szakmai színvonalat vezessen be a helyi önkormányzati képviselő-testületi feladatellátásban, és elősegítse a képviselők munkájának eredményességét.

A jogszabály a képzési kötelezettséghez nem fűz egyéb követelményt, például sikeres teljesítést vagy vizsgát, így a képzés alapvetően tájékoztató jellegű is lehet (Belányi – Hegyesi – Heltai – Horváth – Tatárvári – Vértessy, 2021: 120). Ugyanakkor az Mötv. 33. §-a rögzíti azokat a szankciókat, amelyek a képviselő kötelezettségeinek elmulasztása esetében alkalmazhatóak: a törvényben meghatározott kötelezettségeit megszegő önkormányzati képviselő megállapított tiszteletdíját, természetbeni juttatását a képviselő-testület – a szervezeti és működési szabályzatában meghatározottak alapján – legfeljebb tizenkét havi időtartamra csökkentheti, megvonhatja. Ismételt kötelezettségszegés esetén a csökkentés vagy a megvonás újra megállapítható.

Fontos megjegyezni, hogy bár a helyi önkormányzati képviselő nem minősül köztisztviselőnek, ennek ellenére jogosult a köztisztviselői továbbképzéseken, vezetőképzéseken való részvételre. Ezek költségét a helyi önkormányzat biztosítja (Árva – Balázs – Barta – Zákány, 2024: 126).

Ugyan a képviselők képzésére vonatkozó törvényi kötelezettség újdonság, a helyi önkormányzati képviselők, polgármesterek képzése nem előzmény nélküli Magyarországon. Az igény, hogy az önkormányzati képviselőket meghatározott ismeretekkel felvértezzék, már a rendszerváltást követően megjelent: „Politikusnak lenni, országos vagy helyi szinten, parlamentben, minisztériumban, önkormányzatban vagy bárhol – nehéz és bonyolult tevékenység, amelyhez, a rátermettségen kívül, rengeteg ismeretre van szükség” – írja Gulyás Jenő István és Gerő Péter a szerzői előszóban egy 1994-ben kiadott kötetben, amely a képviselők felkészítését célozza egyéni, önálló tanulás segítségével (Gulyás, 1994: 5). Mivel a képviselők többnyire nem hivatásszerűen, hanem keresőfoglalkozás

mellett politizálnak, az önkormányzati rendszer kialakulása óta több hasonló kézikönyv készült a képviselők, képviselőjelöltek felkészítése érdekében. Az önképzést segítő kiadványok, szakkönyvek, kézikönyvek, kommentárok mellett számos szervezett képzésre is sor került.³ Ahogy Józsa Zoltán írja: „A képviselők esetében éppúgy indokolt a képzés és a továbbképzés, mint a hivatalnokok tekintetében. Megalapozatlan feltételezni azt, hogy a megválasztott képviselő hozza magával mindazt a képzettséget, ismeretet és tapasztalatot, ami szükséges szerepének betöltéséhez. A képzés szükségességének a felismerése nem a gyengeség, hanem sokkal inkább a hatékonyság iránti elkötelezettség jele.” (Józsa, 2006: 38)

Alapvető elvárás ugyanis, hogy a közigazgatás alkalmazkodjon a változó gazdasági, szociális, politikai és technológiai követelményekhez, és minél jobban törekedjen arra, hogy a polgárok elégedettek legyenek a közigazgatás funkcióinak és szolgáltatásainak működésével (Csáki, 2021: 54). Véleményünk szerint a képzési kötelezettség előírása is illeszkedik mindehhez, már csak azért is, mert a jogi szabályozás „folyamatos és kényszerű lemaradásban” van (Csáki, 2008: 277) az életviszonyok követését illetően, a (tovább)képzés azonban fontos segítséget jelent a jogszabályokon túlmutató ismeretek (technológiák, joggyakorlatok) elsajátításában is.

A teljesség igénye nélkül érdemes megemlíteni az önkormányzatokkal kapcsolatos képzések főbb szervező intézményeit: így első helyen a Közigazgatási és Területfejlesztési Minisztériumot, a Belügyminisztériumot, a fővárosi és (vár)megyei kormányhivatalokat, a különböző önkormányzati szövetségeket,⁴ valamint a felsőoktatási intézményeket. Utóbbiak közül az önkormányzatok részére képzési, továbbképzési szolgáltatásokat nyújt a Nemzeti Községi Egyetem (a továbbiakban: NKE vagy Egyetem), amely a községi továbbképzések kiemelt, stratégiai jelentőségű intézményeként meghatározó szerepet tölt be immáron nemcsak az önkormányzatok hivatali dolgozóinak képzésében, továbbképzésében, hanem a helyi önkormányzati képviselőkében is.

A szervezett képzések – tematikájukat tekintve – általában a helyi közigazgatás hatékony működéséhez szükséges témákat érintik, így a résztvevők naprakész ismeretekkel és készségekkel gazdagodhatnak. Az önkormányzati képzések jogi és közigazgatási ismereteket tárgyalnak, vezetői és kommunikációs készségeket fejlesztenek, stratégiai tervezéssel és projektmenedzsmenttel kapcsolatos tudást adnak át, és az utóbbi időben – a szemléletformálás jegyében – a fenntarthatóság és a környezetvédelem is megjelent a tematikában.

³ Például 1998-ban egy több mint 300 oldalas kiadvány összesítette az önkormányzati tárgyú képzéseket, továbbképzéseket, l. Önkormányzati továbbképzési segédlet, Pontes Kft., Nagykovács, 1998.

⁴ Lásd például a Települési Önkormányzatok Országos Szövetsége (TÖOSZ) keretében immár több önkormányzati ciklus óta működő Polgármester Akadémiát, ami közvetlen képzési részvételi lehetőséget biztosít hivatalban lévő, választott településvezetők számára, valamint a program keretében szakanyagok készültek elméleti és gyakorlati szakemberek részvételével különböző önkormányzati témakörökben (stratégiai településirányítás, önkormányzati pénzügyek, közbeszerzés, önkormányzati közszervezetek stb.) – ezek megírásában is közreműködtek az NKE, illetve jogelőd intézményeinek oktatói is. Hasonló képzési lehetőség a Homo Oecologicus Alapítvány keretében kialakított Smart Leader önkormányzati vezetőképző program, amelynek elvégzésével hivatalos felnőttképző akkreditált tanúsítvány szerezhető. (Szabó 2020: 42–44)

A képzések gyakran a különböző oktatási módszerek kombinációját alkalmazzák. Az előadás hagyományos formája mellett megjelenik a workshop és a műhelymunka, amelyek gyakorlatorientált tréningek keretében célozzák az ismeretbővítést. Egyre elterjedtebbek az online tanfolyamok, a digitális platformokon elérhető képzések, amik rugalmasabb hozzáférést biztosítanak, az egyedi problémák megoldásában pedig a konzultációk és a tanácsadások a célravezető formák.

Az Mötv. lépcsőzetes hatálybalépése következtében a képviselők képzési kötelezettségére vonatkozó rendelkezés csak 2014-től hatályos. A képviselők első országos képzése a 2014. évi helyi önkormányzati általános választásokat követően a fővárosi és megyei kormányhivatalok szervezésében valósult meg: a kormányhivatalok által szervezett képzési napokon és helyszíneken, személyes részvétellel kellett e kötelezettségnek eleget tenni. A képzés anyagát a Belügyminisztérium állította össze, tematikáját a Miniszterelnökség is jóváhagyta. A képzés alapját egy 90 diából álló anyag, jogszabályjegyzék, segédlet és a megértést támogató önellenőrző kérdések alkották. Az egynapos képzés hét modulból épült fel, így a résztvevők átfogó képet kaphattak az egyes önkormányzati hatáskörökről és az új szabályokról. A tananyag felölelte az önkormányzati tevékenységet, a különböző jogköröket, az önkormányzati működés szabályait, a tisztségviselők jogállását, a bizottságok működési elveit és sok további hasznos információt. A ciklus közben mandátumot nyert képviselők a megküldött szakmai anyag alapján, önálló felkészülést követően rövidített konzultáción vettek részt. Tanúsítványt az a képviselő kapott, aki a képzésen végig jelen volt és kitöltötte a 15 kérdésből álló tesztet. Figyelemmel a képzés kötelező jellegére, az önkormányzati képviselő munkahelyén felmentést kérhetett a munkavégzés alól az oktatás időtartamára, valamint a képzésen való részvételről a kormányhivatal szükség esetén igazolást állított ki.

A 2019. évi helyi önkormányzati általános választásokat követően a fővárosi és (vár)megyei kormányhivatalok a képzéseket már az NKE közreműködésével, elektronikus úton biztosították.

II. Képzés, továbbképzés az NKE-n⁵

Az NKE az elmúlt tíz év során hazai viszonylatban egyedülálló elektronikus felnőttképzési platformot fejlesztett ki, amely a tisztviselők képzési igényein felül más célcsoportoknak is hatékony tanulástámogatási eszköze.

Az Egyetem megalakulásával egy időben, 2012-ben a közzszolgálati továbbképzési és vizsgarendszer működtetése az NKE feladatává vált.⁶ Ennek nyomán új alapokra helyeződött a közzszolgálati továbbképzés: az addig széttörédezett rendszer egységes strukturális és pénzügyi kereteket kapott.

A 2012-es esztendő mérföldkő volt a tekintetben is, hogy megszületett az a jogszabály, amely a továbbképzési rendszer elemeit – mint az ágazati irányítás rendjét –, a tisztviselők továbbképzési

⁵ A fejezet Kis Norbert – Klotz Balázs *A digitális oktatás új útjai a Nemzeti Közzszolgálati Egyetemen* című tanulmánya alapján készült [in: Parragh Bianka – Kis Norbert (szerk.): *Az ösztönző állam válságkezelése I. – A koronavírus-válság kezelésének első eredményei*, Ludovika Egyetemi Kiadó, Budapest, 2020, 208–211.].

⁶ 2011. évi CXCV. törvény a közzszolgálati tisztviselőről 80. § (2) bekezdés

kötelezettségét, a rendszer finanszírozási alapjait és nem utolsósorban az NKE rendszerformáló feladatait meghatározta.⁷ A hazai közszolgálati továbbképzésben példa nélküli konstrukció nyert jogi megalapozást, amelyben egy felsőoktatási intézmény felel a közszolgálatban dolgozók továbbképzéséért. Az NKE ezáltal végigkíséri a hallgatók, illetve a tisztviselők teljes szakmai életútját az alapképzésektől a mesterképzéseken át a posztgraduális képzésekig és a továbbképzésekig, támogatja karrierjüket, szakmai fejlődésüket, a szakterületi specializációt, sőt, a szakterületek közötti esetleges pályamódosítást is.

Ez a fejlesztési út egyedülálló alkotási és innovációs lehetőséget jelentett és jelent ma is: az Egyetem oktatóiból, a közigazgatásban tevékenykedő gyakorlati szakemberekből és a felnőttképzési-módszertani szakértőkből álló teamek közös gondolkodásának eredményeként formálódnak a közszolgálati továbbképzések, amelyeket a folyamatos tartalmi, technológiai és módszertani fejlődés jellemez. A fentiekben vázolt feladatrendszer ugyan első látásra némileg szokatlannak tűnhet a klasszikus egyetemi struktúrához képest – hiszen más a célcsoport, más az átadott ismeretanyag és az oktatási módszer is különbözik –,⁸ ez azonban a legkevésbé sem jelent hátrányt. Éppen ellenkezőleg: egyedülálló, kölcsönös fejlődést kínál, amelyben a továbbképzési rendszer felhasználja az oktatói-kutatói műhelyek legfrissebb tudományos és didaktikai eredményeit.

Különösen pozitív szinergiaként értékelhető, hogy a továbbképzésben már több éve sikerrel alkalmazott távoktatási módszerek beépíthetők az egyetemi struktúra keretei közé,⁹ ami az egyre gyorsuló ütemű innovációban versenyelőnyt jelenthet az NKE számára.

A közszolgálati továbbképzési rendszer jogi kereteinek kialakítását követően kezdődtek meg azok a tartalmi, módszertani, technológiai fejlesztések, amelyek eredményeként az NKE napjainkra mintegy 1.400 közigazgatási szerv 75 ezer tisztviselője számára nyújt egységes szempontrendszerű és minőségű továbbképzési szolgáltatásokat – a földrajzi távolságokat is áthidalva.

A tartalmi megújulás keretében az NKE egyéni fejlesztési igények kielégítését biztosító programkínálati rendszert alakított ki, amelyhez világos tartalomfejlesztési keretet kijelölő kompetenciakatasztert hozott létre.

Ami a technológiát illeti, a közszolgálati továbbképzési rendszer oktatástechnológiai keretét az NKE saját fejlesztésű digitális tanulási-tanítási portálja, az úgynevezett ProBono-rendszer alkotja. A ProBono-rendszer Magyarország egyik legnagyobb távtanulási portálja: a 75 ezer tisztviselőn felül további mintegy 20 ezer, különböző szerepekkel (oktató, tutor, képzésszervező, képzési referens stb.) rendelkező felhasználót szolgál ki. A ProBono-rendszer olyan ökoszisztéma, amelynek magja egy e-learning-keretrendszer számos egyedi beállítással, fejlesztéssel, és amelyhez megannyi egyéb, célzott funkcionalitású alkalmazás kapcsolódik.

⁷ 273/2012. (IX. 28.) Korm. rendelet a közszolgálati tisztviselők továbbképzéséről

⁸ Az NKE oktatói számos módszertani felkészítő képzésen vehettek részt. Lásd Méhes Tamás – Korpics Márta Kihívások és válaszok a felsőoktatásban című tanulmányát (in: Koltay András – Geller Balázs (szerk.): Jó kormányzás és büntetőjog – Ünnepi tanulmányok Kis Norbert egyetemi tanár 50. születésnapjára, Ludovika Egyetemi Kiadó, Budapest, 2022, 469–493.

⁹ A közszolgálati továbbképzési rendszer eljárásrendjeinek, joggyakorlatainak köszönhetően biztosított a gördülékeny adaptáció. Lásd Korpics Márta – Méhes Tamás – Domokos Klaudia Az esettanulmány mint oktatási módszer c. tanulmányát (in: Korpics Márta – Méhes Tamás – Domokos Klaudia (szerk.): Módszertani kézikönyv a kreatív tanításhoz, Ludovika Egyetemi Kiadó, Budapest, 2024, 191–220.

A módszertani fejlesztések a célcsoport sajátosságaira figyelemmel valósultak meg. Az ország különböző területein élő tisztviselők mindegyike dolgozó felnőtt, akiknek a tanulásra fordítható időkeretük szűkös, így számukra – mind hatékonysági, mind erőforrásbeli szempontból – döntő többségben az elektronikusan elérhető tananyagok útján történő tanulás a legcélszerűbb. A jelentős földrajzi széttagoltságot és a távolságokat áthidaló utazás időigénye és nehézsége miatt a hagyományos, tantermi oktatás helyett a továbbképzési programok nagy része távoktatási keretek között valósul meg.

A továbbképzési programok módszertan szerint három fő csoportba sorolhatók: e-learning, blended learning és jelenléti képzések. Fontos, hogy a digitális tananyagok előtérbe helyezésével a jelenléti képzések közvetlen, személyes jellege minél kevésbé csorbuljon. A személytelenség ellenpontosítása az online térben egyéni, illetve kiscsoportos fejlesztési lehetőség felkínálásával történik. A sajátos felnőttkori tanulási szokásokra figyelemmel a fejlesztett tananyagok a gyakorlatra, az élményszerűsége helyezik a hangsúlyt, mérhető fejlődést biztosítanak és motiválnak a tanulásra. Több tananyag tartalmaz videóprezentációkat, oktatófilmeket, szimulációkat vagy éppen önálló interaktív feladatmegoldásokat.

III. A helyi önkormányzati képviselők képzése 2019-től

A helyi önkormányzati képviselők Mötv.-ben meghatározott képzési kötelezettsége 2019-től az NKE által külön e célra fejlesztett <https://kepviselo.ludovika.hu> portálon keresztül vált teljesíthetővé. Az egyetem – a fentiekből is láthatóan – széles körű tapasztalattal rendelkezik a képzés, továbbképzés területén; rutinos a nagy létszámú képzések megvalósításában; otthonosan mozog a távoktatási módszertanok, a digitális tanulási, tanítási eszközök alkalmazásában és rugalmasan alkalmazkodik a felnőttkori tanulási szokásokhoz. Az NKE ezen képességeit kihasználva a 2014-es, személyes jelenléten alapuló képzést 2019-ben felváltotta az e-learning alapú képzés, de nem csak a módszertan újult meg: a képzési programok immár célcsoport szerint differenciáltak, az elérhető tananyagok száma megsokszorozódott és tartalmi felépítésük is módosult.

Az NKE – együttműködve a Miniszterelnökséggel és a Belügyminisztériummal – térítésmentesen bocsátott e-learning-tananyagokat az önkormányzati képviselők rendelkezésére képzési kötelezettségük teljesítéséhez.

A képzés kötelező és választható programokból épült fel, és eltérő cél- és követelményrendszerre épülő modulokat tartalmazott az első ciklusukat megkezdő és az újraválasztott képviselők számára. Azaz 2019-től már két célcsoportra fókuszálnak a képzések: az egyik az első képviselői ciklusukat kezdők köre, akik részére az alapvető ismeretek átadása szükséges. A másik célcsoport a második vagy sokadik ciklusukat kezdő képviselők, akiknek a korábbi képzést követő változások bemutatása indokolt.

A képzést a közszolgálati továbbképzési rendszerben elérhető, a Miniszterelnökség és a Belügyminisztérium által kiválasztott továbbképzési programok alkották. Ezek mellett az NKE egyetemi kiadványokat és kéziratokat is elérhetővé tett a képviselők számára a Közzolgálati Tudásportálon, ezáltal is támogatva ismereteik további bővítését, mélyítését.

A képzés az alábbi tartalmi összetételben valósult meg:

Az első ciklusukat megkezdő képviselők esetében a helyi önkormányzatok működésére, a képviselő-testületek szerepére, a képviselők jogaira és kötelezettségeire helyeződött a hangsúly.

A képzési program címe	A képzési program jellege
A helyi önkormányzat működése	Kötelező (Minden első ciklusát megkezdő képviselő számára kötelező volt.)
A helyi önkormányzás alapjai	Választható (A két program közül egy programot kellett választani és teljesíteni.)
Önszervező önkormányzat – Önkormányzati településirányítás	

1. sz. táblázat: Az első ciklusukat megkezdő helyi önkormányzati képviselőknek szóló képzési kínálat 2019-től 2024-ig

Forrás: saját szerkesztés

Az újraválasztott képviselők számára a képzés a helyi önkormányzatok működésére kiható, az elmúlt öt évben bekövetkezett változások bemutatására fókuszált

A képzési program címe	A képzési program jellege
A helyi önkormányzati rendszert érintő változások (2014–2019)	Kötelező (Minden újraválasztott képviselő számára kötelező volt.)
Smart governance – az okos (ön)kormányzás alapjai	Választható (A három program közül egy programot kellett választani és teljesíteni.)
Önszervező önkormányzat – Önkormányzati településirányítás	
Önszervező önkormányzat – Önkormányzati tökevonzás	

2. sz. táblázat: Az újraválasztott helyi önkormányzati képviselőknek szóló képzési kínálat 2019-től 2024-ig

Forrás: saját szerkesztés

A képzési kötelezettség akkor minősült teljesítettnek, ha a regisztrációt követően az érintett a kötelező tananyag és egy választott tananyag megtekintését követően az ún. önellenőrző kérdéseket megválaszolta. A képzési modulok, tananyagok kisebb egységekre, programelemekre oszlottak, ezért a képzést bármikor meg lehetett szakítani, majd folytatni, vagyis rugalmasan, a felhasználó időbeosztásához igazítani.

A képzések összehangolt és hatékony lebonyolítása érdekében az NKE 2019 novemberében módszertani értekezletet szervezett, amelyen a Miniszterelnökség és a Belügyminisztérium munkatársai, valamint a fővárosi és megyei kormányhivatalok kijelölt kapcsolattartói vettek részt.

A módszertani értekezleten megtörtént a szervezési feladatok áttekintése, a tananyagok és a képzésmenedzsment keretét biztosító elektronikus tanulási portál bemutatása is.

A tananyagokat 2019. december 4-től 2024. május 15-ig, tehát szinte a teljes önkormányzati ciklus ideje alatt elérhették a képviselők. A képzési kötelezettség ugyanis nem csak az általános önkormányzati választásokon mandátumot nyert képviselőkre vonatkozik, hanem a ciklus közben bármikor belépő (az időközi választáson megválasztott) képviselőkre is. Ebben az időszakban a képzést már teljesített képviselők is mindvégig hozzáfértek a tananyagokhoz, ezáltal ismereteiket felfrissíthették, illetve szinten tarthatták.

Az NKE tehát biztosította a tananyagokat, az elektronikus felületet (portált), rendszeresen teljesítette jelentéstételi kötelezettségét a Miniszterelnökség, a Belügyminisztérium és a kormányhivatalok kijelölt kapcsolattartóinak, és ügyfélszolgálati, technikai támogatást nyújtott a képviselőknek. A kormányhivatalok feladata volt a képzéssel kapcsolatos tájékoztatás és segítségnyújtás a képviselők, valamint a jegyzők részére.

Az országos szintű tájékoztatás – mint például a figyelemfelhívás a képzésre vagy az emlékeztető üzenetek megküldése az önkormányzatoknak –, valamint az NKE és a kormányhivatalok hatáskörén kívül eső kérdések megválaszolása a Miniszterelnökség és a Belügyminisztérium iránymutatása szerint történt.

A képzésre országos szinten összesen 16.298 önkormányzati képviselő regisztrált; ebből 7.250 első ciklusát megkezdő képviselő, 9.048 pedig újraválasztott képviselő volt.

A képzést és a tananyagok elérését a képviselőkön kívül a polgármesterek, az alpolgármesterek, a külsős bizottsági tagok és a megyei közgyűlés tagjai részére is megnyitotta az NKE. Ebben a körben országosan 1.771 fő regisztrált. Összesen 1.166 polgármester, 398 alpolgármester, illetve külsős bizottsági tag és 207 (vár)megyei közgyűlési tag végezte el a képzést.¹⁰

A Nemzeti Választási Iroda honlapján elérhető tájékoztatás alapján az önkormányzati választásokon kiosztható mandátumok száma az alábbiak szerint alakult:

Mandátum típusa	Mandátum száma
Főpolgármester	1
Községi mandátumok	414
Polgármesterek	3.177
Települési mandátumok	16.787

3. sz. táblázat: A 2019. évi helyi önkormányzati választásokon kiosztható mandátumok

Forrás: a Nemzeti Választási Iroda adatai alapján¹¹ saját szerkesztés

¹⁰ Az elektronikus tanulási platform 2024. május 15-i zárásakor megállapított adatok.

¹¹ Nemzeti Választási Iroda (2019): *Helyi önkormányzati választások 2019 – elnyerhető mandátumok*, https://www.valasztas.hu/elnyerheto-mandatumok_onk2019 (Letöltés ideje: 2024. május 7.)

A kiosztható mandátumok alapján azt láthatjuk, hogy az önkormányzati képviselők 97,0%-a, a polgármesterek közül pedig 36,7% vett részt a képzésen. Az önkormányzati képviselők közül 15.121 fő teljesítette sikeresen a képzést.¹² Az önként résztvevőknél nem állapítottak meg sikerességi kritériumot.

2024-ben ismét sor került a helyi önkormányzati képviselők általános választására. Ehhez igazodóan a képzési kötelezettség teljesítéséhez új kurzusok szervezése vált szükségessé. A 2019-es képzési időszak pozitív tapasztalatai nyomán a feladat szintén az NKE közreműködésével valósul meg, ez évben a Közigazgatási és Területfejlesztési Minisztériummal együttműködve.

A tananyagok elérését változatlanul a <https://kepviselo.ludovika.hu> képzési felület biztosítja 2024 novemberétől. A képzés továbbra is a két eltérő célcsoporthoz igazodik, ugyanakkor módosulnak a képzési programok: az újonnan megválasztott képviselők részére a következő ciklustól egy képzés kötelező, az újraválasztott képviselőknek pedig több szabadon választható tananyag válik elérhetővé, amelyekből egy program teljesítése kötelező.

A képzési program címe	A képzési program jellege
A helyi önkormányzat működése	Kötelező (Minden első ciklusát megkezdő képviselő számára kötelező.)

4. sz. táblázat: Az első ciklusukat megkezdő helyi önkormányzati képviselőknek szóló képzés 2024-től

Forrás: saját szerkesztés

1. Az újonnan megválasztott, első ciklusukat megkezdő képviselők esetében a helyi önkormányzatok működésére helyeződik a hangsúly.
2. Az újraválasztott képviselők számára a képzés a helyi önkormányzatok működésére kiható, az elmúlt tíz évben bekövetkezett változások bemutatására, valamint a képviselő-testületek szerepére, a képviselők jogaira és kötelezettségeire, továbbá a hatékony önkormányzati működést elősegítő kompetenciák fejlesztésére fókuszál.

¹² Az elektronikus tanulási platform 2024. május 15-i zárásakor megállapított adatok.

A képzési program címe	A képzési program jellege
A helyi önkormányzati rendszert érintő változások (2014–2024)	Kötelezően választható (A tíz program közül egyet kell választani és teljesíteni.)
Az önkormányzati vagyongazdálkodás alapvető kérdései	
Az adóigazgatás gyakorlati kérdései a helyi önkormányzatoknál – A jegyző mint adóhatóság	
Hogyan készítsünk jó szabályzatot? A közérthető szabályzatírás technikája	
A működést támogató önkormányzati SZMSZ	
A képviselő-testületek működése	
A helyi önkormányzás alapjai	
Tárgyalás, érvelés	
Korszerű prezentációs technikák	
Bevezetés a Mesterséges Intelligencia világába	

5. sz. táblázat: Az újraválasztott helyi önkormányzati képviselőknek szóló képzési kínálat 2024-től

Forrás: saját szerkesztés

A képzések továbbra is nyitva állnak az elvégzésükre nem kötelezettek részére is: valamennyi képzési programhoz hozzáférnek a polgármesterek, az alpolgármesterek, a külsős bizottsági tagok és a vármegyei, fővárosi közgyűlés tagjai is, akiknek ezt jogszabály nem írja elő.

Az NKE tervezetten 2024. november elején teszi közzé a tananyagokat az elektronikus tanulási portálon. A korábbi gyakorlatnak megfelelően az időközi választásokon mandátumot szerzett képviselők számára a képzési időszakot követően is biztosított a tananyagokhoz való hozzáférés.

A képzés célcsoportját a helyi önkormányzati képviselők alkotják, de a legutóbbi tapasztalatok alapján a bizottsági tagok, illetve a polgármesterek, alpolgármesterek részvétele is várható.

A Nemzeti Választási Iroda adatai alapján a 2024. évi helyi önkormányzati választásokon elnyerhető mandátumok száma az alábbiak szerint alakult:

Mandátum típusa	Mandátum száma
Főpolgármester	1
Községi mandátumok	413
Polgármesterek	3.177
Települési mandátumok	16.735

6. sz. táblázat: A 2019. évi helyi önkormányzati választásokon kiosztható mandátumok

Forrás: a Nemzeti Választási Iroda adatai alapján¹³ saját szerkesztés

A bizottsági (külsős) tagok száma nem ismert, de a résztvevők lehetséges létszáma valószínűleg eléri a 21.000 főt.

¹³ Nemzeti Választási Iroda (2024): *Helyi önkormányzati választások*, 2024. június 9. <https://vtr.valasztas.hu/onk2024/valasztopolgaroknak/varmegyek-telepulesek?tab=mandates&filter=country> (Letöltés ideje: 2024. 05. 07.)

A képzés megvalósítása során a munkamegosztás a korábbiakhoz hasonlóan alakul az NKE, a kormányhivatalok és a Közigazgatási és Területfejlesztési Minisztérium között: a képzési kötelezettséggel összefüggő közvetlen tájékoztatást a kormányhivatalok és a Minisztérium kijelölt kapcsolattartói látják el. Az NKE a képzésszervezés, a portálhasználat és a tananyagok vonatkozásában nyújt információkat a képzésben részt vevők számára: egyfelől az elektronikus tanulási portálon elhelyezett Gyakran Ismételt Kérdések által, másfelől ügyfélszolgálati tevékenység keretében – a képzés ideje alatt folyamatosan.

Összegzés

A tanulmányban rámutattunk arra, hogy a jogalkotó – felismerve az önkormányzati képviselők képzésének szükségességét – a széttöredezett, esetleges ismeretátadás helyett a 2014. évtől a törvényességi felügyeletet ellátó (vár)megyei kormányhivatalok feladatává tette a képzések megszervezését. A jogalkotói szándék kétségek nélkül nagy előnye, hogy felkészült szakemberek – a törvényességi felügyelet során szerzett tapasztalatok alapján – esettanulmányokkal és példákkal alátámasztva mutathatták be az önkormányzati jog lényegét, a helyi önkormányzatok feladat- és hatásköreit és az önkormányzati képviselők szerepét.

A 2019. évi helyi önkormányzati választásokat követően az önkormányzati képviselők az NKE által fejlesztett és a tisztviselői továbbképzés keretében már kipróbált elektronikus képzési szolgáltatásokra alapozva teljesítették képzési kötelezettségüket.

A képzés e-learning-módszertan szerint történő biztosítása sokféle előnnyel járt. Ezeket az alábbiakban foglalhatjuk össze:

- A képzés egységes tartalommal, tematikával valósult meg.
- A korábbi (2014. évi) képzési ciklushoz képest jelentős mértékű munkaóra vált kiválthatóvá azzal, hogy – a vármegyei kormányhivatalok munkatársai helyett – földrajzi kötöttségektől mentesen, rugalmasan hozzáférhető képzési lehetőség állt rendelkezésre.
- A célcsoportok igényeihez igazított képzési tárgyköröket alakítottak ki, így külön tananyag készült azoknak a képviselőknek, akik első ciklusukat kezdték meg, és azoknak a szakmai tapasztalatokkal rendelkező képviselőknek, akiket újraválasztottak.
- Az önkormányzati képviselők a képzés elvégzését követően bármikor visszatérhettek az elektronikus tanulási platformra, ahol a tananyagot áttekinthették.
- A Belügyminisztérium által kínált, valamint az NKE Közzolgálati Tudásportálján ingyenesen hozzáférhetővé tett szakanyagok olyan értékes tudásbázist biztosítottak, amely hatékonyan támogatta az önkormányzati képviselők munkáját.
- Az önkormányzati képviselőkön kívül a nem képviselő (al)polgármesterek, a bizottságok külsős tagjai közül is sokan végezték el önkéntesen a képzéseket.

- A 2024. évi képzési kínálat kialakításakor építeni lehetett a korábbi kurzus tapasztalataira. A képzési tartalmakban továbbra is elválnak az újonnan választott és az újraválasztott képviselők által elsajátítandó tananyag. Az újonnan választott képviselők esetében a fókusz jelenleg is az önkormányzati alapismereteken van, míg az újraválasztott képviselők esetében egy tíz elemből álló képzési csomagból lehet szabadon választani. A képzési „kosár” áttekintést nyújt a 2014 óta bekövetkezett legfontosabb jogszabályi változásokról, mélyreható ismereteket biztosít a képviselő-testület működéséről, valamint a kommunikációs, tárgyalástechnikai készségek fejlesztését is szolgálja.

A korábbi évek tapasztalatai rámutattak arra, hogy a képviselők igénylik a képzéseket, ezért 2024-ben az imént bemutatott célcsoportok szerinti éles határ a képzések elvégzését követően megszűnik, és az újonnan megválasztott képviselők is hozzáférhetnek az újraválasztott képviselők tematikus képzési programjaihoz.

További fejlesztési lehetőséget kínál a Közigazgatási és Területfejlesztési Minisztérium szakmai bevonásával és a vármegyei kormányhivatalok közreműködésével egy képviselői tudásbázis kialakítása. Kiindulási alapot jelenthetnek azok a szakanyagok, amelyeket a szakminisztériumok eddig is biztosítottak, és ezek mellé az Egyetem a Tudásportálhoz is hozzáférést biztosít. Az e-learning-platform lehetőséget kínál podcastok, videós szakmai tartalmak elhelyezésére, valamint a jó gyakorlatok megosztására is. A tisztviselők képzési kínálatának ingyenes elérhetősége is biztosítja az önkormányzati képviselők hatékony munkavégzését, egyéni kompetenciáik fejlesztését. Ezek lehetnek azok a kitörési pontok, amelyek révén az önkormányzati képviselők hatékony támogatáshoz jutnak feladatuk eredményes ellátásához.

Felhasznált irodalom:

- Árva Zsuzsanna – Balázs István – Barta Attila – Zákány Judit (2024): *Helyi önkormányzati közigazgatás*, Debreceni Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Debrecen
- Belányi Márta – Hegyesi Nikolett – Heltai Zoltán – Horváth Tamás – Tatárvári Bianka Szilvia – Vértessy László (2021): *Kommentár a Magyarország helyi önkormányzatairól szóló 2011. évi CLXXXIX. törvényhez*, Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó, Budapest
- Csáki Gyula Balázs (2008): Kérdésfelvetések az e-közigazgatás fogalmának meghatározása körében, in: *Infokommunikáció és Jog*, 29., 277–280.
- Csáki-Hatalovics Gyula Balázs (2021): A digitális közigazgatás, in: *Miskolci Jogi Szemle*, 1. (klnsz.): 53–61.
- Gulyás Jenő István (szerk.) (1994): *Képzett képviselők, hatékony önkormányzat – A Magyar Köztársaság államszervezete*, Fővárosi Oktatástechnológiai Központ, Önkormányzati Akadémia, Budapest

- Józsa Zoltán (2006): *Önkormányzati szervezet, funkció, modernizáció*, Dialóg Campus Kiadó, Budapest – Pécs
- Józsa Zoltán (2014): *A helyi önkormányzatok szervezete és működése*, Nemzeti Községi Szolgálati Egyetem, Budapest
- Kis Norbert – Klotz Balázs (2020): A digitális oktatás új útjai a Nemzeti Községi Szolgálati Egyetemen, in: Parragh Bianka – Kis Norbert (szerk.): *Az ösztönző állam válságkezelése I. – A koronavírus-válság kezelésének első eredményei*, Ludovika Egyetemi Kiadó, Budapest
- Korpics Márta – Méhes Tamás – Domokos Klaudia (2024): Az esettanulmány mint oktatási módszer, in: Korpics Márta – Méhes Tamás – Domokos Klaudia (szerk.): *Módszertani kézikönyv a kreatív tanuláshoz*, Ludovika Egyetemi Kiadó, Budapest, 191–220.
- Méhes Tamás – Korpics Márta (2022): *Kihívások és válaszok a felsőoktatásban*, in: Koltay András – Gellér Balázs (szerk.): *Jó kormányzás és büntetőjog – Ünnepi tanulmányok Kis Norbert egyetemi tanár 50. születésnapjára*, Ludovika Egyetemi Kiadó, Budapest, 469–493.
- Mogyorósi Sándor (2014): Gondolatok a Mötv. teljes hatálybalépését követően, in: *Jegyző*, 5., 5–7. <https://szakcikkladatbazis.hu/doc/1423103> (Letöltés ideje: 2024. 05. 10.)
- Nemzeti Választási Iroda (2019): *Helyi önkormányzati választások 2019 – elnyerhető mandátumok*, https://www.valasztas.hu/elnyerheto-mandatmok_onk2019 (Letöltés ideje: 2024. 05. 07.)
- Nemzeti Választási Iroda (2024): *Helyi önkormányzati választások*, 2024. június 9. <https://vtr.valasztas.hu/onk2024/valasztopolgaroknak/varmegyek-telepulesek?tab=mandates&filter=country> (Letöltés ideje: 2024. 05. 07.)
- Önkormányzati továbbképzési segédlet (1998), Pontes Kft., Nagykovácsi
- Szabó Tamás – Horváth Anett (2022): A társadalmi felelősség (PSR) értelmezése a helyi önkormányzatok világában, in: *Közelítések*, 2022. 3., 20–42.
- Szabó Tamás (2020): Smart Leader okos önkormányzati vezetőképző program, in: *Új Magyar Közigazgatás*, 2020/3., 42–44.
- Magyarország Alaptörvénye
2011. évi CLXXXIX. törvény Magyarország helyi önkormányzatairól
2011. évi CXCV. törvény a közszolgálati tisztviselőkről
- 273/2012. (IX. 28.) Korm. rendelet a közszolgálati tisztviselők továbbképzéséről

Oross Dániel, PhD – Herta Eduárd:

DEMOKRATIKUS INNOVÁCIÓK A MAGYAR ÖNKORMÁNYZATOKBAN

Absztrakt

A tanulmány a demokratikus innováció fogalmából kiindulva olyan hazai intézményeket vizsgál, amelyeket kifejezetten azzal a céllal hoztak létre, hogy az állampolgári részvételt elmélyítsék a politikai döntéshozatali folyamatban (Smith, 2009: 1) Miután a demokratikus innovációk megvalósulása egyes politikai rendszerekben nem egyenes vonalú egyenletes fejlődés, vagyis a technológiai innovációknál kevésbé gyorsan és célratörően vezetnek változásokhoz, a tanulmány azok hazai meghonosodására mint megjósolhatatlan kimenetelű és rendszertelen folyamatra tekint, figyelembe véve sikeres és sikertelen kezdeményezéseket egyaránt. Mivel a demokratikus innovációk hazánkban főként helyi szinten jelennek meg, a tanulmány néhány hazai, helyi gyakorlat ismertetésével von le következtetéseket, válaszokat kínálva az alábbi kérdésekre: Miért döntöttek úgy hazai politikusok, hogy meghonosítsák a közösségi költségvetést, és mik a legfontosabb tapasztalatok? Kik játszottak kulcsszerepet a közösségi költségvetés meghonosításában, és miért hívták életre az intézményt? Mi az önkormányzat mellett működő állampolgári tanács célja, és miért nem sikerült meghonosítani idehaza?

Kulcsszavak: helyi demokrácia, állampolgári részvétel, demokratikus innováció

Abstract

This study uses the concept of democratic innovation as a starting point to examine Hungarian institutions that have been created with the explicit aim of deepening citizen participation in the policy-making process (Smith, 2009: 1) Since the implementation of democratic innovations into political systems is not a steady development, i.e. they lead to changes less rapidly and purposefully

than technological innovations, the study considers their domestic entrenchment as an unpredictable and irregular process, taking into account both successful and unsuccessful initiatives. Given that democratic innovations in Hungary mainly occur at local level, the paper draws conclusions by describing some local practices in Hungary, offering answers to the following questions. Who played a key role in the introduction of Participatory Budgeting and why did they launch it? What is the purpose of a Citizens' Jury why has it failed to take root in Hungary?

Keywords: local democracy, citizen participation, democratic innovation

Bevezetés

Miután Magyarországon is tanúi lehetünk az állampolgárok döntéshozatalba való bevonásának új eszközeit jelentő intézményi megoldások (részvételi költségvetés, állampolgári tanács), azaz a demokratikus innovációk megjelenésének, ebben a tanulmányban azok hazai alkalmazásának tapasztalatait foglaljuk össze. A demokratikus innovációk „olyan folyamatok vagy intézmények, amelyek egy politikai kérdésben, szakpolitikai szerepkörben vagy adott kormányzati szinten újak, és amelyeket úgy fejlesztettek ki, hogy *újrarendeljék* és elmélyítsék a polgárok szerepét a kormányzási folyamatokban a részvételi, tanácskozási és befolyásolási lehetőségek növelésével. (Elstub – Escobar, 2019: 14).

Magyarországon a képviseleti demokrácia intézményeit kiegészíteni igyekvő demokratikus innovációk terjedése korlátozott, és azok legtöbbször helyi szinten jelennek meg, ezért helyi példákat vizsgálunk. Általánosságban elmondható, hogy az állampolgárok, a civil szervezetek bevonása a helyi döntéshozatalba, , valamint a helyi gazdaság képviselőivel, elsősorban a helyi vállalkozókkal kiépített partnerségek terén létrejövő lehetőségek kihasználása kevésbé jellemző, és jelentőségük csekély (Tamás, 2020). Az önkormányzat számára a fejlesztési programok kidolgozása, projektek tervezése és megvalósítása során a bevonás előnyt jelenthet, amennyiben a helyi politikai elit számára fontos a helyi társadalomtól szerezhető támogatottság elérése, a legitimáció növelése, azaz a bizalmi tőke gyarapítása (Kákai, 2019:13). Pataki György *Bölcs „laikusok”* című tanulmánya (2007) a részvételi és deliberatív demokrácia eszköztárából összegyűjtött példák bemutatásán keresztül amellet érvel, hogy „laikus” és szakértő szembeállítás elavult gondolkodásmódot tükröz, ezért egy demokratikusabb, fenntarthatóbb és igazságosabb társadalomban a megválasztott képviselőknél és a munkájukat segítő szakértőknél szélesebb körű társadalmi részvétel intézményesítése szükséges.

Tanulmányunkban arra a kérdésre keresünk válaszokat, miért döntöttek úgy hazai politikusok, hogy meghonosítják a közösségi költségvetést, és mik a legfontosabb tapasztalatok. Emellett

körbejárjuk, kik játszottak kulcsszerepet a közösségi gyűlés meghonosításában, és miért hívták életre az intézményt. Végül bemutatjuk, mi az önkormányzat mellett működő állampolgári tanács célja, és miért nem sikerült meghonosítani az intézményt idehaza.

Tanulmányunkban a helyi önkormányzatokban kipróbált jó gyakorlatok elemzésére vállalkozunk, amihez kvalitatív kutatást végeztünk, vagyis dokumentumelemzés, résztvevő megfigyelések és félig strukturált interjúk segítségével gyűjtöttünk adatokat. E módszerek kombinációja biztosítja a kutatási eredmények megbízhatóságát (Miles – Huberman – Saldana, 2018). A dokumentumelemzés során összegyűjtöttük a budapesti kerületek és a főváros különböző folyamatairól elérhető információkat. A résztvevő megfigyelést online és offline eseményeken (fórumok, tanácsulések) alkalmaztuk. Emellett 2020 áprilisa és 2021 novembere között 23 interjút készítettünk, melyek alanyai önkormányzati képviselők, civil szervezetek részvételi költségvetési szakértői, valamint a főváros által működtetett részvételi költségvetési állampolgári tanács tagjai voltak. Kiválasztásuk hólabda módszerrel és célzott mintavétellel történt. Az interjúkat leírásuk után az NVivo szoftverrel dolgoztuk fel és adatvezérelt tematikus elemzés útján elemeztük (Braun & Clark, 2006).

A közösségi költségvetés elterjedése Magyarországon

Először is arra a kérdésre kívánunk választ adni, hogy kik játszottak kulcsszerepet a közösségi költségvetés meghonosításában, és miért hívták életre az intézményt.

Magyarországon a részvételi költségvetés gondolatának első megjelenése a társadalmi mozgalmakhoz, a „Lehet más a világ” üzenete által megihletett magyar zöld aktivisták rendezénysorozatához köthető. A pártpolitikai szcénában a mozgalmából kinövő, 2009-ben megalapított Lehet Más a Politika tűzte ki célul a részvételi költségvetés meghonosítását.

A részvételi költségvetés intézményének első, helyi szintű megjelenése „közösségi költségvetés” néven a XIX. kerület (Kispest) önkormányzatához kötődik. A szocialista polgármester 2016-ban teljesítette a koalíciós partnerének, a Párbeszéd helyi önkormányzati képviselőjének a közös választási programban megfogalmazott választási ígéretét. Az önkormányzat lehetővé tette az állampolgárok számára, hogy 16, az önkormányzat által kidolgozott fejlesztési projekt közül választhassanak. A következő lépés az volt, hogy 2018-ban a szavazásra bocsátandó elemeket a helyiek által városrészenként megszavazott javaslatokból választották ki. Érdekesség, hogy másodikként a XXII. kerületben, egy jobboldali, Fidesz–KDNP által irányított önkormányzatnál jelent meg 2019-ben a részvételi költségvetés intézménye, a portugál Cascais város modelljét követve.

Szempontok	Budapest
Baloldali pártok	Csekély érdeklődés (az MSZP kistérségi helyi szervezete)
Társadalmi mozgalmak	A zöldmozgalom tagjai részt vettek a Szociális Világforumokon és a témát a magyar politikai agenda részévé tették.
Civil szervezetek	A 2019-es önkormányzati választásokon civil szervezetek képviselői függetlenként indultak több kerületben. Megválasztásukat követően előmozdították a részvételi költségvetés bevezetésének ügyét.
Nemzetközi szervezetek	A nemzetközi szervezetek kevés szerepet vállaltak a folyamat meghonosításában.
Szakértők	A társadalmi részvétellel foglalkozó szakértők számos, az Európai Unió által kidolgozott programban részt vettek. E szakértők szerepe növekszik, mert az önkormányzati szférában építenek a tudásukra, szakértelmükre.

1. táblázat: A részvételi költségvetést támogatók köre Budapesten

Forrás: Oross–Kiss, 2023: 558

A részvételi költségvetés „első fecskéi” inspirálták a budapesti főpolgármesteri posztra pályázó ellenzék jelöltjeit a 2019-es önkormányzati választásokon. A két előválasztáson győztes ellenzéki főpolgármester-jelöltnek, Karácsony Gergelynek sikerült egységbe kovácsolnia az ellenzéki pártokat és megnyerte őket programja számára, amelyben egyebek mellett azt ígérte, hogy nagyobb beruházások és fejlesztések esetében alkalmazza a közösségi tervezés eszközeit, valamint kísérletezik a részvételi költségvetés más európai nagyvárosokban (például Párizs, Lisszabon) sikeres gyakorlatával. A Momentum jelöltje, Kerpel-Fronius Gábor (aki később Budapest okosváros projektekért felelős alpolgármestere lett) programjában megígérte, hogy a társadalom minél szélesebb körét bevonja a városi döntéshozatalba, és a közösségi költségvetés intézményét nevezte meg annak egyik eszközeként. Miután 2019-ben az ellenzéki pártoknak sikerült az önkormányzati választásokat „kormányellenes népszavazássá” változtatni, többséget szereztek mind a budapesti közgyűlésben, mind a magyar főváros huszonhárom kerületének többségében, így az önkormányzati választásokat követően a Fővárosi Önkormányzat mellett több budapesti (I., III., VIII., IX. kerületi) önkormányzat különített el helyi költségvetésében forrásokat a helyi részvételi költségvetés megvalósítására.

A részvételi költségvetés hazai bevezetésében fontos szerepet játszottak a civil szervezetek: egyfelől a részvételi költségvetésről szóló szakmai, tudományos diskurzus megteremtésében – ilyenek például a K-Monitor kiadványai (Merényi, 2020) –, másfelől olyan önkormányzatokban (például a VIII. kerületben), ahol az ellenzéki pártok nem tudtak közös jelöltekben megállapodni, civil jelöltek független képviselőkként kerültek be a testületekbe, s megválasztásukat követően a részvételi költségvetés előmozdítóivá váltak.

Hazánkban a különböző nemzetközi szervezetek és szakértők csekély hatást gyakoroltak a folyamatra, ugyanakkor a magyar részvételi szakemberek jelentős része aktívan közreműködött

az Európai Unió különböző programjaiban, és egyre fontosabb szerepet töltenek be azon önkormányzatok alkalmazottainak képzésében, ahol a folyamat a közelmúltban meghonosodott.

A részvételi költségvetés meghonosítói úgy találták, hogy a részvételi kifejezés idegenül cseng magyarul, ezért az új intézmény hazánkban közösségi költségvetés néven terjedt el és intézményesült. Ebből fakadóan a továbbiakban közösségi költségvetés néven említjük az intézményt.

Érvek a közösségi költségvetés meghonosítása mögött

Hazánkban a legtöbb közösségi költségvetés Budapest kerületeiben jött létre, ahol kétszintű önkormányzati rendszer működik, ezért a kerületekben és a Fővárosi Önkormányzatban nem egyetlen egységes modell van érvényben, hanem különbözőek léteznek egymással párhuzamosan. Összességében azonban valamennyiről elmondható, hogy kísérleti fázisban vannak: a leghosszabb ideje működő közösségi költségvetés hét éves múltra tekinthet vissza.

A hazai tapasztalatokat összefoglalva az látszik, hogy a közösségi költségvetésnek nincs széles körben kidolgozott jogi háttere. A hazánkban megvalósult eddigi példáiból megfigyelhető a projektalapú tervezés, ahol az állampolgároknak bízott összeg kifejezetten alacsony hányadát (1-2%) teszi ki a település teljes költségvetésének. Továbbá, a magyar önkormányzati rendszer bürokratikus volta miatt az állampolgároknak kifejezetten korlátozott szerepük van a nyertes ötletek végrehajtásában, ami a közösségi költségvetés egyik végső szakasza. Az éves költségvetés részeként elfogadott határozatokban rögzített eljárás végrehajtását a polgármester vagy az általa kijelölt alpolgármester ellenőrzi. Az európai trendekkel összehasonlítva a budapesti közösségi költségvetések leginkább a „konzultáció a helyi költségvetésről” modellhez hasonlítanak (Sintomer et al., 2016: 47), amelynek elsődleges célja, hogy az állampolgárok előtt átláthatóvá tegyék a település anyagi helyzetét, annak tervezésébe bevonják a lakosságot, hozzájárulva ezzel a helyi közigazgatás modernizálásához és átláthatóvá tételéhez.

A továbbiakban arra keresünk választ, miért döntöttek úgy hazai politikusok, hogy meghonosítják a közösségi költségvetést (KK), mik a legfontosabb tapasztalatok.

A magyar politikusokkal folytatott interjúk alapján az alábbi táblázatban foglaltuk össze azokat az érveket, amelyek a döntéshozókat a részvételen alapuló költségvetés-tervezés bevezetésére készítették. A megkérdezettek által hangsúlyozott három fő érv: (1) a nyilvánosság részvételének előmozdítása, (2) a KK mint hatékony kommunikációs eszköz, amely összeköti a politikusokat az állampolgárokkal, (3) a KK mint társadalmi kísérlet.

Téma	Érvek	Ellenérvek
A részvétel ösztönzése	az állampolgárok demokráciába vetett bizalmának növelése növeli a politikai döntések legitimitását növeli az állampolgárok tudásszintjét közösségépítésre szolgál	az állampolgárokat nevelni kell az állampolgároknak nincs tudásuk arról, hogyan működik a helyi önkormányzat
Személyes kapcsolat a választókkal	a helyi társadalmi beágyazottság növelése	
Újonnan megválasztott képviselők (társadalmi kísérlet)	lehetőség újonnan megválasztott helyi képviselők számára	Az újonnan megválasztott képviselőknek nincs helyi politikai tapasztalatuk

2. táblázat: A megkérdezett politikusok érvei

Forrás: Oross–Kiss, 2023: 561

A részvétel ösztönzése

Az elhangzott érvek alapján a megkérdezett politikusok hitelt adnak a szakirodalom azon érveinek, miszerint a demokráciába, a demokratikus intézmények működésébe vetett bizalom növelésének fontos eszköze a részvételi költségvetés, aminek támogatása mögött az a szakirodalomban szintén gyakran említett érv is megjelent, miszerint a részvételi folyamatoknak edukatív funkciója van: a tanácskozás és a szavazás révén az emberek tanulhatják a demokráciát, tanulhatnak egymástól, a politikusoktól és a döntéshozatali folyamatokról. Vagyis a részvételi költségvetés bővíti a politikai ismereteket és növeli a helyi ügyek iránti elkötelezettséget.

Az interjúkban azonban megjelent a kifejezett értékek és a követett értékek közötti különbség is. Előfordult, hogy miközben a politikus elméleti szinten a közösségi költségvetés támogatásáról beszélt, nem kötelezte el magát az állampolgárok tényleges felhatalmazása mellett, mert megkérdőjelezte döntéshozatali képességüket és tudásukat. Ilyen érvelés esetén, bár tanúi lehetünk annak, hogy a szakirodalom által hangsúlyozott érvek elméletben visszhangra találnak a politikusok körében, de az állampolgárokról kialakult képük és a velük kialakított kapcsolataik nem támasztják alá az elméleti érveket.

Személyes kapcsolat kialakítása az állampolgárokkal

Az interjúalanyok érvelésében megjelenő másik csomópont az a meglátás, miszerint az olyan új fórumok, mint a közösségi költségvetés, egyfajta hidat képezhetnek az állampolgárok és a döntéshozók között, összekapcsolva a közszféra igényeit a politikai szféra preferenciáival. A választókkal kialakítandó újfajta kapcsolatok szükségességét elsősorban az új pártok képviselői hangsúlyozták, s a közösségi költségvetésben ezt látták visszaköszönni.

Ugyanakkor az interjúkból kiderült, hogy nem minden politikus támogatja ezt a fajta

kapcsolatot. Az egyik, helyi szinten már meghonosodott részvételi költségvetés tapasztalatairól, a helyi önkormányzati képviselők hozzáállásáról beszélve interjúalanyunk kifejtette, hogy a politikusok többsége nem jelent meg a folyamat során, és nem éltek az alkalommal, hogy elmélyítsék kapcsolataikat választóikkal. Bár a részvételen alapuló költségvetés eredeti ötlete tanácskozó fórumok szervezésére épült, ahol az állampolgárok lehetőséget kapnak ötleteik bemutatására, majd azok helyi képviselőkkel történő megvitatására, a gyakorlatban a képviselők többsége nem jelent meg a közösségi költségvetés részeként szervezett fórumokon.

Kísérleti terep

Egyes megszólalók szerint a közösségi költségvetés csak az első lépést jelenti, a részvételi folyamatok bővülésének kezdetét. E megközelítés szerint amennyiben az állampolgárok megszokják a döntésekben való részvételt, idővel még nagyobb mértékű beleszólást kívánnak majd, vagyis ha ezek a folyamatok sikeresek lesznek, szükség lesz szélesebb körű alkalmazásukra.

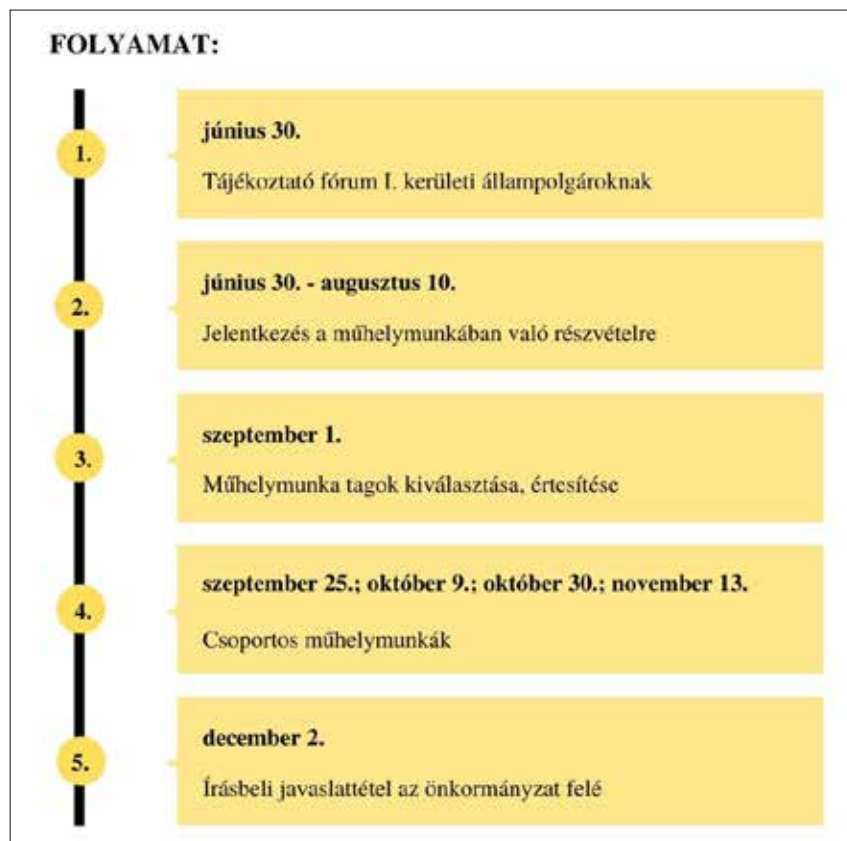
Más politikusok szkeptikusabban viszonyulnak ezekhez a kísérletekhez. Az egyik hagyományos párt képviselője úgy fogalmazott, hogy a részvételi döntéshozatali folyamatok csak helyi kezdeményezések, egy adott polgármester vagy más döntéshozók személyes kezdeményezései, és az interjúalany megkérdőjelezte azok nemzeti szinten történő alkalmazhatóságát.

Az állampolgári tanács hazai meghonosításának tapasztalatai

Az észak-lengyelországi Gdansk városában 2016-ban hozták létre az állampolgári tanács intézményét. Miután halálos áldozatokat is követelő árvíz sújtotta a várost, az állampolgárok elégedetlenek voltak a városvezetés intézkedéseivel. Civil nyomás hatására a városvezetés beleegyezett az állampolgári tanács létrehozásába. A helyiek számára egyértelművé vált, hogy a klímaváltozás hatására megnő az esélye hasonló katasztrófák bekövetkeztének a jövőben is. Az állampolgári tanács a klímaváltozás által okozott károk megelőzésére és kezelésére jó megoldásnak tűnt: a tapasztalatok szerint ezeken a deliberatív fórumokon az állampolgárok konstruktívan tudnak hozzájárulni az éghajlatváltozás mérsékléséhez helyi szinten. A gdanski állampolgári tanács közel 60, a város lakosságát képviselő ember részvételével jött létre. Az első alkalommal 19 javaslatot fogalmaztak meg a résztvevő állampolgárok, és ezek közül 16-ot szavaztak meg több mint 80%-os támogatottsággal, amelyeket a városvezetés elfogadott a korábbi megállapodás révén. Amikor 2017-ben ismét árvíz sújtotta a várost, az állampolgári tanácsnak köszönhetően már gyorsabban és hatékonyabban tudták kezelni a problémákat. A gdanski kezdeményezés nyomán több lengyelországi város is bevezette az állampolgári tanácsot, mint például Lubin vagy a főváros, Varsó (Resilience, 2017).

Hazánkban 2021-ben Budapest I. kerületében jött létre az első állampolgári tanács az

önkormányzat civil szervezetekkel való együttműködése folyamán, részben szintén az újonnan megválasztott polgármester választási ígérete alapján, amely a részvételiség növelését ígérte. Az I. kerületi városvezetés számára a gdanksi állampolgári tanács szolgált többek között követendő példának. Az állampolgári tanács létrehozását megelőzően egy tájékoztató lakossági fórumot tartott az önkormányzat. Ezután úgynevezett műhelymunka-sorozatra került sor, amelyen maguk a lakosok választhatták ki egy tanácskozási folyamat során a később alkalmazott részvételi módszert. A műhelymunkára a jelentkező kerületi lakosok közül 20 főt választottak ki, akik demográfiai szempontból leképezték a kerület lakosságát. A szeptember és november között megrendezett négy műhelysorozatot, melynek végén egy javaslatcsomagot állítottak össze a résztvevők az állampolgári tanács működéséről, képzett facilitátorok vezették. A műhely tagjai amellet, hogy megismerhették a részvételi demokrácia elveit és gyakorlatait külföldi példákon keresztül, azt is kiválaszthatták, hogy milyen ügyekkel és milyen értékek mentén működjön a jövőben a kerületi állampolgári tanács, amelynek létszámát szintén a résztvevők határozták meg.

1. ábra: A műhelymunka folyamata (Torma, 2022)

Annak ellenére, hogy az állampolgári tanácsot előkészítő műhelymunkák már önmagukban állampolgárokat bevonó részvételi folyamatok voltak, maga a 2022-ben elindítani tervezett állampolgári tanács létrejötte megghiúsult. Annak érdekében, hogy magyarázattal szolgáljunk a kudarc okaira, a továbbiakban bemutatunk három különböző nehézséget, amelyekkel az I. kerületi vezetés szembesült, és amelyek hozzájárulhattak ahhoz, hogy az állampolgári tanács végül nem valósult meg. Az azonosított problémák a következők: helyi politikai válság, a Covid-19 járvány okozta nehézségek, korlátozott jogi keretek.

Nagyban hozzájárulhatott az állampolgári tanács kudarcához a pandémia okozta helyzet és az emiatt meghozott korlátozó intézkedések. Több budapesti kerületben és vidéki városban halasztották el a részvételi költségvetés bevezetését, hiszen az inkluzív részvételi folyamatoknak fontos része a javaslatok, ötletek személyes megvitatása. 2021-2022-ben voltak példák budapesti vagy kerületi szinten arra, hogy áthelyezték a közösségi gyűlést vagy a részvételi költségvetést az online térbe. Annak ellenére, hogy az innovatív folyamatok így „megmenekültek”, a részvételi elemek erősen csorbultak. Az I. kerületi önkormányzat egyik munkatársával készített interjú elemzése során felmerültek olyan érvek, amelyek azt sugallják, hogy az állampolgári tanács megalakulását is akadályozták a pandémia okozta korlátozások, illetve az otthoni munkavégzésre való átállással csökkent a hivatal hatékonysága.

Az állampolgári tanács kudarcba fulladásának egyik fő oka minden bizonnyal az lehetett, hogy 2022-ben egy időközi önkormányzati képviselő-választáson a polgármester asszony és az őt támogató pártok képviselői elvesztették a közgyűlési többséget. Ugyanakkor már ennél korábban is patthelyzet alakult ki a képviselő-testületben, hiszen 2020 februárjában, nem sokkal a 2019-es önkormányzati választásokat követően, két képviselő kivált a többségi frakcióból, és nem támogatták tovább a polgármester asszony csapatát. Vagyis a polgármester asszony képviselőtestülettel való viszonya, a többségi támogatás hiánya nagyban hozzájárult a kezdeményezés kudarcához.

A harmadik és egyben utolsó általunk azonosított, kudarcra utaló jel az állampolgári tanács szervezése mögött lelhető bizonytalanságok lehettek. Az önkormányzati munkatárssal készült interjúban elhangzottak arra utalnak, hogy sem a képviselőtestület, sem a hivatal számára nem volt egyértelmű, milyen jogi háttérrel vagy döntéshozói szerepet lehet kidolgozni az állampolgári tanács számára. Ezt a bizonytalanságot jól mutatja a következő rövid idézet az interjúból: *„A tanács döntést nem hozhat, mert azt a mai jogszabályi környezet nem engedi meg. De azon kívül bármiféle javaslatot tehet. Szerintem az is elképzelhető, hogy kidolgoznak valamilyen fejlesztési tervet, amiről majd esetleg később a testület dönt”*. Az igaz, hogy a magyar önkormányzati rendszer nem teszi lehetővé, hogy az efféle állampolgári részvételi intézményeket döntéshozói szereppel ruházzák fel (a képviselőtestület megkerülésével). Azonban az állampolgári tanács által megvitatott és

megszavazott döntésekről, javaslatokról a képviselőtestület később szavazhat (ahogyan ezt fővárosi szinten teszik), így biztosítva jogi keretet a folyamatnak. Mindezek mellett, ha egy önkormányzat elkötelezett a hasonló részvételi és deliberatív folyamatok intézményesítése mellett, van némi mozgástere. Az egyik ilyen lehetőség – amelyre már itthon is van példa – határozatban rögzítése annak, hogy minden évben meg kell szervezni egy állampolgári tanácsot. Továbbá egy állandó részvételi iroda felállítására is van lehetőség, ahogyan a VIII. kerületben tették. A térségünkben létrejött sikeres és sikertelen gyakorlatok azt mutatják, hogy a lehetséges jogi keretek kihasználása és a részvételi folyamat kereteinek kidolgozása jelentős mértékben meghatározza a folyamat későbbi sikerességét. Az interjúból az is kiderült, hogy eleve korlátozott hatásköre lett volna az állampolgári tanácsnak az I. kerületben. Az önkormányzat inkább egy újabb véleményező fórumnak képzelte el a közmeghallgatások mellett, ahol a lakosok esetleg jelezhetik a számukra fontos vagy problémás ügyeket. Ez az elképzelés viszont távol áll az állampolgári tanácsnak attól a radikális demokrácia elméletében gyökerezett intézményétől, amely az állampolgárokat felelőséggel ruházza fel

Összefoglalás, következtetések

Annak ellenére, hogy terjedésük korlátozott, az utóbbi években hazánkban is egyre több olyan innovációval találkozhatunk, amelyek az állampolgárokat igyekeznek bevonni a politikai döntéshozás folyamatába. A képviseleti rendszer elmúlt évtizedekben bekövetkezett fejlődésének következtében Magyarországon innovatív folyamatok elsősorban helyi önkormányzati szinten indultak el. Magyarországon a legelterjedtebb demokratikus innováció a helyi önkormányzati szintű részvételi költségvetés, amelynek kialakításában gyakran civil szervezetek, társadalmi mozgalmak és szakértők is közreműködnek. Az első helyi szintű részvételi költségvetés 2016-ban indult el Budapest XIX. kerületében, de az első „hullám” 2019-ben kezdődött, amikor az ellenzéki pártok győzni tudtak Budapest több kerületében és a főpolgármesteri pozíciót is elnyerték az önkormányzati választásokon. Bár a részvételi költségvetés nem tartozik a magyarországi baloldali pártok prioritásai közé, a gyakorlat elterjedése azután kezdődött el hazánkban, hogy ezek a pártok jelentős pozíciókhoz jutottak. Ez a jelenség illeszkedik a szakirodalomban jól dokumentált trendbe, amely szerint az ideológiai centrumtól balra helyezkedő pártok nagyobb mértékben támogatják az állampolgárok bevonását a döntéshozatali folyamatokba (Geissel – Hess, 2017).

A tanulmány alapján megállapítható, hogy az eddig Magyarországon megvalósított részvételi költségvetési gyakorlatoknak több olyan közös jellemzőjük van, amelyek korlátozzák a kiteljesedésüket. A legtöbb esetben ezek még kezdeti, előkészítő szakaszban vannak, ezért nem rendelkeznek kidolgozott jogi háttérrel, amely biztosítaná a stabilitást és a kontinuitást. A jogi háttér hiányának oka, hogy a magyar önkormányzati rendszerben nehéz olyan módosításokat

végrehajtani, amelyek lehetővé tennék az állampolgárok nagyobb mértékű részvételét a döntések végrehajtásában. Ezenkívül a meglévő részvételi költségvetési gyakorlatokra jellemző a projektalapú tervezés, valamint az, hogy a teljes költségvetésnek csak kis hányadát fordítják erre a célra, és az egyes nyertes ötletek támogatására szánt keret is korlátozott.

A politikusokkal készített interjúkban a részvételen alapuló költségvetés-tervezés bevezetése melletti három fő érvcsoporthat figyelhető meg. Az első gyakran felmerülő elem a részvétel ösztönzése, ami megnövelheti a demokratikus intézményekbe vetett állampolgári bizalmat, és a demokrácia szempontjából is edukatív funkciója van. Annak ellenére, hogy az említett érvcsoporthat egybecseng a szakirodalomban taglalt elméleti állításokkal, a megkérdezett politikusok nincsenek teljes mértékben meggyőzve az állampolgárok teljes körű meghatalmazásának szükségességéről a döntéshozatali folyamatokban. A következő gyakran felmerülő indok a részvételi költségvetés bevezetésére (ami leginkább az újonnan mandátumot szerző képviselők részéről hangzott el) a személyes kapcsolatok kialakítása és elmélyítése az állampolgárok és a politikusok között. Végül a harmadik és egyben utolsó érvcsoporthat a részvételi költségvetést egy kísérleti eszközként azonosította. Ebben az esetben a politikusok reményei szerint a részvételi költségvetéssel az állampolgárok hozzászoknak a részvételiséghez és ennek köszönhetően a későbbiekben nagyobb szerepet fognak játszani a döntéshozatali folyamatokban.

Bár a hazai részvételi költségvetési gyakorlatokban számos tényező korlátozza azok kiterjedését, az utóbbi évek folyamatai alapján megállapítható, hogy a részvételi költségvetés meghonosodásának reális esélyei vannak Magyarországon, szemben az állampolgári tanáccsal. A tanulmányban bemutatottak alapján kirajzolódnak olyan különbségek, amelyek magyarázatot adhatnak a részvételi költségvetés részleges sikerére Magyarországon, illetve az állampolgári tanács kudarcaira. A részvételi költségvetés gyakorlatát 2019 után a Fővárosi Önkormányzat mellett több kerületben és vidéki városban is bevezették. Az ezt támogató társadalmi mozgalmakkal kapcsolatba kerültek magyarországi zöld aktivisták, akik zászlójukra tűzték meghonosítását. Emellett egyes civil szervezetek (pl. K-Monitor) rendszeresen monitorozzák az egyes közösségi költségvetési folyamatok működését. A részvételi költségvetés nemzetközi szinten is az egyik legismertebb és leginkább ösztönzött demokratikus innováció. Elterjedésében jelentős szerepet játszik a Világbank, amely különböző eszközökkel támogatja például fejlődő államok esetében a bevezetését, ami az önkormányzatokat inkluzívabb és átláthatóbb működésre ösztönözheti (Anwar, 2007).

A részvételi költségvetéssel ellentétben az állampolgári tanács nem rendelkezik széles körű támogatottsággal a politikai pártok és civil szervezetek részéről hazánkban. A Hand Szövetség kivételével nincsenek olyan mértékű társadalmi mozgalmi támogatói, mint a részvételi költségvetésnek. Magyarországon az egyetlen kísérlet évekkal a részvételi költségvetés megjelenése

után történt, egy olyan politikai és társadalmi környezetben, amely kevésbé volt kedvező. Az állampolgári tanács nemzetközi szinten is kevésbé ismert, és nem állnak mögötte olyan jelentős szervezetek, mint a Világbank a részvételi költségvetés esetében. Az OECD ugyan felsorolja az állampolgári tanácsot mint innovatív eszközt az állampolgárok bevonására, de csupán ajánlásokat fogalmaz meg a gyakorlattal kapcsolatban (OECD, 2020). Ez abban is megmutatkozik, hogy jelentősen kevesebb helyen honosodott meg világszerte, és nincsen jól ismert, rugalmas módszertana, mint a részvételi költségvetésnek.

Felhasznált irodalom:

- Anwar, Shah (2007): *Participatory Budgeting*, Public Sector Governance and Accountability Series, Washington, D.C.: World Bank
<https://documents.worldbank.org/en/publication/documents-reports/documentdetail/635011468330986995/Participatory-budgeting>
- Braun, Virginia & Clarke, Victoria (2006): Using thematic analysis in psychology, *Qualitative Research in Psychology*, 3:2, 77–101, DOI: 10.1191/1478088706qp063oa
- Elstub, Stephen, & Oliver Escobar (2019): *Defining and Typologising Democratic Innovations*, in: S. Elstub – O. Escobar: *Handbook of Democratic Innovation and Governance*, Edward Elgar Publishing, <https://doi.org/10.4337/9781786433862.00009>
- Elstub, Stephen & Oliver Escobar (2019): *Defining and Typologising Democratic Innovations*, in: *Handbook of Democratic Innovation and Governance*, by Stephen Elstub and Oliver Escobar, 11–31. Edward Elgar Publishing <https://doi.org/10.4337/9781786433862.00009>.
- Geissel, Brigitte & Hess, Pamela (2017): ‘Explaining Political Efficacy in Deliberative Procedures – A Novel Methodological Approach’. *Journal of Deliberative Democracy* 13 (2). <https://doi.org/10.16997/jdd.280>.
- Kákai László (2019): Az önkormányzatok és lehetséges partnerei közti együttműködés szintjei és gyakorlata, Comitatus, 2019 Tél pp. 13–22.

- Oross Dániel – Kiss Gabriella (2021): More than just an experiment? Politicians arguments behind introducing participatory budgeting in Budapest, *Acta Politica*, <https://doi.org/10.1057/s41269-021-00223-6>
- OECD (2020): *Innovative Citizen Participation and New Democratic Institutions: Catching the Deliberative Wave*, Paris, Organisation for Economic Co-operation and Development, https://www.oecd-ilibrary.org/governance/innovative-citizen-participation-and-new-democratic-institutions_339306da-en.
- Pataki György (2007): Bölcs „laikusok” - Társadalmi részvételi technikák a demokrácia szolgálatában, *Civil szemle* 4. évf. 3-4. szám, pp. 144-156.
- Sintomer, Yves – Röcke, Anja – Herzberg Carsten (2016): *Participatory Budgeting in Europe - Democracy and public governance*, London, Routledge
- Tamás Veronika (2020): Az önkormányzatok és a helyi társadalom integrációja, in: Kovách Imre (szerk.): *Integrációs mechanizmusok a magyar társadalomban*, Társadalomtudományi Kutatóközpont – Argumentum Kiadó, Budapest
- Torma, Vivien (2022): 'Rólunk? Velünk! – Társadalmi Marketing Az I. Kerületi Állampolgári Tanács Népszerűsítéséhez', Other, BCE, http://publikaciok.lib.uni-corvinus.hu/publikus/tdk/torma_v_2022.pdf.

Zongor Gábor¹

A MAGYARORSZÁGI AUTONÓMIA HELYZETÉNEK BEMUTATÁSA A KÖZNEVELÉSI INTÉZMÉNYEK PÉLDÁJÁN

PRESENTING THE SITUATION OF AUTONOMY IN HUNGARY USING THE EXAMPLE OF PUBLIC EDUCATION INSTITUTIONS

Absztrakt

A jelenlegi magyar hatalomgyakorlás rendszerét az autonómiák fokozatos és folyamatos visszaszorítása jellemzi. A 2010-es évektől kezdődően az önkormányzati, a szakmai, a gazdasági, a szervezeti, az intézményi és a személyi autonómiák szerepe és jelentősége fokozatosan csökkent. Az autonómia kérdése sokféleképpen jelenik meg a köznevelési intézményekben, jelesül az iskolákban. Vizsgálódásom tárgya elsődlegesen a közintézményi autonómia alakulása az iskolákban, valamint az autonómia hiányának hatása a társadalmi folyamatokra és az ország jövőjére. Milyen következményei vannak annak, hogy a szubszidiaritás elve a gyakorlatban alig, vagy elvétve érvényesül? Milyen változásokra lenne szükség az autonómiák megerősítéséhez, és ebben van-e szerepe az iskoláknak?

Kulcsszavak: autonómia, helyi önkormányzat, szubszidiaritás, köznevelés, központosítás

¹ Dr. Zongor Gábor jogász, 1990 és 1998 között a Veszprém Megyei Önkormányzat közgyűlésének elnöke, 1998 és 1999 között országgyűlési képviselő, a Comitatus Önkormányzati Szemle folyóirat szerkesztőbizottságának alapító elnöke, 1999–2016 között a Települési Önkormányzatok Országos Szövetsége főtákará. (zongor53@gmail.com).

Absztrakt

The current Hungarian system of governance is characterised by a gradual and continuous reduction of autonomy. Since the 2010s, the role and importance of autonomy in the areas of self-government, professional, economic, organisational, institutional and personal autonomy has gradually decreased. The issue of autonomy is manifested in many ways in public education institutions, especially in schools. My main focus is on the development of institutional autonomy in schools and the impact of the lack of autonomy on social processes and the future of the country. What are the consequences of the fact that the principle of subsidiarity is hardly or only partially applied in practice? What changes are needed to strengthen autonomy and is there a role for schools in this?

Keywords: autonomy, local government, subsidiarity, public education, centralisation

Az autonómiáról általában

Az ember alapvetően közösségi lény, miközben minden ember önálló egyéniség, személyiség és megismételhetetlen. Az egyén és a közösség viszonyrendszerében értelmezhető az autonómia kérdése. Minden ember törekszik függetlenségének, szabadságának és egyediségének kiteljesítésére, megőrzésére, miközben sokféle közösség tagjaként alkalmazkodnia kell az őt magába foglaló csoport fő szabályaihoz, kialakult, megélt, szokássá vált, vagy írott és jogszabályban rögzített normáihoz. A közösség és az egyén egymásra hatása és az egyes ember autonómiájának mértéke koronként, korszakonként eltérő és változó. Az európai történelemben Zsinka László az autonómiatörekvések három nagy időszakát különbözteti meg (Zsinka, 2022). Az autonómia az emberi jogok deklarálása és uralma óta a polgári társadalmakban erősödött meg és a második világháborút követően, az 1970-es évektől vált általánossá Európában.

Ugyanakkor az egyéni emberi jogok és a közösségi társadalmi szabályok közötti ütközések folyamatosak, míg a viták intenzitása időnként változó mértékű.

Az egyéni autonómia mellett az egyes közösségek autonómiájáról is beszélhetünk. Így a legkisebb közösségi autonómia a család, amelynek funkciója és belső viszonyrendszere is koronként eltérő volt, de mint közösségi alapegység a mai napig megmaradt.

Az autonómiák térbeli rendszerében az alap a lakóközösség, amely önmagában, vagy egyesített formában alkotja a települési önkormányzatot. Ennek az alapegységnek az erejét a képviseleti demokráciákban a választások biztosítják. A település közössége, a választójoggal rendelkező autonóm személyek révén a választások során ruházza fel a képviselőket és a települést vezető polgármestert egyes jogosítványaik közös ellátására. A település mint sajátos érdekkör

autonómiájának megvalósítója és képviselője itt a demokratikus választások eredményeként kerül pozícióba.

A közösségi autonómia következő szintje egyes országokban a regionális, vagy megyei/területi önkormányzat. Magyarországon ez a szint lényegét tekintve nem létezik, ugyanis a vármegyei önkormányzatok érdemi döntési jogosítvánnyal, közszolgáltatási feladattal már nem rendelkeznek, csupán közvetítő, koordinatív funkciót töltenek be. Ugyanakkor szükség volna arra, hogy érdemi területi autonómia képviselőjévé váljanak Magyarországon is a vármegyei közgyűlések. Ehhez azonban az **önkormányzati** középszintet rehabilitálni kellene.

„Az autonómia léte és mértéke határozza meg, hogy egy adott országban milyen erős a helyi önkormányzás és miképpen érvényesül az önkormányzatiság.” (Zongor, 2021: 51)

A választott érdemi középszint hiányában az ország egésze a következő autonómiaszint. Magyarország autonóm állam az európai és a világ államainak közösségében. A nemzetállami autonómia mértéke és mélysége az egyesített, közösített Európai Unióban napi vita tárgya.

Az egyén léte és tevékenysége sem értékelhető önmagában. Minden ember valamilyen területen részt vesz a kisebb nagyobb közösségi munkamegosztásban. A munkában való szerepvállalás többnyire egyfajta szakmai hozzáértést igényel, amelynek révén az egyes szakmák is autonómiákat képeznek. Ennek egyik korai megnyilvánulása volt például a különféle céhek, majd kamarák létrejötte. A szakmai autonómia kifejeződésének sokféle módja alakult ki, amiben szerepet játszik a szakmai képzés. Emellett egyre több területen jöttek létre a gyakorlat által kérieltlen a szakmai protollok, majd benchmarkok. A szakmai evidenciák képezik az alapját a szakmai autonómiáknak.

A normál működés feltételezi, hogy a közös tevékenységet ellátók szervezeteket, szerveződések szabadon hozhassanak létre. A szélesebb közösség által meghatározott keretek között létrejövő szervezetek is sajátos autonómiát képeznek. A szervezeti autonómia garantálja a mindennapi működés biztonságát, a tevékenységek tervezhetőségét, hatékonyságának növelését, átláthatóságát és még sokféle egyebet. Nem véletlen, hogy a helyi önkormányzatok tekintetében az Európa Tanács által 1985-ben elfogadott Helyi Önkormányzatok Európai Chartája elvárja az önkormányzatok szabad igazgatási szervezet alakítási jogát. Ebből a szempontból is korlátos a jelenlegi vármegyei önkormányzatok helyzete azáltal, hogy a Magyarország helyi önkormányzatairól szóló 2011. évi CLXXXIX. törvény (továbbiakban: Mötv.) „lényegében kizárja hatásköri generális klauzula elvének az alkalmazását.” (Balázs 2017: 10)

A szervezeti autonómián belül sajátos kört képviselnek az intézmények, azon belül is a közintézmények. Vannak közöttük olyanok, amelyek függetlenségét magas szintű jogszabályok biztosítják, gondoljunk csak például a Magyar Tudományos Akadémiára. Ugyanakkor a közintézmények egy átfogó szervezetrendszer részei és jogszabályokban meghatározott tevékenységi kört láthatnak el. A szabályok által körülírt mozgástéren belül azonban a szakmaiságra alapulva

működik az intézményi autonómia. A közintézményi autonómia magába foglalja a szakmát gyakorló ellátók és a szolgáltatásban részesülők (betegek, rászorultak, tanulók stb.) közös érdekét és megjelenítését. A közszolgáltatást nyújtó intézmények akkor tudnak sikeresek és eredményesek lenni, ha a belső működésükben a különféle érdekkörök között megvalósul a párbeszéd és a partnerség, valamint érvényesülnek a szakmai törvényszerűségek. Mindez pedig feltételezi, hogy az egyes személyek egyéni autonómiája és a közösségi autonómia harmóniában működik együtt.

Az iskolaügy átalakításáról

Magyarországon a rendszerváltozást követően létrejött helyi önkormányzatokra hárult az állam által vállalt közszolgáltatások túlnyomó többségének biztosítása. A települési önkormányzatok a feladatok és felelősségek széles körét kapták meg, így a legfőbb közszolgáltatókká váltak. Jellemzően a közoktatási, az egészségügyi, a szociális ellátási, a kulturális és közművelődési szolgáltatások a szétaprózódott települési önkormányzatok kompetenciájába tartoztak a településüzemeltetési és infrastrukturális feladatokon túl. A megyei önkormányzatok egyfajta kiegészítő, kiegészítő szerepet játszottak azáltal, hogy a speciális közép fokú közszolgáltató intézményeken túl a települési önkormányzatoktól felajánlásuk esetén, a szubszidiaritás jegyében át kellett venniük a közszolgáltatási feladatot. A megyei feladatátvétel jellemzően intézményátvételt is jelentett.

A közszolgáltató helyi önkormányzati rendszerben jelentős változtatás történt a 2010-es kormányváltást és az alkotmányt felváltó alaptörvény megszületését követően meghozott sarkalatos törvények sorozatában.

Jelen elemzésem a közintézmények sokasága közül a köznevelési iskolákra korlátozódik, amelyben azt vizsgáltam, hogy egy viszonylag jól körülhatárolható intézménytípusban miként alakult az államosítással az autonómia kérdése.

Az Möt. a helyi közfeladatok köréből – az óvodák fenntartását meghagyva – kivette a köznevelési intézmények fenntartását az önkormányzati kompetenciából. A tényleges váltásra, a települési iskolák államosítására 2013-tól került sor, kivéve a megyei önkormányzatokat, amelyek már 2012-től elvesztették teljes intézményhálózatukat. Magyarországon immáron több mint 10 esztendeje az iskolai köznevelés nem helyi közügy. Ugyanakkor iskolafenntartó lehet alapítvány, egyház, sőt nemzetiségi önkormányzat is, így a települési önkormányzatok a korábban fenntartott iskoláik egy részét „közfelelősségük” érvényesítése érdekében átadták a nem állami fenntartóknak.

Az általános és középiskolák államosítása két lépcsőben történt. Először a 3 ezer lakos alatti településeken lévő iskolák kerültek teljeskörűen állami fenntartásba. Ekkor még a nagyobb települések megkapták a jogot az iskolák üzemeltetésére. Ebben a szakaszban lehetőség volt arra, hogy a lakosság számától függetlenül az önkormányzat döntése alapján részleges vagy teljes feladatátadásra kerüljön sor. A fenntartás és a működtetés megosztottságán változtatott a

kormány azáltal, hogy 2017-től gyakorlatilag az iskolákhoz a közétkeztetést kivéve a települési önkormányzatoknak elvileg nincsen köze.

Az önkormányzati iskolák a Klebelsberg Intézményfenntartó Központ (továbbiakban: KLIK) alá kerültek, ami Radó Péter oktatáskutató sommás megállapítása szerint: „Az iskolák önálló regisztrált szervezetként való megszüntetése és beolvasztásuk a központi kormány dekoncentrált szervezeteiként működő tankerületi központokba. (Az iskolák jogilag a tankerületi adminisztratív központok „telephelyeiként” működnek.)” (Radó 2024: 82)

Önmagában az a tény, hogy az iskolákkal kapcsolatban azoktól a települési önkormányzatoktól is megvonták a működtetés jogát, amelyek erre önerőből is képesek lettek volna, lényegében a szubszidiaritás figyelmen kívül hagyását jelentette.

A fenntartói szerepváltásnál az intézményi autonómia szempontjából még lényegesebb változtatásokra került sor az intézmények belső működését illetően. A leglényegesebb az intézményvezető, az iskolaigazgató státuszát érintette. A helyi képviselő-testület helyett az igazgatói kinevezés felcsúszott a miniszteri, minisztériumi szintre. A pályázó jelöltekkel kapcsolatos helyi önkormányzati és tantestületi, valamint szülői és diákönkormányzati véleményeket nem vették figyelembe, vagyis a helyi, lokális szempontokat felülírták külső, gyakran nehezen értelmezhető szempontok. A szakmaiak helyett sokszor személyes, szubjektív szempontok érvényesültek, és a döntések szakmai indokolása is elmaradt. Az igazgató ezáltal elsődlegesen a felettes szerveknek tartozott felelősséggel. Másrészt az igazgató nem tartozott a továbbiakban felelősséggel az intézmény költségvetéséért, mivel ilyen nem is volt, megszűnt az iskola dolgozóival kapcsolatos munkáltatói joga, kezdetben semmilyen pénzzel nem rendelkezett. Később havi 50 ezer forintos kerettel rendelkeztek az igazgatók, amely összeg lényegében semmire sem alkalmas, így az intézménnyel kapcsolatos apróbb karbantartási, javítási munkálatokat is a tankerületnek kell megoldania.

Az iskolákat a fenntartóváltással lényegében „kiszakították” a településből, aminek következtében ezek az intézmények elvesztették mindazt a helyi összefogásban és segítségnyújtásban rejlő erőt, ami addig biztosította a mindennapi működtetést. A központosított rendszer még az adományok elfogadásának lehetőségét is elvette az iskola vezetésétől.² Természetesen az emberi kapcsolatoknak köszönhetően ez az eltávolodás eltérő mértékű az egyes településeken, sőt, sok helyen az iskolák önkormányzati „támogatása” sem szűnt meg, de mindez atipikus és tovább homályosítja a valóságos képet.

Természetesen a megfogalmazott kritika nem jelenti azt, hogy a 2010 előtti rendszer jó lett volna, hiszen akkor más irányú befolyásolások gátolták az intézményi autonómiát, viszont az iskola helyi identitást megőrző és fejlesztő szerepe egyértelműen érvényesült, valamint az intézményvezető

² Lásd: A 16/2023. (VI. 9.) BM utasítást a belügyminiszter irányítása, felügyelete alatt álló szervek és intézmények részére felajánlott adományok elfogadásának rendjéről szóló szabályzat kiadásáról.

kinevezésének rendszere is növelte egyéni szabadságfokát, autonómiáját. Amiben gyenge volt az önkormányzati fenntartó, az a szakmai kontroll. Sem a polgármester, sem a képviselő-testület nem alkalmas oktatási, nevelési szakmai kérdésekben döntésre, így az állami, szakmai vonal erősítése indokolt lett volna.

Kezdetben a KLIK részeként az összes járásban létrejöttek a tankerületek, így a főváros 23 kerületén túl 174 vidéki járásban, 3560 regisztrált szakértővel. 2017-től a KLIK helyére a Klebelsberg Központ lépett, miközben a tankerületek összevonására került sor. Jelenleg 51 vidéki és 9 fővárosi tankerületi központ működik. Így a köznevelést segítő központok még távolabb kerültek a településektől, miközben a mindennapi működésben továbbra is nehézségek vannak. Több tankerületben is előfordul, hogy a központtól több mint egy órányi távolságra található közúton a legtávolabbi iskola. Például Gyulától Ecsegfalva 83 km-re, 1 óra 15 percre van, Szigetvártól Mágocs 68 km, vagyis 1 óra 8 perc, Bajától Solt 75 km, 1 óra 7 perc, Siófok és Mésztegyenyő távolsága 92 km, ami 1 óra 5 perc, Kaposvárról Barcs 65 km, 1 óra 1 perc és Kaposvárról Berzence 67 km, 1 óra 2 perc távolságra van.

A közoktatásügy jelenéről

Az államosítás egyik indoka a kistelepülési önkormányzatok iskola fenntartására való alkalmatlansága, másrészt a felzárkóztatás és a színvonal egységesítése és növelése volt. A szakmaiság erősítésének szükségességével mindenki egyetértett. Ehhez azonban egy egységes és a különféle szakmai érdekkörök által is átbeszélte koncepció kellett volna. „De nincs ilyen koncepció. Nincs semmilyen koncepció – ez a baj.” (Gloviczki, 2022) Ezt az a Gloviczki Zoltán nyilatkozta, aki a második Orbán-kormányban volt közoktatásért felelős helyettes államtitkár, majd az Oktatási Hivatal elnöke, jelenleg az Apor Vilmos **Katolikus Főiskola rektora, így belülről is jól láthatta az iskolák autonómiájának csorbítását, ami számára a tankönyvek központosításával vált elviselhetetlenné.**

A köznevelés intézményrendszerének 2013/2014-től történt jelentős átalakítása következtében többféle fenntartói típus jött létre. A települési önkormányzatok iskolákat nem tarthatnak fenn, csak óvodákat. Ezzel szemben a nemzetiségi önkormányzatok valamennyi típusú köznevelési intézményt létrehozhatnak és fenntarthatnak. Ugyanez vonatkozik az egyházakra és vallási tevékenységet végző szervezetekre, valamint az alapítványokra és természetesen az államra.

Fenntartó típusok szerinti főbb adatok, 2019/2020

Típus	Óvoda	%	Általános iskola	%	Középfokú	%
Települési önkormányzatok	3719	81	0	0	0	0
Nemzetiségi önkormányzatok	56	1	73	2	9	0,4
Tankerületi központok	97	2,5	2760	77	455	20,3
Egyéb állami	16	0,5	37	1	871	38,8
Egyházak	378	8	546	15	464	20,7
Egyéb fenntartók	342	7	185	5	444	19,8
Összesen	4608	100	3601	100	2243	100

Forrás: saját szerkesztés a KSH adatai alapján

A Központi Statisztikai Hivatal adatai szerint az egyházak és nemzetiségi önkormányzatok egyre növekvő arányú feladatellátást végeznek. Ugyanakkor a számok és arányok pontos összevetése az egyes időszakokban eltérő mutatók miatt teljeskörűen nem lehetséges, sőt némileg félrevezető, mivel a 2024-es adatoknál az óvodák esetében az önkormányzat mint fenntartó meg sem jelenik, hanem az állami fenntartás részeként szerepel.

Az alap- és középfokú oktatási rendszer intézményeinek száma és fenntartó szerinti megoszlásuk (2024)

Oktatási-képzési intézmény típusa	Intézmény száma	Állami %	Egyházi %	Magán %
Óvoda	4675	81,7	10,6	7,7
Általános iskola	3550	75,5	17,3	7,2
Gimnázium	880	32,5	27,5	42
Szakképző iskola	462	-	-	-
Technikum, szakgimnázium	758	-	-	-

Forrás: KSH STADAT 23. 2024. augusztus és OH-KIR 2024

Ahogy a társadalmi folyamatok sokasága esetében, így a közoktatás területén is időszakosak és hiányosak az elérhető adatok. Nem feledkezhetünk meg azonban a kutatási törekvésekről sem, így fontos, mélyebb szakmai elemzésekhez szükséges adatokat tartalmaz a Varga Júlia szerkesztette *A közoktatás indikátorrendszere 2023* című kiadvány.³

A fenntartói struktúraváltás és a szakmai minőség alakulásának összevetéséhez megbízható adatok alig állnak rendelkezésre. A legismertebb szakmai minősítés az ún. PISA-jelentés (angolul: Programme for International Student Assessment, magyarul: a nemzetközi tanulói teljesítménymérés programja). A PISA-jelentés szerint a világ országai sorában 2012-ben a 39., míg 2018-ban a 33. helyen álltunk, de továbbra is az OECD-tag országok (angolul: Organisation for Economic Co-operation and Development, magyarul: Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Szervezet) átlaga alatt szerepel Magyarország. Öröndetes, hogy a 2022-es felmérésben már a 28. helyen szerepel, Magyarország és 1 ponttal meghaladja az OECD-átlagot.⁴ A legújabb PISA-jelentés ugyanakkor

³ Lásd: <https://kti.krtk.hu/kategoria/publikaciok/kti-kiadvany/indikator-kotet/> (letöltve: 2024. június 5.)

⁴ Lásd: https://www.oktatas.hu/pub_bin/download/kozoktatasi_nemzetkozi_meresek/pisa/PISA2022.pdf (letöltve: 2025. május 7.)

rámutat arra, az „eredmények értelmezésekor figyelembe kell venni, hogy „a Covid19-járvány a tanulói teljesítményre nagyon jelentős hatással volt.” (PISA, 2022: 6)

Szerencsére vannak települések, amelyek kíváncsiak arra, hogy milyen hatása volt és van az államosításnak a korábbi iskolájuk teljesítményére. A Nemzeti Közzolgálati Egyetemen 2022. november 4-én, a „VIII. Önkormányzatiság napjainkban” című konferencián Tóth József, Polgár város polgármestere beszélt „Merre tovább önkormányzatok? – önkormányzati közzolgálatások helyzete” címmel a városi kutatásuk eredményéről. Míg 2008-ban az iskola költségvetésében az önkormányzati hozzájárulás 32% volt, addig 2012-re ez az arány 10%-kal növekedett, noha a teljes költségvetés ezalatt a négy év alatt csupán 2%-kal emelkedett. Ma nem ismert, hogy mennyibe kerül ténylegesen az iskola fenntartása. A „telephelyként” működő iskoláknak nincs önálló költségvetése, de ennél még átláthatatlanabb a helyzet. „Az összes közoktatási kiadás egyetlen költségvetési soron szerepel.” (Radó 2024: 83)

A Polgár város önkormányzata által készített kimutatásból látható, hogy miközben az élveszületések száma enyhe emelkedést mutat, vagyis növekszik az iskoláskorúak száma, aközben az utolsó önkormányzati fenntartási évhez képest a tanulólétszám folyamatosan csökkent. Érzékelhető, hogy a helyi családok és gyermekek kötődése a helyi iskolához gyengült. Ennek következtében értelemszerűen a tanulócsoportszám is csökkent.

Ugyanakkor az egy tanulóra eső hiányzás több mint kétszeresére növekedett, illetve az igazolatlan hiányzás több mint háromszorosára. A minőségromlást talán legjobban a továbbtanulási lehetőségek jelzik: míg 2012-ben a 8. osztályos tanulók csaknem 60%-a érettségit adó iskolában tanult tovább, addig 10 évvel később csupán egyharmaduk. Ezek a tények és adatok azt jelzik, hogy a konkrét városi iskola esetében az államosítás nem javított az iskolai oktatás, nevelés helyzetén.

**Polgár Vásárhelyi Pál Általános Iskola
adatok**

Tanév	létszám	Tanuló- csoport (oszt./+ isk.ott-hon+ napközi)	1 tanulóra eső hiányzás (ó)	1 tanulóra eső igazolatlan hiányzás (ó)	8. évfolyam létszáma	Tovább- tanulás: <i>Érettségít adó iskola</i>	Tovább- tanulás: <i>Szakma</i>
2011/2012	629	24/38	72,8	4	74	43	34
2012/2013	603	24/38	47,2	3,57	70	42	28
2013/2014	591	24/38	38,7	3,02	69	47	22
2014/2015	578	22/36	42,6	3,73	54	26	28
2015/2016	543	23/39	41	2,2	62	30	32
2016/2017	525	23/36	112	5,1	65	49	16
2017/2018	482	23	109	10	58	23	35
2018/2019	441	23	133	11	33	11	22
2019/2020	419	22	92	11	50	18	32
2020/2021	403	21	137	13	40	18	22
2021/2022	379	19	179	14	33	11	22
2022/2023	359	18	-	-	-	-	-

Forrás: Polgár város önkormányzata

Közismert, hogy a pedagóguspálya már évtizedek óta nem vonzó, így erre a szakmára is az elöregedés a jellemző. A következő adatsor egy „pillanatsfelvétel” a konkrét iskola pedagógusainak életkoráról.

Pedagógusok életkor szerinti megoszlása a 2012/2013-as tanévben Polgár városában

Életkor:	25 év alatti	25–29 év	30–34 év	35–39 év	40–44 év	45–49 év	50–54 év	55–59 év	60–64 év
Létszám	0	3	4	0	7	9	8	12	0

Forrás: Polgár város önkormányzata

Tíz esztendővel ezelőtt a pedagógusok átlag életkora 47,8 év volt. A jelenlegi helyzetre vonatkozóan ugyan nincsen adat a tankerülettől, de hozzávetőlegesen ki lehet következtetni a mostani korösszetételt.

Polgár város önkormányzata végső soron nem látta biztosítottnak a település iskolájának megfelelő jövőjét, ezért kezdeményezésükre 2023 szeptemberétől a Hajdúvidéki Református Egyházkerület fenntartásába került a Polgári Vásárhelyi Pál Általános Iskola. A fenntartóváltástól a biztosabb értékközvetítést, új lehetőségeket, az oktatási-nevelési paletta gazdagítását várták, amit jelzésük szerint az élet azóta igazolt. Ahogy dr. Faragóné Béres Edit alpolgármester tájékoztató levelében írja: „2024 szeptemberében 3 első osztály indul az iskolában, a nevelőtestületben kiegyensúlyozott, nyugodt a légkör, a gyermekek magatartása is jó irányban fejlődik, városi rendezvényeink aktív

közreműködői. Tudjuk, hogy több időre van szükség a látványos változás eléréséhez, de az eddigi eredményeket látva bizakodóak vagyunk.”

Természetesen ez csupán egy kiragadott példa, amiből nem lehet általános következtetéseket levonni. Nyilvános adatok viszont csak részlegesen állnak rendelkezésre. Az Országos Oktatáskutató és Fejlesztő Intézet, amely az oktatási ágazat stratégiai kutató-fejlesztő és szolgáltató intézménye volt, 2019-ben beolvadt az Oktatási Hivatalba, és azóta lényegesen kevesebb nyilvános elemzés, értékelés olvasható a hivatal honlapján (<https://www.oktatas.hu/>).

Az oktatásügy jelenéről szólva nem lehet szó nélkül hagyni a pedagógustársadalom javadalmazásának kérdését sem. A béremelésüknél alkalmazott sajátos számítási mód következtében az ígért életpályamodell helyett jelentős leszakadás figyelhető meg a tanárok és pedagógusok bérénél a diplomás minimálbérhez képest is. A tisztas értelmiségi léthez szükséges megélhetési feltételek hiánya is nehezíti a pedagógusok személyi autonómiájának megőrzését. A pedagógusbérek alakulásánál is az a sajátos magyar helyzet érvényesül, hogy a bekövetkező, adott esetben kedvező irányú korrekciót a következő években nem építik tovább, így időszakonként ismét belső feszültségek alakulnak ki, és korrekcióra szorul a rendszer.

Platthy Iván tanár, nyugalmazott egyházügyi címzetes államtitkár egy rövid vitairatban többek között felveti, hogy amennyiben a központosítás következményeként létrehozott tankerületi központokat megszüntetnék, abban az esetben az „ott foglalkoztatott pedagógusok a képesítésüknek megfelelő oktató-nevelő munkába állásukkal enyhülne a jelenlegi pedagógus hiány is. A Tankerületi Központok megszűnésével felszabaduló több milliárd forint jelentős béremelést biztosítana a pályán lévő kb. 122000 pedagógus számára.” (Platthy, 2022: 2) A megfogalmazott javaslatok összességében az iskolai autonómiák visszaállítására és a szakmaiság erősítésére irányulnak.

Következtetések

Az autonómiák alakulása szempontjából eltérő mértékű felelőssége és feladata van az államnak, az önkormányzatoknak és az egyénnek. A központosító állam uralma miatt azonban a központi hatalom felelőssége meghatározó!

Az iskolák autonómiájának sérülése és felszámolása hosszú távon okoz károkat. A tanulók eligazodása a világban feltételezi, hogy nyitott, kritikus, felkészült és vitaképes diákok kerüljenek ki az iskolákból. Ehhez azonban olyan feltételeknek kell teljesülniük, amelyek lehetővé teszik a célok megvalósulását. Ezért is kiemelkedően fontos a pedagógustársadalom autonómiájának megerősítése a megtörése helyett, mivel a pedagógusi példa kihat a diákok jövőjére és az ország hosszútávú innovációs képességére.

Természetesen a pedagógustársadalom állapotát nagyon sok minden befolyásolja, így nem feledkezhetünk meg a pályaválasztás motivációiról, a képzési rendszerről sem. Az oktatási rendszer

jellegzetessége, hogy a minőség állapota csak hosszabb távon értékelhető, így az intézményi, szervezeti és személyes autonómia újbóli erősítése önmagában nem garantálja a gyors változást, de a tartós hiány tovább mélyíti és erősíti a leépülést.

Az autonómiák visszaszorítása következtében Magyarországon a szubszidiaritás elve továbbra sem érvényesül, többnyire minden döntés legalább egy szinttel feljebb születik meg, mint ahogy indokolt lenne. Ebben a döntési folyamatban a gyakorlatban szerzett tapasztalások és helyismeret szerepe háttérbe szorul. A döntéshozó a tényleges megoldásra váró üggyől „feljebb” helyezkedik el, aminek eredményeként a döntés az indokoltnál lassabban születik meg, hatékonysága és hatásossága csorbul. Természetesen a szubszidiaritás érvényre juttatása a centralizáció mértékét jelentősen csökkentené, ami viszont politikai döntés kérdése. A jelenlegi kormányzati akarat ennek pontosan az ellenkezőjére törekszik, azaz minden autonóm közösség gyengítésére, az önkormányzati kompetenciák államosítására, illetve a megmaradó helyi döntések kormányzati vagy politikai kontrolljára.

A nemzetközi tapasztalatok és Magyarország története is azt bizonyítják, hogy a nemzeti közügyek megvalósítása, megújítása és fenntarthatóvá tétele csak közös együttműködésen alapulva eredményezheti az ország szellemi felemelkedését.

Felhasznált irodalom:

- Balázs István (2017): Helyi önkormányzatok változóban – a hatásköri generális klauzula vége felé?, *Comitatus* 27. évf., 225. szám, 3–13.
- Platthy Iván (2022): *Gondolatok a közoktatásban kialakult feszültségek megoldására*, kézirat
- Zongor Gábor (2021): Önkormányzatiság és autonómia, *Autonómia és Társadalom*, 1. évf. 1. szám, 45–54.
- Zsinka László (2022): Az autonómiák három hulláma az európai történelemben, *Autonómia és Társadalom*, 2. évf. 3. szám, 4–18.

Internetes irodalom

<https://www.valaszonline.hu/2022/11/14/gloviczki-zoltan-oktatas-nagyinterju/> (letöltés: 2022. november 15.) <https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/oktat/oktatas1920/index.html> (letöltés: 2022. november 15.)

Gadó Gábor – Kerekes Zsuzsa – Magyar Bálint szerk. (2024): *A joguralomtól az uralom jogáig – A jogállam felszámolása Magyarországon 2010–2024*, CEU Demokrácia Intézet, Budapest

<https://democracyinstitute.ceu.edu/sites/default/files/article/attachment/2024-05/2024.05.15.%20A%20joguralomt%C3%B3l%20az%20uralom%20jog%C3%A1ig%20bor%C3%ADt%C3%B3val.pdf> (letöltés: 2024. június 15.)

A közoktatás indikátorrendszere 2023, szerkesztette: Varga Júlia, HUN-REN Közgazdaság- és Regionális Tudományi Kutatóközpont Közgazdaság-tudományi Intézet, 2024. május 6.

<https://kti.krtk.hu/kategoria/publikaciok/kti-kiadvany/indikator-kotet/> (letöltés: 2024. június 5.)

Programme for International Student Assessment PISA 2022 összefoglaló jelentés, Oktatási Hivatal, 2024, 2. javított kiadás

https://www.oktatas.hu/pub_bin/dload/kozoktatas/nemzetkozi_merese/pisa/PISA2022.pdf (letöltés: 2025. május 7.)

Jogszabályok, szabályok

1997. évi XV. törvény a Helyi Önkormányzatok Európai Chartájáról szóló, 1985. október 15-én, Strasbourgban kelt egyezmény kihirdetéséről

A 2011. április 25-én kihirdetett Alaptörvény

Magyarország helyi önkormányzatairól szóló 2011. évi CLXXXIX. törvény (Mötv.)

A nemzeti köznevelésről szóló 2011. évi CXC. törvény

A belügyminiszter irányítása, felügyelete alatt álló szervek és intézmények részére felajánlott adományok elfogadásának rendjéről szóló szabályzat kiadásáról szóló 16/2023. (VI. 9.) BM utasítás.